



Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VIII, nr. 9 (93), septembrie 2024 • Apare lunar

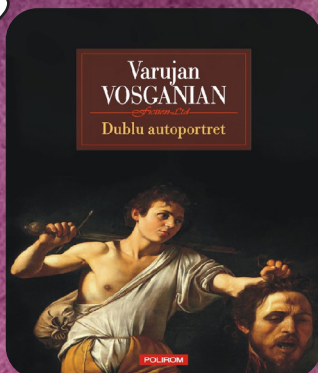
24 pagini

Simbolistica luminii și umbrei

pag. 5



Const. MIU



Nicolae MECU



pag. 6



Lovinescienele Gabrielei Omăt

Ape cu plute

Tainele iară sunt desfăcute.
De-aș fi rămas!
Seară de seară ape cu plute
Fără popas.

Întru ispită, întru virtute,
Sufletul prinț e.
Nepricepute încă și mute,
Ouă, semințe.

Ele se-agită, fără să fie,
Ca într-un clește.
Milă plătită cu poezie
Și deznădejde.

Nu pot pricepe cine le cheamă,
Și pentru cine.
Sterpe coline, ură și teamă,
Chin și rușine.

Dar fac vârtejul recunoștinței
Către vreo stea.
Taină – prilejul sterpei semințe
De-a se-ngropa.

Constanța Buzea

Liviu Ioan STOICIU Poezia „bună”, poezia „rea”	3	Dana OPRICĂ Zoe Dumitrescu-Buşulenga sau despre „îmblânzirea literaturii”. Ipostaze ale maestrului paideic	12
Costantin COROIU Orizontul matinal al poeziei românești	4	Mihaela GRĂDINARIU <i>Poesis</i>	13
Gellu DORIAN Dacă unire nu e, nimic nu e	4	Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXV)	16
Traian D. LAZĂR Nicolae Prelipceanu - Nota personală	7	Ion CRISTOFOR <i>Poesis</i>	17
Ioan HOLBAN S-a stins lumina lumii	8	Remus Valeriu GIORGIONI <i>Poesis</i>	18
Vasile FLUTUREL Terapia prin cuvânt, o terapie necesară și benefică	9	Nicolae TZONE [„Pe Cristian Popescu l-am cunoscut la Mariana Marin...”]	20
Magda URSACHE Se întorc barbarii	10	Constantin CUBLEȘAN „Hai să fim doi oameni de zăpadă”	21
Al. CISTELECAN Poezia de tratament	11	Adrian Dinu RACHIERU Alex Ștefănescu sau critica jurnalistică (II)	23
		Constantin PRICOP Printre generații (II)	24

„Ideologiile ne separă. Visele și suferința ne apropie.” Eugen Ionescu

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITTE (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Liviu Ioan STOICIU Poezia „bună”, poezia „rea” 3

Nicolae PANAITTE Premeditare și trufie 3

Constantin COROIU Orizontul matinal al poeziei românești 4

Gellu DORIAN Dacă unire nu e, nimic nu e 4

Const. MIU Simbolistica luminii și umbrei 5

Nicolae MECU Lovinescienele Gabrielei Omăt 6

Traian D. LAZĂR Nicolae Prelipceanu - Nota personală 7

Ioan HOLBAN S-s stins lumina lumii 8

Vasile FLUTUREL Terapia prin cuvânt, o terapie necesară și benefică 9

Magda URSACHE Se întorc barbarii 10

Ioan ȚICALO Decalogul buclucaș 10

Al. CISTELECAN Poezia de tratament 11

Daniel Ștefan POCOVNICU Eseul gravitând în jurul modernității 11

Dana OPRICĂ Zoe Dumitrecu-Bușulenga sau despre „îmblânzirea literaturii”. Ipostaze ale maestrului paideic 12

Mihaela GRĂDINARIU *Poesis* 13

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 14

Dionisie VITCU În loc de Recviem 14

Lucian SCURTU „pe dealul negru al viețuirii” 15

Cristina SCARLAT Scurte decupaje critice încrustate într-un ricoșeu de lectură ori *Plânsul alchimic* 15

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXV) 16

Ion CRISTOFOR *Poesis* 17

Remus-Valeriu GIORGIONI *Poesis* 18

Ovidiu MORAR Distrugerea Universității și noua barbarie 19

Nicolae TZONE [„Pe Cristian Popescu l-am cu cunoscut la Mariana Marin...”] (Angela Marinescu) 20

Constantin CUBLEȘAN „Hai să fim doi oameni de zăpadă” 21

Leo BUTNARU Planete și greble 21

Flavius PARASCHIV Computerworld 22

Emanuel VASILIU Joan Didion, Centrul nu va rezista 22

Ioan RĂDUCEA Aura candorii 22

Adrian Dinu RACHIERU Alex Ștefănescu sau critica jurnalistică (II) 23

Carmen FOCȘA Drumul spre celebritate, între bine și rău 23

Constantin PRICOP Printre generații (II) 24



Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe postale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe postale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări expuse în cadrul expoziției „Dialoguri în culoare și formă” ale artistului Emanuel Chiriac

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

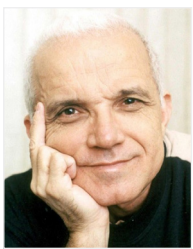
e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www: exprescultural.ro

facebook.com / expres.cultural

ISSN: 2537-5989

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk



Liviu Ioan STOICIU

Poezia „bună”, poezia „rea”

„Ce înseamnă poezie bună?” Ce întreba-re... Poezie „inspirată” (poezie care se scrie și rescrie singură, spontană sau elaborată, „transmisă” de subconștient prin cine știe ce conexiuni „decodate” de mama-natură)? Mă amuz, eu am un avantaj – când scriu, spontan, irațional, n-am nici o grijă (sau gen de frustrare) că trebuie să scriu o poezie „bună” și nu un poem ratat, „slab” sau în cel mai bun caz „mediocru”; scriu pentru sertar „așa cum îmi vine”, nu mă interesează „rezultatul”, îl las „la prima mână” (eu scriu poeme numai de mână, apropo). Peste o lungă perioadă, pot trece și zece ani (când trebuie să onorez o invitație să colaborez cu poezie la reviste literare sau să definitivez o carte de versuri), la recitare, distanțat sentimental, constat care e „valoarea de moment” a poemului din sertar, dacă trebuie aruncat la coș sau definitivat / redefinitivat și bun de publicat (de scos în lume; fac o diferență, trimit la reviste, numai dacă mi s-a cerut o colaborare, poeme care nu mi se par a fi „rele”; pentru o carte, selecția e cu totul diferită, caut numai poeme ce trec de o anumită ștachetă, în fața propriilor ochi). E curios, la recitirea poemelor „originale” (învechite în sertar, „inedite”) gustul de autoreceptare e schimbător, sunt zile în care poemele din sertar nu-mi mai plac deloc și zile în care aceleași poeme mi se par a fi „bune”. Adică, la mine „poemul bun” e relativizat, nu știu de ce anume depinde propria „judecată de valoare”. Cum țin un jurnal scurt legat de viața mea cotidiană (pentru o eventuală amintire, la o adică), de câte ori scriu un poem de sertar, îmi notez ce cred despre el și cel mai adesea îmi exprim dezamăgirea față de calitatea lui, extrem de rar îi pun calificativ onorant.

La fel mi se întâmplă, am observat, la lectura poemelor altor poeți „contemporani” mie (cu ei sunt în „competiție”, teoretic) – în prima tinerețe, după ce am început să scriu versuri, consideram „bune” poeme din reviste literare și cărți de poezie (le transcriam pe caiete, să le am drept reper), care, la recitare, după zece ani, mi se păreau banale, mult mai puțin valoroase decât la prima lectură. Nu înțeleg mecanismul schimbării „gustului de receptare”, dacă e un câștig în timp sau o pierdere de sensibilitate artistică (sau sensibilitate estetică personală, pretențios spus). Se pare că am limite ale mele de receptare și autoreceptare a poeziei, în timp. Și mă refer la poezia poezilor considerați mari și după moarte. Sigur, mă învinovățesc de subiectivitate „auctorială” în receptarea critică a fenomenului în sine, fenomen al devalorizării „poemului bun la prima citire” la recitirea lui, al poezilor mari. Am deja experiența amară a recitirii de curiozitate, în anii din urmă, a unor poeți mari români, importanți, canonici (mă abțin să le dau numele, aș fi nedrept; prefer să cred că n-am spirit critic obiectiv) din generația 60, din promoția 70 și din generația 80.



Nu-mi venea să cred, nu găseam un poem întreg „bun”, rețineam doar versuri bune de citat. M-am mulțumit cu puțin, dar am tot căzut pe gânduri, operele poetice performante, premiate, își pierd din valoare pe termen lung, rămân „bune” (selectiv) numai în epoca în care au fost publicate. La zece ani se schimbă promoțiile literare, la 30 de ani se schimbă generațiile literare (deși, o dată intrați în mileniul III, viața literară susține că promoțiile se schimbă la cinci ani și generațiile la zece ani; după douăzeci și doi de ani se vorbește de postdouăzeciști din 2010 și 2020 ca despre noi generații). Sigur, nu are cum să fie de acord cu mine un critic literar care scrie o istorie a literaturii române, opera poezilor noștri „canonici” au asigurată posteritatea pe care o merită.

Ce înseamnă poezie „bună”? Poezia pe care o citesc azi și-mi „place”, e „bună” (dar eu nu mai garantez că după niște ani aceas-tă poezie bună, la recitare, va lăsa aceeași impresie). Sunt cititor de poezie originală din adolescență (am o bibliotecă de cărți de poezie apărute în limba română) și am ars etape naturale receptând-o (cum am ars și la masa de scris poeme), am „evoluat” și „involuat” firesc drept cititor învederat, cine îmi joacă feste atunci când descopăr că un poem mare, „bun” de ieri, pur și simplu azi nu mai înseamnă nimic

la recitare? Am încercat și cu o relectură a poemelor „bune” traduse din mari poeți străini (unii premiați Nobel) – până la Revoluție am citit în prostie poezie tradusă (am rafturi întregi în biblioteca personală cu cărți ale marilor poeți ai lumii traduși în românește, inclusiv antologii colective masive; se publică și azi în reviste literare pagini de poezie tradusă, rar mai văd cărți de poezie străină tradusă în românește), mă bucura nespus descoperirea lor; azi, ele nu-mi mai spun aproape nimic. Sunt eu de vină că mi s-a schimbat radical gustul de receptare a poeziei, e clar. E o deficiență a minții, a inimii, a sufletului, căpătată de-a lungul anilor? Ce trist...

Ce e un poem „bun” (un grupaj de poezii pentru reviste literare sau o carte „bună”) hotărăște redactorul-șef (poet sau critic) al unei reviste care te publică, sau juriul de poeți și critici care acordă premii (unele de autoritate publică, de acces la... indemnizația de merit). Au ei criterii estetice de evaluare sigure? Unul ca mine, cititor dezinteresat de poezie (satisfăcut și cu un poem „bun” dintr-o carte cu o sută de poeme; poem „bun” care peste o perioadă, la recitare, s-ar putea dovedi „rău”), nu pot decât să-l felicit pe poetul care mi-a dăruit cartea lui cu autograf (fericit că nu sunt critic literar, să dau un verdict de omologare). Convinș că n-o să mai apuc să-l recitesc... Așa cum cu mine însumi, pus la încercare, plin de îndoieli în a mă autoevalua corect, nu mai îndrăznesc să mă recitesc, știind bine că am devenit tot mai nemulțumit de ceea ce scriu și că „binele” și „răul” nu pot sta împreună.

Nicolae PANAITE



Premeditare și trufie

În urma cu vreo doi lustri, un grup de scriitori, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, a avut și are, de atunci și până azi, prin demersurile făcute, o atitudine de destabilizare, dacă nu chiar de disoluție a breslei scriitorilor români. Prin întovărășirea rebelă a lor au intentat, folosindu-se de proceduri ce-s tangente cu limita legii, zeci și zeci de procese USR-ului, chemînd-o în instanță. Motivele invocate au fost în legătură cu niște chichite legislative care, li s-a părut petiționarilor că îi pot ajuta să schimbe conducerea aleasă statutar a USR. Ce-i mîna oare pe jălbași în această hărțuială premeditată? Plecați voi ca să venim noi, întrucît știm mai bine exercițiul administrării și gestionării. Încărcați cu discordie și ură, acești condeieri au inițiat chemările în instanță, având ca țintă șubrezirea și ruina breslei scriitorilor. Ei au crezut că, procedînd astfel, vor reuși să ducă în derizoriu adevărul istoric și legile fondatoare ale USR. Or, se știe, adevărul este de neschimbat și-i perpetuu. Inițiatorii au uitat că trebuie să accepte și să prețuiască ceea ce este real, existent, alegînd să navigheze în apele tulburi ale minciunii, falsității și jumătăților de adevăr. Justețea nu se schimbă niciodată. Veridicitatea nu trebuie acceptată doar la nivelul minții, ci și în adîncul inimii, iubind-o, cultivînd-o și trăind-o.

Chiar și după plecarea la cele veșnice a celui mai mare critic literar român din a doua jumătate a secolului 20, Nicolae Manolescu, diatribele la adresa USR nu au încetat, atît subteran, cît și supratran. Recunosc că în echipa revoltaților sunt câțiva scriitori talentați, care, dacă ar fi reflectat ceva mai mult și ar fi avut buni povățuitori, ar fi fost și acum în USR. Dar orgoliile nesăbuite, sarcasmul și învrăjbirea au continuat și față de noua conducere a breslei scriitorilor, aleasă legal, conform statutului.

Refractarii, dacă ar fi avut un proiect și o viziune constructive, convingătoare și credibile puteau să-și înființeze o organizație, asociație, fundație etc., cu toate scrisurile și înscrisurile. Astfel, printr-un bun management, ar fi arătat că știu ce vor atît pentru ei, cît și pentru cei care doresc să le fie convivi. Dar, nu! Echipa rebelilor dorea / dorește doar să răstoarne Arca scriitorilor și pe cei de la timonă pentru a-i înlocui... Întotdeauna ura a fost și va fi o „buruiană” extrem de toxică; atunci când ea mai face duet cu trufia, „recitalul” lor duce sigur la ruină. Cei din asocierea așa-zis dizidentă știu niscaiva lucruri, dar au uitat ce este esențial: dragostea de a se bucura!

Învrăjbirea poate ține o persoană hipnotizată și preocupată zi și noapte, crescînd tot mai mult și provocînd chiar dependență. Ea poate poseda o persoană în asemenea măsură, încît aceasta nu se mai controlează și explodează emoțional. Unii cercetători cred că ura poate chiar să schimbe creierul. Ura este o otrăvă injectată, care se răspîndește în tot corpul. Mai întîi, ea umple gândurile, apoi se reflectă în trăsăturile feței și în ochi, duce la cuvinte grele și, în cele din urmă, pune stăpînire pe întregul corp și pe toate emoțiile. Resentimentele au multe fațete. Există resentimentele față de vecini, față de sex, față de națiuni, resentimente în familie, la școală sau la locul de muncă și, iată, ostilitate față de scriitori și breasla lor. Multe lucruri pot provoca ura: respingerea și dezamăgirea, invidia sau gelozia, rivalitatea și opresiunea.

Profesorul Gates, de la Institutul de Psihologie din Washington, a descoperit că, pe lângă faptul că provoacă daune psihologice, ura produce și o toxină în corp incredibil de periculoasă. Oamenii care sunt furioși și plini de resentimente secretă în mod instantaneu un fluid glandular care trece în transpirația și vaporii corpului. Cercetătorul a reușit să demonstreze, prin experimente, că fiecare excitație emoțională are propria sa respirație specială. Gates a luat respirația unui om plin de ură și a inoculat-o mai apoi unor cobai. Acest lucru a ucis un animal de laborator în doar câteva minute. Se pare că și un om ar putea fi ucis cu această otrăvă. Ura poate fi mai mare decât dragostea, atunci când nu mai există control deloc, o poate-vai! – sufoca și ucide.



Orizontul matinal al poeziei românești

Într-o carte de confesiuni și rememorări ale unor momente și personaje de pe scena literară românească postbelică, poetul și prozatorul *Ion Brad* remarcă în mod deosebit faptul că în 1980, prin amplul său eseu *Dimineața poezilor*, Eugen Simion a oferit „o incursiune surprinzătoare în lumea poeziei românești de altădată, dezvăluind zone de lirism autentic în teritorii care păreau abandonate pentru totdeauna”. La rândul meu, parafrazând titlul romanului *Dimineața pierdută* al Gabrielei Adameșteanu, aș putea spune că una dintre puținele dimineți românești neratate este cea a poeziei. Eugen Simion o demonstrează magistral. La lectura ediției a V-a, definitivă, apărută la Univers Enciclopedic Gold – postfață și referințe critice de *Alex Goldiș* –, eseu lui Eugen Simion despre „cum citim poezia veche, ce ne spune ea astăzi” este la fel de proaspăt ca la prima ediție din 1980. Atunci, îmi amintesc, întâmpinam cartea lui Eugen Simion cu o dezbateră difuzată la Radio Iași transcrisă apoi în revista *Convorbiri literare*, dezbateră la care îi invitasem pe criticii *Alexandru Călinescu*, *Daniel Dimitriu* și *Val Condurache*. Ne aflam în fața unei cărți de „arheologie literară” scrisă cu un condei de narator de idei, de fin portretist și cu o profundă implicare spirituală. În microeseul introductiv, criticul o anunță ca fiind „o suită de lecturi noi a unor texte cunoscute, acelea venerate în școală și citite rar, foarte rar, cu simplă plăcere”. Tocmai „simpla plăcere”, însoțită desigur de spirit critic, e ceea ce te cucerește și te implică parcurgând suita de portrete și povestiri despre primii poeți români, acei poeți dintr-un orizont matinal, care ne-au deschis gustul pentru frumos la vârsta lecturilor dintâi.

Mai înainte de toate, *Dimineața poezilor* este, așa cum s-a mai observat, o carte despre nașterea conștiinței de scriitor în spațiul culturii noastre, despre *motivația și finalitatea* scrisului, despre interdependența dintre conștiința erotică și conștiința lirică la poeții români de la finele secolului al XVIII-lea și din cel următor. În asta constă miza ei majoră. Acei poeți care, trăiesc și scriu într-o *dimineață* a spiritului” aveau talent, aveau conștiința scrisului și multe alte calități, dar nu și conștiința marii poezii. De altfel, tot Eugen Simion observa că primul poet român care are conștiința metaforei este Eminescu. Termenul de poet apare, la noi, precizează criticul, la finele secolului al XVII-lea. A trebuit, deci, să mai treacă mai mult de un veac și jumătate până ca el să capete conținutul deplin. Fapt e că acei poeți dintr-o *dimineață* ce avea să se dovedească fecundă, căci „au întemeiat poezia română modernă”, se nasc, ca scriptori și poeți, încă o dată în cartea unui mare critic care este Eugen Simion, după ce se bucuraseră de enormul suflu innoitor al lui G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*.

Analizându-le producțiile, conturându-le cât mai expresiv profilul, Eugen Simion reînvie totodată lumea și epoca în care au evoluat, cu parfumul și aerul romantic, cu aspirațiile și idealurile ei, inclusiv cele politice, patriotice, din acel timp istoric tot mai îndepărtat, dar și cu voința și, aș zice, instinctul acelor poeți de a rafina limba română și de a întemeia limba poetic. Să nu uităm, subliniază criticul: „*A întemeia* capătă, în aceste condiții, un sens foarte larg: competența poeziei se întinde de la gramatică la structura statului divin”. În această idee, Eugen Simion amintește că „figura centrală a epocii”, Ion Heliade Rădulescu, scriitorul, cărturarul cu vocație de ctitor „consideră literatura adevărata politică a nației”. Este frapantă încrederea pe care o aveau cărturarii români la începutul veacului al XIX-lea în puterea poeziei.

Plăcerea cu care Eugen Simion i-a recitat pe poeții preeminescieni, căldura spirituală cu care a scris despre ei se transmit și lectorului cărții sale. O carte captivantă prin stilul și epica sa, prin analizele ample și profunde, prin admirabilele portrete, între care cele ale lui Heliade Rădulescu, Vasile Alecsandri sau Anton Pann. Iată un scurt fragment din eseu consacrat înfriguratului bard de la Mîrcești:

„Alecsandri scrie cu precădere iarna, anotimpul pe care îl detestă cel mai mult. Când se face frumos afară, se pregătește de călătorie. Literatura este lăsată atunci deoparte, fără remușcări, până ce un

nou val de frig, o ploaie răcoroasă, o ceață groasă îl fugăresc, iarăși, în cămin. La adăpost de urgiile naturii, gustul pentru artă îi revine, în tihna biroului fantezia se eliberează. *Liniștea, confortul interior și timpul rău* sunt cele trei condiții preliminare ale scrisului său. Fără de ele, Alecsandri nu se poate apropia de masa de lucru. N-are, cum se zice, *stare*. Nici o forță din interior și dinafară nu-l poate hotărî să-și înfrângă inerția și să se apuce să scrie dacă nu există ambianța favorabilă: cabinetul de lucru bine încălzit, candelabrul aprins, ceaiul aburind pe masă, focul pâlpâind vesel în sobă... Numai atunci simte îndemnul de a pune mâna pe condei, numai sub apăsarea «despotismului îngrozitor al iernii» poetul își notează impresiile. O *recluziune* jumătate impusă, jumătate căutată precede, dar, hotărârea lui Alecsandri de a scrie”.

Nu fără un sentiment de nostalgie rememorez faptul că în dezbateră radiofonică pe care am moderat-o acum aproape 45 de ani, o discuție cu opinii „la

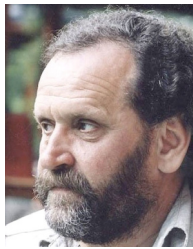
cald” și cu referiri la metoda aplicată de critic (tematismul), la grila sa de lectură, cu identificarea unor filiații (*Gaston Bachelard, Jean Piere-Richard, Denis de Rougemont, Roland Barthes*), regretatul Val Condurache făcea câteva considerații interesante privind tocmai portretul citat mai sus, al lui Alecsandri, un portret în care – credea el – „în mod cu totul paradoxal abia în final se avansează ipoteza de bază. Eugen Simion susține că Alecsandri își caută pretutindeni cuibul, fie în imaginea căminului, fie a saniei, care e, spune el, un semn al migrației reconfortante. În concluzie, Simion afirmă că la Alecsandri această nevoie de cuib ar trăda o înclinație explicabilă psihanalitic”. Concluzie ce ar fi putut constitui, zicea criticul, premiza întregului eseu.

Mai importantă și definitorie este, fără îndoială, concluzia capitolului de aproape 150 de pagini de carte care, sugestiv, preia titlul memorabil al lui Anton Pann: *Spitalul amorului*. În fond, este vorba de concluzia întregii suite de eseuri și portrete din *Dimineața poezilor*:

„Paul Zarifopol crede că toată poezia din epocă este de o <<statornică fadoare>>. O numește <<poezia tabietlie>> și-o pune sub semnul unui deplorabil *didacticism*. Didactică, în mod sigur, este, ca orice poezie de început. *Tabietlie* poate, însă *fadă și degradantă* nu (nu, în orice caz, pe de-a-ntregul), pentru că ea sugerează o anumită complexitate a gândirii și are un rafinament ce n-a pierit cu totul. G. Călinescu are dreptate să spună că, înaintea lui Eminescu, adevăratul poet erotic român este Conachi. Misoginismul lui Pann îi pare vulgar. Nu are, totuși, dreptate, pentru că misoginia este o formă de filozofie a erosului și nu indică, în chip necesar, o lipsă de profunzime a spiritului. Pann, Heliade, Conachi însuși sunt, pe rând, pasionați și sceptici, bârfitori, intoleranți față de femeie. Cei dintâi au cultul familiei, al treilea celebrează iubirea eternă. Asta dovedește o mișcare a spiritului față de obiectul erotic, o neliniște care silește poezia să se deschidă și să îmbrățișeze forme noi de sensibilitate. *Arta de a iubi* a creat, dar, o *artă de a scrie*”.

Prin scopul propus, dar nu numai, *Dimineața poezilor* duce imediat cu gândul la G. Călinescu, cu care, tocmai s-a văzut, Eugen Simion nu e întotdeauna de acord. Linia călinesciană în care se înscrie totuși această carte ține însă de perspectivă și de o anumită atitudine privind lectura și receptarea poezilor preeminescieni. Pare că la finele deceniului șapte al secolului trecut, când apărea prima ediție a eseului său, Eugen Simion dădea o subtilă replică *avant la lettre* demitizatorilor de azi ai literaturii române.

Despre începuturile literaturii noastre, când încă nu se consolidase o conștiință estetică, despre „complexele” ei s-a vorbit și s-a scris nu o dată remarcabil. Este însă imperios necesar ca ele să fie mereu identificate și analizate... fără complexe. *Dimineața poezilor* constituie o exemplară demonstrație *sur le vif* și din acest punct de vedere. O carte dintre cele menite să se înscrie ferm în rândul celor devenite clasice.



Dacă unire nu e, nimic nu e

Din 1990 încoace s-a tot discutat despre înlăturarea graniței de pe Prut. Însă nimeni n-a pus niciodată problema unirii așa cum a pus-o la vremea sa Pan Halippa. Acesta a discutat și cu Lenin, înainte de 1918, când a mers după nu știu ce ajutoare pentru Moldova ieșită din țarism și lăsată parcă a nimănui de cei care încă nu știau cum va fi împărțită lumea după Primul Război Mondial. Atunci Lenin l-a trimis acasă pe preotul Pan Halippa, spunându-i să facă ce știe mai bine pentru acea bucată de pământ. Și acesta a făcut ce a știut că trebuie să facă. În Sfatul Țării, astfel constituit, alături de Ion Pelivan și încă de vreo douăzeci de unioniști serioși, care au așteptat momentul, Pan Halippa a fost cel care, în martie 1918, a dat tonul Marii Unirii, trecînd pământul dintre Prut și Nistru, pînă la Marea Neagră, în granițele Regatului României, ceea ce a impulsat și decizia din 1 decembrie 1918, când România s-a întregit, așa cum au visat-o de secole românii. Când Moldova a fost iarăși desprinsă de trupul României, așa cum s-a stabilit încă din 1939 de Pactul Ribbentrop-Molotov, Pan Halippa s-a adresat și lui Stalin, crezînd că-i va fi ascultată doleanța. I-a fost ascultată, dar a fost trimis în Siberia. De acolo, printr-o convenție diplomatică, tribunul moldovean a fost trimis în România. Aici, cu decizia alogenilor de la vîrful Partidului Comunist Român, a fost cazat la Gherla. De acolo i-a scris lui Gheorghiu-Dej să încerce să aducă acasă pămîntul dintre Prut și Nistru, oferindu-i și rețeta. Din libertate, i-a scris și lui Ceaușescu să facă tot ce-i stă în putere să salveze Moldova furată de ruși. Pînă în 1979, cînd a murit, Pan Halippa a sperat că unirea va fi posibilă. N-a fost să fie nici atunci, în decembrie 1989, nici în 1992, cînd, pasămite R.S.S. Moldova a devenit R. Moldova, independentă, cum nu trebuia, ci unită cu România, cum ar fi fost normal și posibil atunci, nici mai tîrziu cînd libertatea cîștigată de ambele maluri ale Prutului ar fi putut-o face. Dar nici cînd România a intrat în Uniunea Europeană, nici după atîta timp de atunci, cînd ar fi putut-o face fiind acolo unde îi este locul, în trupul țării mamă. Însă „tribunii” români de-o parte și de alta a Prutului s-au mulțumit cu poduri de flori, cu întruniri frățești, cu discursuri înălțătoare pînă la genunchiul broaștei, cu tot felul de înfrățiri și acțiuni fraterne și sororale, ca între frați și surori, încît au crezut că așa arată unirea, nu așa cum a făcut-o Pan Halippa și ceilalți adevărați unioniști. Exemplul acestuia nu a fost urmat de nimeni, nici de președinții României, în afară de încercările mai puțin diplomatice ale lui Băsescu, nici de cei ai Republicii Moldova, nici de ceilalți comilitoni pesedei sau ce culoare or mai fi avut, nici de tot felul de activiști culturali și diplomați fără har, care s-au mulțumit cu vizitele reciproce, cu guleaiurile tovărășești, cu vorbe doldora și fără miez, fără nici un rezultat. Însă, cu eforturi susținute, s-au oferit ajutoare, s-au acordat cetățenii, s-au făcut repatrieri, înfrățiri între unele orașe și sate din ambele țări, aproape tot ce ar fi putut însemna și strecurarea unui act peste noapte, în mal-dărul de tot felul de hîrtoage fără folos, care să consfințească unirea, așa cum a fost ea gîndită de cei din Sfatul Țării și de cei din Regatul României, cînd a fost posibilă Marea Unire. Exemplul lor aproape că nici nu mai este invocat. Totul pare a fi o înțelegere tacită între cei ce beneficiază de avutul celor două țări, din care iau cu o lăcomie pentru acțiuni pasămite în ideea unirii.

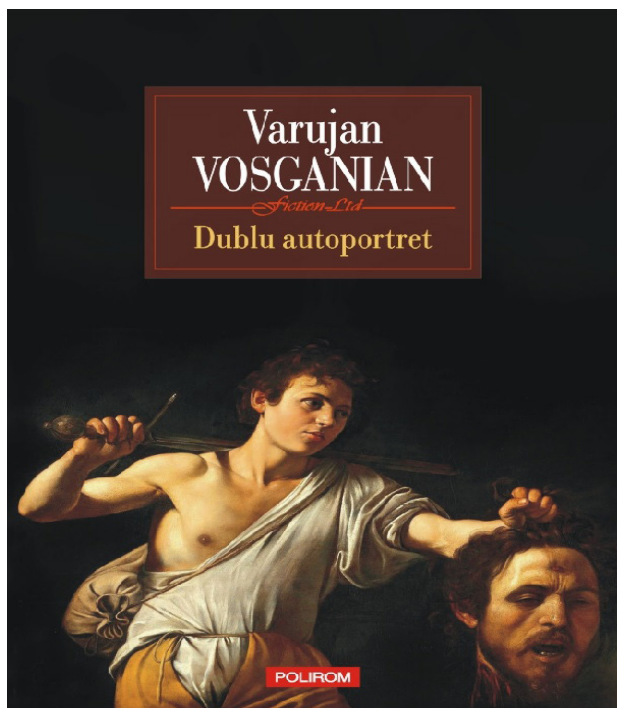
Au trecut mai bine de treizeci de ani. Sărbătorile de tot felul se țin lanț. Trec Prutul tot felul de inși, unii așteptați, alții sosiți pe nepusă masă, care se bucură la Chișinău de darurile pe care frații le fac cu generozitate și ospitalitate. Nimeni nu a ridicat în mod serios vreodată și problema unirii, crezînd că prezența lor acolo, ospitalitatea celor la care ajung, gesturile fraterne, recunoașterea limbii într-o formă sau alta, crezînd că toate acestea sunt de ajuns pentru o unire făptuită doar în cuget. Da, pentru o unire formală, mereu agonică, alungită pînă cînd nu se știe. Nici cei de acolo, care ajung în țară, la București, nu fac nici un gest, nu scot o vorbă, nimic, despre unire, de parcă ar încălca o lege, ceva care, în fond nici nu există, ci, dimpotrivă, încălcă sau ignoră mai curînd o dorință a celor care au făcut cîndva ca România să fie mare, așa cum ar trebui să fie și acum. Una e să fii președinte de Republică, de Uniune, decît doar președinte de Consiliu Județean sau prefect. Și astfel despre ce unire să vorbească ei, despre ce țară, cînd e mult mai bine să stai în două țări cu constituții diferite, cu legi diferite de care să te bucuri, nefiind, de fapt, niciodată acasă, ci la agonisit avantaje și drepturi de care să fii mulțumit?!

Nu mai există, din păcate, nici o șansă pentru o relansare a unui Sfat al Țării acolo, la Chișinău, pentru că nu mai există un Pan Halippa, un Ion Pelivan, români cu adevărat, care să facă din România țara cu demnitate europeană, cu identitate autentică, unică, nu dublă, așa cum este acum. Orice aparență rămîne doar o aparență, orice sporovăială despre România de Est, despre frații noștri, despre acasă și Acasă, despre aceeași limbă rămîne doar la nivel de vorbe, nu și de fapte. Și cum să nu-l iei în serios pe Marcel Ciolacu, premierul României, care spune cu gura lui aurită adevărul care ne îngroapă în prostie, așa: „România a trecut de la fapte la vorbe!” Da, așa este, în toate aceste *du-te-vine-uri* de acum nu mai poți vedea faptele unui Pan Halippa, ci doar vorbele unor chibiți ce profită de o situație propice lor și mai puțin copiilor lor, viitorului unei țări întregite.



Simbolistica luminii și umbrei

Cartea lui Varujan Vosganian – **Dublu autoportret**, Editura Polirom, 2024 – face ample referiri, așa cum precizează autorul la **memoria unei zile**, re trăite după treizeci și doi de ani, când rememorează și așternută pe hârtie, marchează „Trecerea pragului dispre trecut spre memorie”, fiind „trecerea de la istorie la literatură” (p. 6).



Cele 305 pagini ale cărții în discuție se constituie într-o amplă confesiune referitoare la trăirile autorului, din după-amiaza și noaptea de 21 decembrie 1989, până a doua zi, la câteva minute după ora 12, când are loc fuga cuplului dictatorial. În carte, autorul simte nevoia să aducă argumente de ce aceasta nu este ficțiune: „Când ai văzut, nu povestesti, ci mărturisești (...) Să transformi mărturisirea într-o ficțiune e un sacrilegiu, o improvizație...” (p. 51). Nici pentru faptul că a fost martorul evenimentelor sângeroase din Piața Universității, nu dorește să facă reportaj (cf. p. 81). Mai curând, crede că ar fi jucat într-o tragedie, fără a fi eroul ei: „Apoi, regula celor trei unități ale tragediei pe care povestea mea le îndeplinește: acțiunea durează exact douăzeci și patru de ore și ea se petrece, cu oarecare aproximație, în același loc. S-ar putea obiecta că lipsește corul, dar el a fost mereu acolo, chiar dacă în mare parte tăcut, năvălind pe scenă la început și la sfârșit, când ziua era pe încheiate.” (p. 146). De fapt, Varujan Vosganian reconstituie peste ani, prin confesiune și retrairi, principalele momente din Piața Universității, din subsolul secției de miliție, din strada Eforie și de la Jilava, din acea noapte. În alt loc – la paginile 149-150 – se precizează de ce nu poate opta pentru autobiografie: „Chiar dacă în paginile astea eu sunt protagonistul și tot eu povestitorul, cartea de față nu este, totuși, o autobiografie. Nu e vorba, de fapt, de mine, ci de atâția alții ca mine. Și dacă există cea mai mică bănuială că e o istorie autobiografică, ea urmează să se spulbere în paginile ce vor urma.” (s. n.).

În cartea lui Varujan Vosganian, pe care o discutăm acum, **lumina** și, respectiv, **umbra** capătă semnificații aparte, aceste două metafore-simbol aflându-se în strânsă legătură cu amintirile și rememorările celui care a participat la evenimentele din după-amiaza și noaptea de 21 decembrie 1989 – preambul al eliberării de regimul dictatorial ceaușist.

În primele pagini ale mărturisirilor sale, cel care își propune să retrăiască acele evenimente cruciale notează: „Încercând să recompun imaginea cerului de atunci, am sentimentul că fusese o zi fără amiază, cerul trecuse de-a dreptul de la răsărit la apus...” (s. n., p. 39). **Ziua fără amiază** anticipează „jocul” luminii și al întunericului, în varianta umbrei, de care autorul se va despărți, pentru o vreme, ca de propria jumătate.

La lăsarea întunericului, mulțimea aflată la intersecția Căii Victoriei, îmbrâncită de forțele de ordine, lasă impresia deportării unor oameni nevinovați: „Lumina difuză a felinarelor, cărora li se adăugau, când și când fasciculele lanternelor menite să dezvăluie trupuri îmbrâncite, contorsionate și

fețe derutate, arăta o imagine stranie, semănând cu selectarea pasagerilor buimaci, coborâți din tren și încărcăți în dube spre lagăr.” (p. 150). **Lumina difuză** are menirea de a augmenta deruta mulțimii. Neștiind încotro erau siliți să se îndrepte, oamenii erau cu totul debusolați. De altfel, cenușiul – acel amestec de lumină și întuneric – era specific traiului tern al românilor, la sfârșitul anilor optzeci ai secolului trecut. Autorul reține comportamentul oamenilor, la vederea scutierilor: „Lăsarea întunericului sporise neliniștea protestatarilor, care, fiind din ce în ce mai mulți, și cei din spate împingându-i pe cei din primele rânduri către șirurile de scutieri, păreau de nestăpânit.” (s. n., p. 119).

În **Dublu autoportret...**, găsim referire la lumina dintr-o cameră a secției de miliție, de pe strada Eforie, unde au fost duși cu de-a sila cei arestați. Autorul este impresionat de „...lumina bolnăvicioasă a becurilor protejate de împletituri zăbrele, de parcă și lumina avea captivitatea ei...” (p. 176). Este o imagine cutremurătoare, ce trimite la realitatea acelor vremuri: lumina „se dădea cu porția” și, ca și alimentele, era raționalizată, în acele vremuri de tristă amintire. Oamenii erau privați până și de lumină! De aceea, **lumina zăbreleată, lumina captivă este imaginea-simbol a captivității românilor, a lipsei de speranțe**, la sfârșitul anilor '80.

Varujan Vosganian asociază libertatea cu lumina curată, pe care ți-o dă posibilitatea de a bea apă direct de la sursă: „A fi liber se asociază cu un anumit fel de lumină. Cu totul altfel e cea care i se arată în temnițatului. Lumina stării de libertate e curată, ca și cum ai bea apă direct de la izvor (...) Ca și apa, lumina poate fi curgătoare ori stătută, limpede ori sălcie. Când e curată, apa n-are gust. Tot așa, lumina, când e curată, n-are culoare.” (s. n., p. 154). Cu totul altfel este lumina în captivitate. Ea stoarce de vlagă pe cel încarcerat: „Lumina din temniță era gălbuie și bolnăvicioasă, de culoarea untului, dar o culoare învechită, de gustul untului ranced (...) Încetul cu încetul, lumina aceea căznită ne vlăguia.” (s. n., p. 154).

Bătut cu bestialitate în sediul secției de miliție, grupul de protestatari, în care s-a aflat și autorul, a fost încarcerat la Jilava. O altă asociere făcută de Varujan Vosganian este aceea între odihnă și umbră. În acea noapte a torturii și detenției, el își dă seama că n-a avut umbră. Este și aceasta o modalitate de privare de un drept esențial: „Ceea ce ne ajută, însă nu ne dăm seama decât atunci când ne lipsește, e că ceva din noi se odihnește odată cu umbra (...). Somnul revigorează, pentru că e o contopire cu propria umbră. Cu cât umbrele sunt mai lungi, cu atât trupul se simte mai bine (...) A avea umbră e unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Abia când îți e răpită, îți dai seama ce cumplit poate fi (...) Eu scriu acum despre ziua în care mi-am pierdut umbra.” (s. n., p. 255). Lipsa umbrei duce la uniformizare personalității indivizilor. Așa se explică faptul că în mai multe rânduri autorul declară că în acea noapte fatidică n-a reținut nume sau chipuri, ci numai gesturi (cf. p. 67, 72). Fără nume, fără înfățișare, fără umbră, doar numai cu vina de a fi fost protestatari – așa au fost cei din Piața Universității, în noapte de 21 decembrie 1989: „Deosebiriile dintre noi se estompaseră, n-avuseserăm nume, n-avuseserăm chip, n-avuseserăm umbră, aceeași vină apăsase pe umerii noștri...” (s. n., p. 281). Pierderea umbrei înseamnă dedublarea involuntară. Supozițiile confesorului merg până acolo că se gândește cum ar fi fost întâlnirea jumătății sale – umbra – cu moartea și reacțiile ei, în acele momente de cumpănă. Numai așa – crede el – s-ar fi putut reîntregi memoria acelei zile/nopti fatidice: „Ar fi interesant ca și umbra mea să scrie, la rândul ei, din lumea umbrelor, despre ziua în care m-a pierdut. Poate dacă am ști unde era, ce gândea și ce făcea umbra mea în acel timp, care îi erau presimțirile și cum a fost întâlnirea ei cu moartea (...), povestea acelei zile ar fi întreagă.” (p. 255).

A doua zi, când un ofițer le spune deținuților că dictatorul a fugit, iar de acum sunt liberi, ieșind în curtea închisorii, autorul are impresia că și-a regăsit umbra. Baia de lumină este premergătoare momentului regăsirii dublului – umbra: „Am ieșit în curte. Parcă mi-a turnat cineva cu găleata lumina

pe creștet. M-am frecat pe brațe, pe obraji cu lumina aceea, de parcă m-aș fi spălat cu apa de la fântână (...) Umbra care îmi lipsise atâtea vreme mă aștepta la ieșire, ghemuită în prag. Ea nu voia de la mine decât recunoștința că exist. Căpătasem, din nou, dreptul de a avea umbră.” (p. 280-281). Entuziasmul oamenilor care se îmbrățișau, având bucuria că au scăpat de dictatură, este imaginea luminii libertății lor. Odată cu această libertate, ei își recăpătau umbra de care au fost privați: „Oamenii se îmbrățișau, fără să știe că, de fapt, cele care se atingeau erau umbrele lor...” (p. 305).

În **Dublu autoportret...**, există o imagine-simbol, care explică titlul și justifică alegerea ei pentru copertă. Tabloul lui Caravaggio – „David cu capul lui Goliat” – este o **parabolă**: „Imaginea mea în fața morții, în noaptea de douăzeci și unu decembrie, și imaginea mea de acum, un dublu autoportret.” (p. 211). Mărturia sinceră făcută de Varujan Vosganian relevă faptul că **obsesia eliberării de trecut, prin rememorarea de tip confesiv, rămâne o încercare temerară, dar de natură sisifică**: „Oricum, contemplând fundalul întunecat al picturii lui Caravaggio, fără nicio identificare temporală, rezultă că dublul meu autoportret poate fi văzut oriunde și că de judecata celui care am fost față în față cu moartea nu pot fugi...” (p. 213). Formulare cu valoare de **sentință** și care vizează și încercarea, de aceeași natură a oricărui participant la evenimentele din noaptea de 21 decembrie 1989.

Ca și protagoniștii romanelor **Interval** și **Cunoaștere de noapte** ale lui Alexandru Ivăsiuc, confesorul din cartea lui Varujan Vosganian – **Dublu autoportret...** – recurge la rememorare, încercând, ca și aceia, să se elibereze de obsesie, meditănd asupra raportului **libertate – necesitate**, temă predilectă a romanului **Racul** (semnat de prozatorul maramureșean). În cărțile celor doi prozatori, succesiunea evenimentială este abolită în favoarea digresiunilor, fluxul evenimentelor fiind întrerupt fie



de anticiparea unor fapte (spre exemplu, întâlnirea cu noul director al penitenciarului Jilava și revederea locului detenției, ca și întrevăderea cu regele Mihai, care va spulbera toate minciunile despre personalitatea acestuia), care vor avea loc mult mai târziu față de momentul enunțului narativ, fie de retrăirea unor evenimente deja consumate în momentul narațiunii.

Devenit din pivot al discursului narativ pretext narativ, personajul confesor din **Dublu autoportret...** se poate dispensa de biografismul său, de „istoria” sa, traiectul exterior al existenței acestuia fiind înlocuit cu problematica interioară, cu tensiunea ideilor abordate, referitoare la raportul **libertate – necesitate**.

După **istoria șoptită a armenilor** (cf. **Cartea șoptitelor**), Varujan Vosganian oferă cititorilor în cartea **Dublu autoportret...** o **filă din istoria trăită a românilor**.



Lovinescienele Gabrielei Omăt

La data când, în urma recomandărilor lui Nicolae Manolescu și Z. Ornea (director, după 1989, al Editurii Minerva), Monica Lovinescu a acceptat-o ca editor al *Agendelor literare*, Gabriela Omăt era pentru cei mai mulți un nume legat de recenta editare a jurnalului lui Mihail Sebastian. Ce-i drept, pentru mediul academic, redactarea de la Minerva nu se găsea la prima confruntare cu rigorile unei ediții de încredere. Cu ani în urmă, ea îngrijise în seria „Arcade” de la Editura Albatros un volum Ion Minulescu, *Versuri* (1972), urmat în 1977 de un altul, D. Bolintineanu, *Poezii*. Postfața la acesta obținea sufragiile lui Paul Cornea, titularul rubricii „Cronica edițiilor” din prestigioasa „Manuscriptum”, care-l impusese printre puținii cu adevărat specialiști ai genului. Cornea remarcă atunci ideile novatoare din postfață, „un studiu din păcate neobservat de critică”, în care – în asta consta aportul de noutate al tinerei cercetătoare – , întocmind repertoriul motivelor poetice al lui Bolintineanu, semnătura demonstra convingător că „însingurarea timpurie a fost marea rană originară a conștiinței lirice” a poetului și că „gândul morții” apare „în chiar miezul operei”: idei de natură a relansa interesul pentru o poezie ce se lasă rar și anevoios resuscitată.

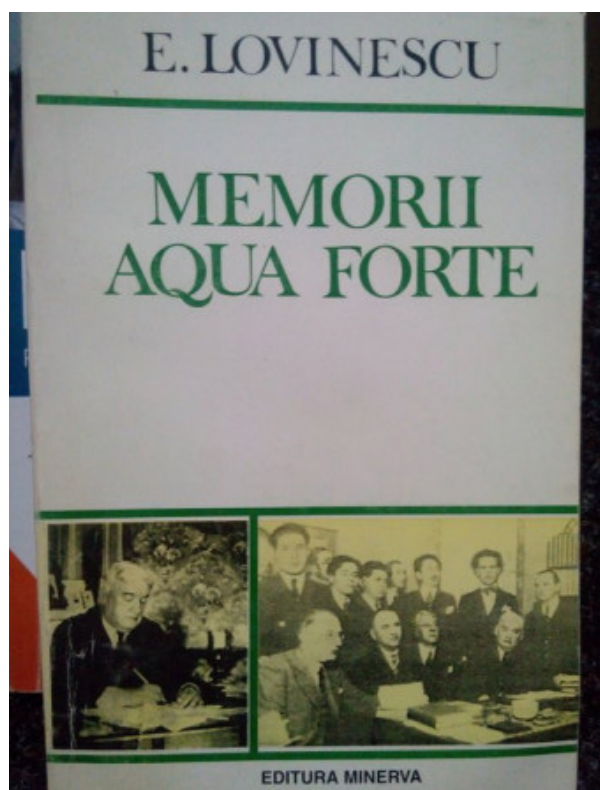
Primul volum din totalul de șase al *Agendelor literare* apare în 1993, al doilea în 1996, iar următorul în 1999. Între volumele II-III, se întâmplă – aparent ca un hiatus sau ca o pauză de relaxare... – publicarea, în anul 1998, a *Memoriilor*. De fapt, pregătirea noii apariții are loc în plin șantier al ediției *Agendelor* (descifrarea și îngrijirea textului, redactarea notelor filologice și de istorie literară, indispensabilul indice de nume). Unde, pe lângă sarcina cea mai ingrată, aceea de dezlegare a hieroglifelor manuscrise, începând cu volumul secund Gabriela Omăt intră în scenă și cu rolul de adnotator al textului, alături de Alexandru George, iar de la volumul terț, și de Margareta Feraru. De la al treilea volum (1999), toată lumea înțelege că și la acest capitol al ediției Omăt devenise vioara întâi.

Ca și atunci când va îngriji romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, Gabriela Omăt ne atrage atenția că nu ne oferă o ediție critică (a *Memoriilor* lui E. Lovinescu, de data aceasta), ci numai „un demers de etapă în perspectiva râvnitei progresii a editării critice a operei lovinesciene” – termenul „progresie” trimițând la seria critică de *Opere*, dusă de Maria Simionescu și Alexandru George numai până la anul 1920. Iar mai departe: „Fiind greu de presupus că în decenii următor *Memoriile*, în ediție critică, vor putea fi pe masa cercetătorilor, am încercat suplînirea, după posibilități, a absenței acestui instrument de lucru indispensabil”. Să admitem că, formal, așa stau lucrurile, întrucât din ediție lipsesc variantele, secțiunea de note și comentarii, cum și istoricul receptării atât de spectaculoase a memorialisticii lovinesciene. Numai că această realizare „de etapă” împlinește cu vârf și-ndesat un deziderat esențial al visatei ediții, și anume tocmai pe cel ce constituie esența unei asemenea întreprinderi.

Amân detalierea afirmației de mai sus spre a mă opri o clipă la un enunț în care se află temeiul deontologic al tuturor lucrărilor editorului și istoricului literar Omăt. Continuarea frazei tocmai citate se referă la faptul că, în absența unei ediții integrale a *Memoriilor*, comentariile pe marginea operei lui E. Lovinescu au rămas „unde la nivelul anilor ’75-’80”. Remarca e urmată de enunțul cu pricina: „[E] momentul ca, în viitorul proxim, preocupați cum suntem de revizuirea și reasezarea valorilor literare, eseistica să cedeze un timp rolul principal lucrărilor cu aport în suplimentarea, corectarea și sistematizarea informației” (s. N.M.). Am subliniat ceea ce cred că reprezintă o pledoarie, dar mai întâi un crez profesional – dacă nu și

mai mult decât atât – . Și anume unul care n-a rămas o vorbă frumoasă ori o promisiune necoperită de fapte, ci a trecut la temelia unor lucrări fundamentale în bibliografia temelor lor, de la ediția *Memoriilor* lovinesciene la integrala *Agendelor literare*, pe urmă la ediția romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu, la cele două volume masive ale *Modernismului românesc* și în fine la excelenta teză de doctorat ce-și așteaptă publicarea și ale cărei achiziții sunt girate tot de o extraordinară disciplină a documentării, iar prin aceasta, a solidității și rigorii demonstrației.

Revin la firul central al comentariului meu. Pentru prima dată de la edițiile princeps, cea întocmită de Gabriela Omăt reproduce textul integral al *Memoriilor*, pe care le reunește într-un singur volum. Text integral, deoarece, prin colacionare cu volumele interbelice, se reîntoarce în el ceea ce fusese scos de cenzura comunistă în ediția Eugen Simion de la Editura Minerva. Cum sunt însă vindecate leziunile lăsate de cenzura sfârșitului de deceniu 4 și de cea a regimului autoritar antonescian? Pe de o parte trebuie spus că, în lipsa manuscrisului după care au fost imprimate vol. III și IV (*Aqua*



forte), operațiunea ca atare este imposibil de efectuat. Gabriela Omăt a găsit totuși o cale, una laterală, care, prin intuiție și inteligență critică, a condus la aserțiuni și supoziții de anvergură; și neașteptate. Procedul consistă în căutarea părților din *Memorii* apărute mai întâi în periodice și în reproducerea în subsolul paginii a pasajelor cu diferențe revelatoare. Aflăm astfel că volumul apărut cu titlul *Aqua forte* trebuia, inițial, să fie intitulat *Bucolice*; că, în forma primă (cea apărută în revistă), portretele subsumate „bucolicelor” nu sunt deloc idilice și că autorul le-a „bucolizat” sub spectrul cenzurii și sub presiunea întregii atmosfere create de extrema dreaptă; că, în același context politic, E. Lovinescu renunță să integreze în volum unele articole, între care și serialul *Iorgaica*, pe care îl publică într-un ziar mai degrabă marginal. Așadar, prin confruntarea unor pagini din carte – nu puține – cu forma lor din periodice, dar și cu distanța dintre intenția inițială și realitatea din volum, editoarea ajunge la ideea autocenzurii. Pentru a-și consolida ipoteza, ea apelează și la *Agende*, ajungând să afirme peremptoriu că „materialul recuperat din periodice și adnotările din «agende» aduc la iveală destule tribulații, câteodată și compromisiuri de neocolit, rănind grav mândria criticului, care au condus la fizionomia mai

esopică și oricum mai ponderată a volumelor III și IV din *Memorii*”.

(Rup din nou coerența demersului pentru o mențiune de neocolit. Spre a întocmi opulentul grupaj al excerptelor din „agende” relative la *Memorii*, Omăt investighează în chip nemijlocit teribilul manuscris diaristic, întrucât la data pregătirii ediției memorialului nu ieșiseră de sub teasc decât primele două volume ale seriei „Sburătorul”. *Agende literare*, subîntinzând perioada de până la 1930. Această incursiune în infernul virginului hățis manuscriptic dintre 1930 și 1942 o face să se întoarcă – alarmant, aș spune – asupra pledoariei amintite mai sus. Iată-i termenii de acum: „Revin cu insistență la ideea necesarei priorități a aportului informativ față de obiceiul speculației narcisice a eseului, care se prelungește hazardat într-un timp când arhivele explodează, memoriile ies de sub pecetea tainei, tabuurile cenzurii, cele mai multe, s-au năruit. Este ceea ce a încurajat migala extragerii cu penseta a frânturilor de informații dispersate pe mai mult de 1 000 de file din mss-ul inedit al «agendelor»”.)

„Descinzând” în presă, editoarea găsește nu numai forma primă a multor secvențe din viitoarea ediție princeps, ci se întoarce și cu o mulțime de texte de aceeași factură, care însă nu au fost prinse de autor în cele patru volume. Prin aceste noi fragmente – capitalizate într-o *Addenda*, cu suspiciunea că ele nu sunt și singurele rămase pe dinafară –, memorialistica moralistică a lui E. Lovinescu se îmbogățește cu încă 39 de secvențe. Pentru o imagine obținută prin corelare: memorialul crește astfel cu încă 150 de pagini, care vin să se adauge celor 650, câte însumează cele patru volume de *Memorii* în ediția Omăt.

Dincolo de luminarea produsului final care este textul așa cum el i-a fost oferit cititorului în ediția princeps, cum și de largirea acestuia cu noi secvențe, investigarea periodicelor o conduce pe Gabriela Omăt la o altă constatare-surpriză și totodată de maximă pondere exegetică și anume că destinatarul atâtor fragmente fiind inițial periodicele, acest aparent superfluu fapt a marcat structural memorialistica lui E. Lovinescu. Reproduc pasajul în întregime: „[U]na din constatările cele mai izbitoare ivite din descinderea în reviste, și pe care *Addenda* o impune și fixează, este caracterul predominant jurnalistic, factura gazetărească, publicistică (s. G.O.) a acestei cărți, cel puțin după volumul al doilea. Dar dacă se ia în calcul și materialul gazetăresc vechi, prelucrat în primele două volume, ponderea fenomenului atinge o cotă foarte ridicată. *Memorii* este, prin urmare, o carte care ne duce masiv – mai mult decât în cazul *Istoriei literaturii...* din 1937, și ea deconspirată în foileton – în publicistica lovinesciană. Textele, prea puțin restructurate ulterior, chiar dacă recizelate, nu doar s-au publicat în gazete, dar au fost scrise pentru presă și lucrate potrivit dimensiunilor, exigențelor de audiență și altor rigori specifice unui periodic (s. N.M.). Chiar E. Lovinescu, în «agende», își numește textele «articole» și «foiletoane», iar într-un moment de descumpănire, întrerupându-le, consemnează impulsul de «a părăsi ziaristica». Dar excepționala constatare – de sociologie literară subțire – este împinsă încă mai departe: „*Memorii* este o carte la fel de ancorată în actualitatea presei literare pe cât e și în actualitatea sufletească cea mai sensibilă a autorului ei. Se poate spune chiar că al treilea și al patrulea volum sunt mai dominate de actualitate decât de memorie, că sunt mai mult o cronică în mers decât un construct retrospectiv” (s. N.M.).

Anvergura observațiilor Gabrielei Omăt este de natură a redefini însăși condiția ontologică a memorialisticii lui E. Lovinescu și totodată modul ei de funcționare și de întrebuințare.



Nicolae Prelipceanu - Nota personală

Identitatea personală reprezintă una dintre țintele sau preocupările esențiale pentru fiecare om. În cazul artiștilor, această preocupare este mult mai accentuată ajungând, în unele cazuri, la obsesie.

Ca element al mentalității, identitatea personală a artistului a cunoscut o anumită evoluție, ca și întreg domeniul din care face parte. Până în secolul trecut, scrie Ana Blandiana – ale cărei spuse le folosim ca argument de autoritate – marii maestri/artiști „nu voiau să inoveze, cu atât mai puțin să epateze, ci să imite pe maestrul lor, ceea ce fusese înainte de ei, în felul acesta devenind ei înșiși”. (*Mai mult ca trecutul. Jurnal*, ed. Humanitas, 2023, pp.408-409)

De la începutul secolului al XX-lea, calea făuririi identității personale s-a schimbat, a devenit individualizarea, desprinderea și deosebirea prin orice mijloace de ceilalți creatori din domeniu. Creația artiștilor trebuia să aibă notă personală, ceva care să o deosebească de a confrăților, care să-l individualizeze pe creator din masa celorlalți. S-au folosit, în acest scop, o mare varietate de mijloace, unele aparținând înaltului profesionalism, altele artificialului. Unii au reușit mai bine, alții mai rău.

Printre învingători se numără poetul Nicolae Prelipceanu, iar cea mai recentă confirmare ne-o oferă volumul *funa măro*, Editura Cartea Românească, 2022.

Tot ceea ce se petrece în poezia lui Nicolae Prelipceanu aparține realului. Poezia sa este produsul realității, a realității percepută fizic ori așa cum s-a păstrat ea în memorie și sensibilitate, ceea ce poate să-i dea și o anumită doză de imaginație și ficțiune.

Nu ne propunem să aprofundăm atitudinea poetului față de realitate, dar menționăm că el prelucrează realitatea prin pastșare, parodiare, mimare, reductio ad absurdum, ironizare etc., obținând efecte critice, magice, suprarealiste ori hiperrealiste.

Într-o epocă în care Nicolae Manolescu a consemnat tendința de restrângere până la dispariție a epicului, poezia lui Nicolae Prelipceanu cultivă narativitatea. Folosirea pe scară largă a narativității demonstrează că poetul este conștient de expresivitatea în sine a Ideii și o valorifică alături de expresivitatea limbajului în pofida tendinței actuale de renunțare la Idee.

În ce constă narativitatea poeziilor din volumul *funa măro*?

Poeziile lui Nicolae Prelipceanu expun realitatea percepută, reprezentată și interpretată de autor. Ele conțin indicii ale timpului și spațiului privind momentul elaborării ori referitoare la fenomenul relatat: *și n-o să rămână pe urmele mele nimic nici o dără/ așa cum și trebuie așa cum și merit/azi 23 mai 2012 și chiar mai târziu*. (p.36) Sau: *în decembrie 1989 înainte de revoluție pe bulevardul dacia/ în fața fostului sediu al uniunii scriitorilor din rsr a zăcut/ multă vreme/ în rigolă/un câine mort*. (p.83). Sau: *guillaume apollinaire a murit/ în ziua de 9 noiembrie 1918 la ora cinci*. (p.105). Poeziile narează sau interpretează fapte, evenimente, reflecții, opinii cu interpretările, ce le-au generat ori argumentele pro sau contra. Poezia (*cam*) *cum mor poezii* relatează un fapt, moartea lui Guillaume Apollinaire. (p.105) Un eveniment, imposibilitatea de a ajunge la o „întâlnire cu amicii”, conține poezia *email întârziat*. (p.45) Unele din reflecțiile autorului asupra existenței se află în poezia *vieța*. (p.61) Iar principiile după care își conduce activitatea literară în poezia *doar atât*. (p.53)

Poetul folosește o narativitate fluentă, continuă, cursivă, completă în poezii precum: *fantomateca* (p.68), *umbră pământului* (p.59), *bătrânul parcă* (p.40). Narativitatea fluentă pune pe deplin în valoare expresivitatea Ideii.

Expresivității Ideii, poezia lui Nicolae Prelipceanu îi adaugă expresivitatea limbajului. Marea varietate a mijloacelor poetice dezvăluie talentul și experiența autorului. Pe lângă obișnuitele metafore, epitete, comparații și alte figuri de stil, există câteva mijloace /procedee poetice care dau notă personală versurilor sale.

Poeziile nu au titluri abracadabrante, fără legătură cu Ideea, menite să șocheze și să atragă atenția. Titlurile poeziilor din volumul *funa măro* exprimă esența Ideii, ori o sugerează înlesnind înțelegerea și sporirea expresivității.

Nicolae Prelipceanu își aduce propria contribuție la subminarea (înnoirea?) canoanelor ortografice ale limbii literare. Cezar Ivănescu își începea versurile cu semnul mirării, (!), dar Nicolae Prelipceanu începe un vers cu cratima, (*în fața mea/ -i tot mai departe*), și are un vers format numai din semnul întrebării, (?). (pp.90, 39) Se poate afirma și că Nicolae Prelipceanu se aliniază celui mai recent trend în privința ortografiei folosite manifestând nostalgie după unele semne ale ortografiei vechi, accentul: *patrioticéle*. (p.5)

Poetul folosește variate forme de versificație, de la cele clasice, la cele postmoderne: distihul (p.109), catrenul (strofa clasică) (p.79), strofa amplificată (p.107).

Volumul *funa măro* conține structuri (specii) poetice variate, cu ușoare schimbări față de formele clasice: balada (p.85), epistola (scrisoarea) (p.95), fabula (p.62)

și ... o formă nouă, emailul. (p.45)

Ne reține atenția, ca formă insolită, *poemul pomelnic* (p.65), o istorie onomastică a literaturii române, ce menționează numele principalilor scriitori contemporani. Dacă nu ar fi vorba de persoane, am putea numi procedeul tehnic folosit în această poezie, ca și acad Mihai Cimpoi, inventar. (Litere, nr 4/2024, p.6) Nu e posibil să folosim nici măcar termenul militar, apel, așa că ne mulțumim cu termenul enumerație. Dar putem indica folosirea procedeului poetic inventar în poezia *supraoameni* (p.75), care însumează o înșiruire a profesiilor actuale.

O altă specie poetică rară, tot din religiozitatea populară, existentă în volumul *funa măro* este iertăciunea, consemnând acțiunea celui ce se pregătește să treacă în lumea de dincolo fără a lăsa animozități în urmă. Este o iertăciune impresionantă cu titlul modern *autopamflet* (pp.34-36) în care poetul își impută, între altele, că *n-am construit nimic/ altceva decât acest cadavru în devenire/ această carne putredă care mai stă pe mine un timp nedefinit/ aceste cuvinte și ele putrede împotriva cărora mă ridicam altădată/ cu energia specifică vârstelor; ar trebui să cer iertare tuturor celor cu care am vorbit măcar un cuvânt/ pentru că le-am irosit o clipă din viața atât de scurtă a lor*. (pp.34-36)

Tehnica poetică a lui Nicolae Prelipceanu cuprinde și procedee ale textualizării: citate din opere, unele în limba originală, însemnări despre arta poetică, repetarea unor termeni și a fragmentelor de text, versuri cu final în suspans.

Citatele sunt scrise cu italice. Se citează din Eminescu (era trecută „care calcă totul în picioare”, p.8; „în noaptea aceea egee cu luna pe cer/ așa sfântă și clară”, p.57), din Geo Dumitrescu („pe-o lume tot mai îngustă



măi frate (citad din geo dimitrescu)”; „dar însă totuși/ (ca să reiau un alt vers din geo dimitrescu)”. (pp.16-17) etc. Inspirat, autorul își imită maestrul: *luna răsare la o oră care se va anunța ulterior și pe urmă*. (p.101) Se citează chiar și din folclor: *măicuța bătrână cu brâu de lână*. (p.28)

Lăsând cititorilor libertatea de a aprecia aportul procedeelelor tehnice textualiste la sporirea expresivității, vom menționa că în versuri se repetă unele litere: *aș fi vrut să mă cobor/ păăână la ecuator*. (p.109). Se repetă cuvinte: *încât/ încât/ numai așa*. (p.102) Se repetă unele versuri în aceeași formulă: *mi s-a spus să aștept/ să aștept/ să aștept*. (p.97) Dar procedeul preferat al autorului este să repete versuri în formulare variabilă: *un șir de oameni goi înaintea spre/ un șir de oameni goi se întoarce spre/ un șir de oameni goi se îndreaptă spre*. (p.104) La același nivel al preferințelor se situează folosirea unor versuri cu final în suspans: *și uitați totul totul totul/ pentru totdeauna/ atâta timp cât și voi*. (p.46)

Existența omului și, în cazul scriitorilor creația culturală este direcționată spiritual, se desfășoară conform unui ansamblu de norme formând, în antichitate, mitologia, în evul mediu, religia, în epoca modernă, filosofia, iar în contemporaneitate, ideologia, o filosofie predominant politică.

Poezia lui Nicolae Prelipceanu are o direcție spirituală eclectică/sincretică formată din elemente de mitologie, filosofie, religie și ideologie. Acestei direcții nesistemate, unii au vrut să-i dea caracter de sistem și au numit-o existențialism, apreciez eu, spre indignarea filosofilor respectivi.

Elementele de mitologie din poezia lui Nicolae Prelipceanu provin, mai ales, din mitologia greco-romană: *cum credeau anticii greci/ în brațele vâslașului de pe styx/ acheron* (p.16); *pot să mi-l imaginez pe sisif fericit* etc. Chiar și titlul volumului este inspirat de numele unei sirene, *funa măro, din sulina altor vremi*. (p.103) O ființă mitologică care simboliza o *chemare târzie și fără ecou*, nepotrivită contemporaneității întrucât *sufletul nostru era/ vai de mine/ mai nou*. (p.103)

Elementele din religie ocupă un loc discret în poeziile din *funa măro* ilustrând statutul lor social inadecvat (*ce frumos creeș bisericele în patria noastră fără spitale și/ fără școli*, p.25) și scepticismul (*cu noi e Dumnezeu ni se cântă pe la colțuri*, p.56)

Nu dispunem de suficiente informații în volumul *funa măro* pentru a afirma că Nicolae Prelipceanu este partizanul vreunui dintre sistemele filosofice sau ideologice. În poezia sa regăsim elemente din diferite asemenea sisteme. Poetul este un idealist care visează la dispariția dictaturilor (pp.11-15), la promo-

varea democrației, dar constată că cea existentă are numeroase defecte.

Despre libertate, el scrie: *asta e soarta noastră decum înainte/ să ni se ordone încotro și de ce s-o luăm/ parcă am mai trăit eu asta cândva/ parcă mi-a mai fost frică de umbra mea*. (p.21)

Starea de fericire, în condițiile actuale, i se pare iluzorie, relativă: *dar acum suntem fericiți/ pentru că știm ceea ce credeam că niciodată nu vom afla/ ei asta-i ce fericire e asta/ și cine să se mai bucure când totul de jur împrejur/ se deschide minciunii și ticăloșiei/ eterne*. (p.20) Până și delicata problemă a sinuciderii este abordată în poezia lui Nicolae Prelipceanu, dar în raport cu ideologia: *pot să cred că singura problemă filozofică e sinuciderea/ și câte altele/ însă mi-e greu să mă obișnuiesc rapid cu ideea/ că dictatorii vor stăpâni lumea*. (p.19)

Cunoașterea îi apare poetului ca principala achiziție/ realizare a vieții, dar cu o înțepătură la ideea discrepanței dintre teorie și practică în ideologii: *astfel viața nu e trăită degeaba/ măcar înveți de ce și cum și ce fel îi înțelegi pe toți cei care/ și pe toți cei când/ și pe toți cei gând/ cu lăcomia și teroarea/ iar în cărțile lor cu blândețea și armonia*. (p.19)

În centrul reflecțiilor filosofice ale autorului se află omul și relațiile acestuia, uneori chiar a autorului, cu societatea, cu timpul, cu prietenii etc.

În probleme de filosofie și ideologie, Nicolae Prelipceanu aplică metoda dialectică. Existența are caracter dialectic, este dinamică, evoluează, nu este statică, fixistă. Se schimbă lumea, spațiul mioritic: *moartea e cea mai rapidă/ în orașul nostru de pe deal-vale și tot ce se întâmplă/ este determinat de această goană perpetuă/ spre moarte și mai ales după moarte*. (p.27) Se schimbă așezările umane: *bucureștiul pe înserat/ ne-a apărut aproape minunat/ dar pe urmă s-a luminat/ și s-a mai nuanțat/ și s-a tooot nuanțat/ până când nici n-a mai existat*. (p.30) Se schimbă însăși persoana poetului, proces căruia îi sunt dedicate 20 de poezii din grupajul „euri”.

Poezia lui Nicolae Prelipceanu practică un sincronism mai larg, extins, globalizat, așa spune folosind moda actuală din terminologie, preluând elemente din literaturile europene și americane. Poetul este familiarizat cu locurile și peisajele europene, are o educație muzicală europeană, iar poezia sa conține toate aceste elemente: *în adolescență ascultam duminica dimineată/ la difuzorul din bucătărie/ poemul simfonic pinii din roma de ottorino respighi/ dar abia după încă vreo trei-patru –cinci adolescențe/ i-am văzut pe unii dintre ei/ însă fie-mi iertată erezia eu prefer pinii mei/ de la eze-sur-mer/ ale căror ace cad mereu/ în ceea ce scriu eu*. (p.33)

Poezia din volumul *funa măro* este bogată în trimiteri la personalități ale culturii europene, la opere, idei etc. În versuri sunt menționați, pe scurt sau mai pe larg, poeți, romancieri, dramaturgi, pictori, operele lor și ideile aferente: Shakespeare, Rilke, Hemingway, Apollinaire, Cervantes, Camus, Max Jacobs, Picasso, Ungaretti etc.

Există citări în extenso: „*Trecutul e aici împreună cu noi/ spune și azi o eroină a lui o'neil/ în lungul drum al zilei către noapte*” (p.107) ori succinte: *a văzut tabloul lui picasso garçon bleu* (p.105)

Unii beneficiază de citări în limba originală: *poussière tout est poussière/ et nous rentrons dans la poussière/ mai clama în spatele meu/ măturătorul de la vatican al lui raymond queneau*. (p.93) Sau citări în parafrază: *a fi fost sau a nu fi fost/aceasta nu-i o întrebare/ e doar un răspuns fără rost/ care nici nu mai doare*. (p.58)

Se fac referiri la evenimente, fapte și întâmplări aparținând istoriei europene/mondiale: dărâmarea zidului Berlinului, (*zidul de piatră s-a dărâmat/ a venit lumea și l-a luat*, p.80); justiția Uniunii Europene (*nici la strasbourg nu cred că li se mai poate face dreptate*, p.82); catastrofa Titanicului (*iată-ne astfel cu toții azi în secolul nostru/ pe titanicul nostru*, p.16) și chiar versuri din celebrul cântec Lili Marlen din al doilea război mondial (cuvinte/ din acest cântec german de război/ *vor der Kaserne vor dem grossen Tor stand eine Laterne und steht/ sie noch davor*, p.84)

Versurile invocă locuri din Europa occidentală: Veneția, Berlin (*că se mai fac oglinzi la veneția/ și mai sunt și judecători la Berlin/ acum că rușii au plecat și zidul de piatră s-a dărâmat*, p.82), Roma (*către care nu mai duce niciun drum/ exact invers decât către roma*, p.72) Paris (*chiar sub ferestrele lui/ de pe bd saint germain* p.105) etc.

Neîndoielnic, poezia lui Nicolae Prelipceanu este o poezie europeană/internațională, după cum s-a arătat, prin procedeele tehnice (textualism) și întrucât vehiculează termeni și informații familiare cititorilor vest-europeni facilitând începtarea ei în alte literaturi prin traducere, înscriindu-se în trendul sincronismului reciproc/globalizat.



Ioan HOLBAN

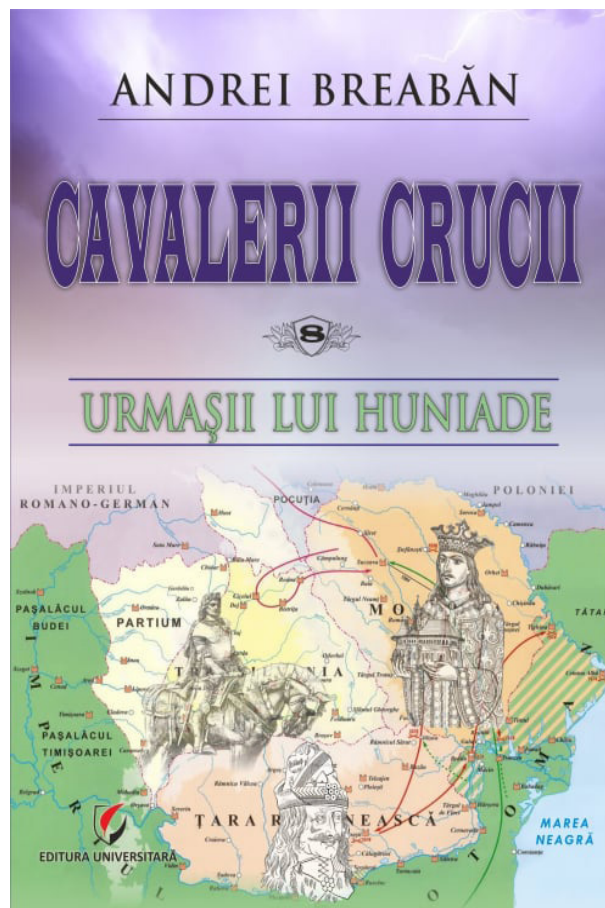


S-a stins lumina lumii

Urmașii lui Huniade este "cartea a 8-a" din ciclul epic intitulat **Cavalerii Crucii**, pe care Andrei Breabăn îl consacră celor trei "cavaleri ai Crucii" din evul nostru medieval, Iancu de Hunedoara, Vlad Drago (Dracula, Tepeș) și Ștefan cel Mare, unind într-o inspirată simbolistică provinciile românești cu secole înainte de Alba Iulia 1918, proiectând, însă, evenimentul din secolul XX într-unul petrecut în același loc, în anul 1458: "Înmormântarea are loc după ce au ajuns la Alba Iulia regele Matia, dregătorii din Consiliul Regal, cât și mulți baroni ai Regatului. Erau prezenți cei doi voievozi ai Transilvaniei, comitele securilor și cel al sașilor, reprezentanți ai celor șapte comitate din Transilvania, juși ai orașelor și multime de popor. Racla cu osemintele eroului de la Belgrad a fost depusă în mormântul pregătit dinainte după o ceremonie deosebită, oficiată de arhiepiscopul de Esztergom, Dionisie Szécsi și de cardinalul Juan de Carvajal, ajutați de un sobor de arhieri de seamă. În bocetele rudelor și ale mulțimii racla este acoperită cu piatra de mormânt pe care, la cererea văduvei îndurată s-au scris vorbele rostite de Ioan de Capestrano când s-a stins Iancu: *S-a stins lumina lumii*. În sfârșit Iancu și-a găsit odihna de veci în locul pe care și l-a dorit, alături de fratele său Ioan cel Tânăr și feciorul mai mare Ladislau, ale cărui oseminte au fost aduse de la Buda". Andrei Breabăn comprimă în timpul - epocă al romanului său anii 1456-1460, după asaltul Belgradului și asasinarea lui Iancu de Hunedoara, cu epidemia de ciumă "care a lovit Venetia la fel de îngrozitor ca în urmă cu un veac", dar și "alte țări europene", cu intrigile lui Ulrich de Cilli, ucigașul eroului de la Belgrad urmând să refacă "Liga Antihuniade" din 1453, cu primii trei ani de domnie, în Moldova, a lui Ștefan cel Mare, în sfârșit, pe cel puțin trei palieri narrative, cu martiriul lui Ladislau, fiul lui Iancu și salvarea celui-lalt urmaș, Matia, care va deveni Matei Corvin: prozatorul se oprește din montajul cinematografic al narațiunii sale pentru a fixa condiția umană a epocii, profilul interior al personajelor sale, ca în scena emoționantă de la despărțirea fraților pe eșafodul de la Buda, în detaliile ei înfricoșătoare: "Însoțit de doi oșteni, micuțul Matia care în urmă cu trei săptămâni făcuse 14 ani se ridică de pe scaun și pornește spre Ladislau. Ochii îi erau plini de lacrimi pe care nu le putea stăpâni văzându-și fratele pe eșafod cu călăul lângă el. Urcă treptele și se oprește în brațele acestuia plângând în hohote (...) La un semn al lui Garai toporul coboară vertiginos spre gâtul osânditului care privea sfidător spre călăi. Toți se așteptau să fie retezat capul și să se rostogolească pe eșafod. Numai că toporul nu a ascultat de mâinile călăului oprindu-se în grumazul gros a lui Ladislau, asemeni celui al tatălui său. Osânditul scoate un strigăt de durere spre mirarea celor care priveau. Marele palatin face din nou semn către călău care ridică toporul deasupra capului. În timp ce Ladislau se zvârcolea de durere ținut cu capul pe butuc de doi oșteni, Garai coboară din nou mâna în jos. Și de astă dată toporul blestemat nu-și face treabă. Horcând de durere Ladislau strigă la călău: - Termină odată! Nu mă mai chinui. - Ce se întâmplă? Întreabă înspăimântat Matia în timp ce episcopul Ioan Vitez de Oradea își face semnul crucii continuând să se roage. Până și baronii care erau de față au întors capul dezgustați. Garai face din nou semn spre călău, de astă dată cu mâna stângă. Înțelegând mesajul acesta dă din cap, ia din nou toporul cu amândouă mâinile, îl duce deasupra capului și așteaptă să lovească, de astă dată cu tăișul care nu era plin de sânge. Toporul coboară pentru a treia oară pe grumazul frumos al lui Ladislau. De astă dată îi retează capul care se rostogolește pe eșafodul care se umple de sânge. Trupul lui Ladislau se zvârcolește câteva minute lângă butuc, ca apoi să se liniștească. Un bărbat tânăr, vârtos la trup, cu umerii lați și grumazul gros, cu privirile blânde și senine, nevoit să plece prea de timpuriu din această lume. Avea numai 24 de ani, multe ar fi înfăptuit dacă ar fi trăit".

Mutarea osemintelor lui Iancu de la Belgrad la Alba Iulia, executarea lui Ladislau, detenția

lui Matia și eliberarea datorită eforturilor și tenacității Elisabetei, soția lui Iancu, structurează unul dintre planurile narrative importante ale romanului, avându-l ca protagonist pe eroul de la Belgrad, cavalerul Crucii cu care începe istoria celorlalți doi, Ștefan cel Mare și Vlad Drago. Pivotal acestui roman, ca, de altfel, al tuturor cărților din *saga* lui Andrei Breabăn, îl reprezintă Ștefan cel Mare, surprins la început, pe când își pregătește oastea la curtea de la Târgoviște a lui Vlad Tepeș, pentru a lua *drumul fără întoarcere* spre Moldova, la tronul tatălui său, Bogdan, uzurpat de Petru Aron. Drumul lui Ștefan cel Mare din Valahia în Moldova este unul *inițiativ*, începând din Borzești, cu locul și tovarășii copilăriei, cu stejarul de legendă și "biserița mică, făcută din lemn de stejar, împodobită pe dinăuntru cu icoane bătute în cuie pe pereți", apoi, la Doljești unde îl înfruntă pe Petru Aron, ucigașul tatălui său, pe care, în surpinderea tuturor, îl iartă pentru că, iată, totul se petrece în Săptămâna Patimilor, înainte de Paști ("În amintirea Patimilor Celui care S-a Răstignit pentru noi pe



cruce și-am adus iertare și, odată cu ea, voi să uit răul pe care l-ați pricinuit tatălui meu! Au trecut șapte ani de la acea întâmplare, rănilor s-au închis chiar dacă pe dinăuntru încă mă dor", spune Ștefan cel Mare, dând ceea ce se poate numi *o lecție a iertării*), iar după Doljești și fuga ucigașului de frate, drumul prin Moldova trece prin Roman, pe la mănăstirea de acolo, evocată într-un roman anterior al ciclului narativ, apoi, prin Baia spre Suceava. Andrei Breabăn este original în reconstituirea acestei căi inițiatice a lui Ștefan cel Mare spre Suceava, în Săptămâna Patimilor, cu evenimente marcate în fiecare zi, într-o simbolistică anume, care amintește de intrarea Mântuitorului în Ierusalim; după lupta cu Petru Aron, în Duminica Floriilor, evenimentul cel mai important se petrece în Joia Mare când Ștefan îl întâlnește pe Daniil Sihastrul, în chilia sa de pe Valea Putnei, într-un loc divin ("Poienița oferea o privesc divină, de acolo se vedea toată valea de la poalele munților care își așterneau culmile de o parte și de alta a pârâului, cu apa care curgea în șuvoi la vale udând prundișul din pietre mici, spălat de ape, brazii înalți și drepti, orânduiri ca o oaste imensă ce apăra munții, iarba verde plină de tot felul de flori și fluturi care profită de soarele de primăvară ieșind și ei să se plimbe din floare în floare. De cealaltă parte a pârâului se înălța un munte împădurit cu brazi înalți, cu vârfurile în nori, în care Dumnezeu a

săpat anume mai multe scorburi în piatră. În una din ele pâlpaia o luminiță firavă care îl îmbia să vină la ea. Era o candelă cu untdelemn care ardea pe timp de noapte să alunge duhurile rele. În chilie se intra direct prin o gaură mare dăltuită de priceputul pustnic astfel încât să încapă pe ea un om, iar înăuntru tot el a săpat în piatră o gaură mică, în formă de fereastră, care pe timp de zi lăsa să intre lumina soarelui"), care îl sfătuiește să adune poporul la Câmpia de la Direptate, în Dolhești, un sat de lângă Dolhasca, pe malul Somuzului Mare ce se varsă în Siret: Ștefan cel Mare primește investitura la tron din partea poporului, în Sămbăta Mare, are loc ceremonia "pomăzduirii", oficiată de mitropolitul Theoctist, împlinind Săptămâna Patimilor, cât a durat drumul domnitorului din Valahia, de la prietenul său, Vlad Drago, până la întâlnirea cu poporul pe Câmpia de la Direptate și intrarea în Suceava, în Duminica Paștilor. Andrei Breabăn scrie, în fond, o cronică a începutului domniei în Moldova a lui Ștefan cel Mare, romanul său este, poate, înainte de toate, o carte de istorie unde autorul abordează aspecte inedite, unele (prea) puțin știute, absente din manualul de istorie; astfel, vânătoarea unchiului ucigaș Petru Aron în ținuturile leșești, la Camenița și Hotin, Pocuția și Podolia sau, altfel, simbolistica de pe steagul Vitejilor, având pe el "chipul de biruitor al Marelui Mucenic Gheorghe care îl ucide pe balaur, pe cealaltă parte fiind imprimată stema Moldovei, un cap de zimbbru având soarele între coarne, în dreapta luna în faza lui Crai Nou, iar în stânga o floare de trandafir, socotită în Moldova floarea vieții, după tradițiile din străbuni" și, mai ales, înțelegerea de la Overchelăuți, "o ocină mai răsărită aflată pe o râpă de pe malul Nistrului, în apropierea târgului Hotin": aici se întâlnește Ștefan cu trimișii Craiului Cazimir al Poloniei pentru a semna un "Tratat de pace" cu aceștia: despre pacea de la Overchelăuți se știau prea puține înaintea evocării lui Andrei Breabăn.

În sfârșit, al treilea cavaler al Crucii este Vlad Drago, urmaș, și el, al lui Iancu de Hunedoara. Acesta primește în romanul lui Andrei Breabăn un plan narativ foarte atent structurat în care se evocă răzbunarea fratelui Mircea, ucis de boieri "cu o cruzime nemaiîntâlnită", mutarea capitalei de la Târgoviște pe Dimbovița, în cetatea construită de bunicul său ("În drum spre Târgoviște alaiul domnesc face popas și la cetatea de pe Dimbovița zidită din bolovani de râu de răposatul Voievod Mircea Basarab, bunicul lui Vlad Voievod. În apropierea cetății se afla și o modestă Curte domnească unde mai obișnuia să tragă Mircea când voia să viziteze ținuturile de miazăzi ale Țării Românești. În jurul cetății erau răsfirate peste 40 de sate, oamenii fiind atrași în aceste locuri de drumul negustoresc care lega Sibiul și Brașovul de Chilia și târgurile de peste Dunăre. Comerțul fiind înfloritor și lor le mergea bine, își puteau vinde mai ușor produsele muncii, cereale, animale sau piei căutate atât pentru îmbrăcăminte pe timp de iarnă cât și pentru a face din ele pergamente pe care să fie scrise documentele ce se întocmeau la curțile princiare"), cum scapă Vlad Drago de cerșetori, tâlhari și negustori necinstiți, apoi, de boierii care i-au ucis fratele și de cei care uneltau împotriva sa, autorul având grijă să puncteze exagerările apărute în cronicile vremii, mai cu seamă, în cele germane.

Portrete memorabile, cum sunt cele ale lui Ștefan Tomșa al Bosniei și Vlad Voievod, peisaje inspirate (Castelul Corvinilor de la Hunedoara, Valea Putnei, unde se află chilia lui Daniil Sihastrul), reconstituirea unor târguri ale vremii (Roman, Baia) și suportul unei bibliografii impresionante, scene de luptă (asediul Sibiului, Hotin), schimbarea palierelor narrative de la Târgoviște la Suceava și de la Hotin, la Sibiu, Buda și Praga, pe urmele lui Ladislau și Matia, fiii lui Iancu de Hunedoara - toate acestea, în cursul unei perfect credibile a unei narațiuni istorice, fac, din nou, farmecul ciclului **Cavalerii Crucii** al lui Andrei Breabăn.



Terapia prin cuvânt, o terapie necesară și benefică

“Mă-mbrac în versuri aspre, pădurețe, / Blând răstignită între eu și eu...”

“Universul are atâta poezie câtă poezie introducem noi în el”, spunea acad. Eugen Simion în unul din studiile sale critice. Și cine să încarce mai bine și mai frumos nemărginirea cu frumusețe poetică dacă nu cei hăruiți, cei căruia Dumnezeu le-a înscris în *fișa postului* această nobilă ascultare.

Diligentă dascăliță de românească limbă în Râșca bucovineană, acolo unde cândva Mihail Kogălniceanu, întemeietorul “Daciei literare”, a petrecut șase luni de surghiun pentru îndrăzneala de a se fi numărat printre opozanții domnitorului Mihail Sturdza, poeta Mihaela Grădinariu a intrat în imperiul literii tipărite cu un premiu pentru debut acordat de Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor din România (2013). Cartea premiată atunci, *Biserica de cuvinte*, s-a dovedit a fi o binefăcătoare rampă de lansare, generatoare de aripi, așa încât numele autoarei a devenit, de la an la an, tot mai cunoscut, nu numai prin volumele de poezie publicate ulterior (câteva, premiate, *pro meritis*), prin colaborarea la presa literară (creație, trudă redacțională, cronici literare), ci și prin bogata activitate de neobosită activistă culturală îndrăgostită de tradițiile și obiceiurile venite din străbuni și frumos păstrate în zonă. Întemeierea corului bărbătesc “Flori de măr”, cunoscut și apreciat atât în Tară, cât și dincolo de hotarele ei, este dovada cea mai vie a acestei laturi a activității domniei sale.

Volumul apărut relativ recent¹ (însoțit de un scurt CV literar pe una din aripile de copertă, de unul dintre poemele cărții pe cealaltă și de o sintetică apreciere, semnată de cunoscutul critic A.D. Rachieru, pe coperta a patra) vine în sprijinul ideii că Mihaela Grădinariu este un autor care n-a pierdut nicio clipă din vedere faptul că, dincolo de orice alte preocupări culturale, un poet trebuie să-și edifice, prin scrisul său, acel *monument* literar care să-i facă simțită prezența în agora scriitoricească în timpul vieții și să-i asigure amintirea după ce va trece hotarul acestei lumi.

Cele patru secvențe ale cărții (*Hrănind apocalipsa, Autoportret pe pânze de pânjen, Noi, credincioșii lumii de hârtie, Cursă, răsplătire și sminteală și Aproape inger, aproape*), cuprinzând, toate, poeme fără titlu, sunt străbătute de acel fior al creației asumate ca act menit să înveșnicească prin Cuvânt, prin forța lui penetrantă, vindecătoare, transcendentă în ultimă instanță, vizavi de granița invizibilă și imperceptibilă dintre cele două ipostaze ale existenței noastre.

“Prezent-absent, mai marele cuvânt / Se-mbracă-n pielea mea, fără scăpare, / Veșmântul e când mare, când prea mic, / Se pierde-n el tot înțelesul moale”, spune poeta în unul din poeme (p. 9). Și aceasta în pofida faptului că tema centrală a cărții este, de fapt, *marea trecere* ori, mai bine zis, pregătirea pentru acel moment de care nu scapă nimeni, căci (așa cum citim la pagina 21): “Se schimbă stăpâniri și ceruri grele, / Doar crucea, ea, în mine mai tresaltă / Împielită-n smirnă și oțete, / Și-o duc așa, armură-nsângerată, / Cu nume scrijelit pe partea dreaptă, / Iar îngerii așteaptă o răsplată, / Și ceru-ntreg a treia zi așteaptă...”

O viziune poetică aparte asupra morții, în care se îmbină realismul, firescul, normalitatea cu ușoare adieri de paradox și umor fin găsim în multe dintre poemele cărții. Me oprim mai întâi la cel de la pagina 25, unde asistăm la gesturi firești, ce capătă conotații dureros-anticipative, chiar dacă sunt exprimate pe un ton ușor ludic: “Mai întâi și-ntâi vom scoate sufletele la soare, / Le vom flutura ușor, să le desprindem de trup [...] / Le vom pune pe sârmă, în cerdacul cel vechi / Lângă ștergare și albituri fără vlagă, / Unele lângă altele, dureri în perechi, în timp ce “Sfinții din casă și-ntind brațele prin pod și prin uși, / Ne pipăie, orbi, ne înnumără vina și anii, / Anii cei buni, cei promiși, anii cei duși, / Timpul cu care jonglează în cer pehlivanii, / Pehlivanii de îngeri, furând ceasul din turlă” (o reușită metaforă vizavi de sugerarea opririi curgerii timpului pentru cei care părăsesc această lume). Dar spre final, tonul redevine solemn, trist, compasional: “De pe cerdac, sufletul casei se zbate și urlă” și “Sufletele vor fâlfâi dureros prin copaci, / Se vor prinde de frunze, visând să nu cadă, / Visând la strămoșii decolorați și opaci.”

Într-un poem vecin, dăm peste motivul stingerii sub semnul sacrificiului hristic, îmbinat cu cel al zidirii ca jertfă din *Legenda Mănăstirii Argeșului*, ca și cu cel mioritic: “Eu mă pierd sub spinii ultimei cununi, / Floarea lor răzbește printre palme ciunge, / Crește lemn în oase, cruci și mătrăguni, / Noaptea tot aleargă, fără-a mă ajunge... // Piatra mă-nconjoară, strâns pe trupul-trup, / Îngeri noi, albaștri, aripile-și rup. // Scot un deget aspru și-l înmoi în vin, / Vin de nuntă-moarte, îndoit cu fier.”

Cu mioritica dureroasă îngemănare metaforică ne e dat să ne mai întâlnim în acest volum. Se întâmplă și la pagina 28 (“Dar soarele se-apeacă, blând paznic cu lămpaș, / Dând cu ciocanul aprig în trupul meu de sare... / Tresari prin somn, și visul trimis la întâmplare

/ Însămânțează cerul cu îngerii vrăjmași, / Și cresc pendentulate necercetate flori / De nuntă și de moarte, în două-amestecate”), și la 74 (“Și unul altuia vom fi inel / De nuntă și de moarte laolaltă”), și la 90 (“Alb atotputernic, moarte cu alai. / Nunți tăcute. Viscol. Pietre de hotar”).

Între personajul liric și moarte intervine la un moment dat un joc ciudat, așa cum se întâmplă în poemul de la pagina 11 (“Să ne prefacem din nou, să ne mințim / Una pe alta, mereu soră mai mare. / De-a v-ați ascunselea prin tîntirim, / Cu ochii-ntinați într-un semn de mirare, / Eu după o cruce, tu după altă” și “Vezi, te-ai împiedicat de-un ciot de coasă, / Și ai să cazi, și iar o să te doară, / Durerea ta pe tample mă apasă, / Oglinda-n piept te-arată luminioară”) ori la 92, unde intervine chiar o schimbare de roluri (“Moartea mea siamează mă târăște la bal, / Mă poartă prin mall-uri, pe terase, la soare, / Scrie poeme în locul meu, triumfal, / Așteaptă aplauze și premiul cel mare”).

Tonul ludic de care aminteam mai sus este prezent și în poeme precum cel de la pagina 17 (“Toc-toc! / Tot pe loc, pe loc / sufletul în loc / de moarte și joc” și “Apocalipse de vânzare / drept în ulita mare. / La colț într-o dugheană, / vinde-o pasăre bălană / vieți și morți, pe datorie, / sufletele de hârtie... / Și tot tipă la tarabă / că nimeni moartea n-o-ntreabă / și rămâne marfa-n stoc... / Toc-toc-toc! / Toc-toc-toc!”) ori în cel de la pagina 38 (“Plânsul lemnului de toacă / Îngerii chemând la joacă, // În pridvor cu sărindar / Îngerii se-ascund în jar [...] / În clopotnița de flori / Îngerii aleg culori / Și le-mpart pe datorie / Din chilie în chilie”).

Un soi de cerere de amânare, de încercare de tergiversare, de păsuire este exprimată în poemul de la pagina 13, unde citim: “Mai dă-mi un semn, mai dă-mi un semn, / În piept îmi înflorește-un lemn / Și doar cu el mă mai îndemn, / Și-i verde-viu și greu-uscăt, / Sunând a toacă de păcat, / Chemări din raiul înfruptat, / Mai dă-mi un semn, mai dă-mi și mai / Așteaptă ziua să o tai / Felii-felii de putregai / Desprins de sus, din grîndacer, / Păzit de inger-temnicer / Cu zâmbetul necopt, sever”.

Organic legată de tema morții e cea a timpului, necruțător agent de eroziune a tot ce e viu, principala lui aliat al acesteia în perpetua competiție cu

viața, văzut de poetă ca “timpul-ornitorinc”, “timpul, sperietoare într-un lan cu maci” ori ca entitatea stranie ce “stă de veghe” atent “într-un stălp de poartă”, “timpul rostogol” care “întrupează noaptea într-o zi de-a-ndoase”, un vierme într-o grădină cu poame, / grădina aceea, unde șarpele vine și fură”, “timpul golem, nesătul” ce “ne-mbrățișează candriu, între lut și secundă”, care “nu are haine, nici casă”. E timpul care “câteodată ne împrumută trupul și-atât / Repede, repede visele noastre-l apasă / Și-atunci ne leapădă în uitare până la gât” ori e “timpul clopot”, timpul vinovat, până la urmă, de tot ce ni se întâmplă în această viață: “cărări se-ncălesc, mestecând timpuri verbale”, “timpul hohotește într-un os de gând”, “timpul își linge rănile ascuțite și laba”.

Datorită bătrânului și, în același timp, mereu tânărului Cronos, “curg anotimpuri întrupând ruine”, “ziua de ieri la cea de azi se închină”, noi toți “traversăm o iluzie, un miraj circular”, pe care “Unii îl numesc *viață*, alții *uitare*”. Da, căci “și uitarea e scrisă-n legile-omenești”, am putea spune, citându-l pe Minulescu.

Orice poate distruge timpul, cu excepția dragostei adevărate, care în această carte e sugerată dintr-o perspectivă aparte, în contextul unei predestinări asumate, ceea ce explică faptul că, asemenea sănătoasei concepții moștenite din strămoși, teama de moarte e înlocuită cu convingerea că, la momentul cuvenit, orice pământean devine doar o amintire în sufletele celor dragi. Poemul de la pagina 15, care conține și versul care a dat titlul volumului, se încheie chiar cu această convingere exprimată atât de simplu și de firesc: “Vindecă-mă, moarte, de viață, cu un poem, / Răsăritul de mâine scâncește-n cenușă, / Între departe și-aproape nu mă tem, nu mă tem, / Din icoana crăpată ră sare o rușă, / Voi fi un spin înfipt în coasta-nviată, / O părere de flacăra cântând pe un ram... // Departe-aproape,

(Mihaela Grădinariu)
timpul ornitorinc: / mă tem, nu mă tem...”.

Acest “nu mă tem” din finalul textului are o uriașă forță de sugestie a curajului în fața morții, curaj prezent și în alte texte ale cărții, în exprimări ce par a fi niște replici sinonime la popularul “Ei, și ce dacă?”, incluzând o indiferență a omului înțelept călăuzit de Credință, menită a asigura biruința asupra morții: “Pahar de-argint cu moartea, răzând, o să închin” (p. 57), “Zac în trup. Ce covru moale! / Crește-o cruce mai la vale...” (p. 100). Parcă ne și vedem în preajma gorunului blagian: “ascult cum crește-n trupul tău sicriul, / sicriul meu, / cu fiecare clipă care trece, / gorunile din margine de codru”.

Două sunt ingredientele menite a-i facilita personajului liric din acest volum contracarea morții, înfruntarea ei cu demnitate: dragostea și creația. O dragoste atât de fin sugerată, într-un context și o perspectivă ce țin de eternitate, și o creație cu reală forță de înveșnicire prin Cuvânt (de care am amintit deja în partea inițială a acestor considerații), *material* primordial al Creației divine.

Referindu-ne la primul dintre aceste elemente salvatoare, nu putem să nu remarcăm discreția sugestiei iubirii, marcată mereu prin acele pronume / adjective pronominale ori forme verbale de plural al comuniunii, al contopirii, al sprijinului reciproc: “toți ochii-s la un loc fără de știre, / Ai mei cu-ai tăi: o singură privire”, “culoarea umblă de la tine-n mine / Tâind cărări prin viespile-retine” (p. 10), “galopăm înspre pomul din mijloc de rai” (refacând poetic, în sens invers, aventura primordială a cuplului adamic) - p. 23, “Tu mă săruți / Ca pe-o statuie decupată-n ceață? / Și stropi din mine-nțeață ochiul tău” (p. 39), “În altă pânză, umbră am să-ti fiu” (p. 41), “Ziua se uită la noi cu ochiul bolnav” (p. 45), “Noaptea ne poartă la sânul-i, pe rând”, “Tu semn, eu carte. Tu carte, eu semn” (p. 46), “O, drumul acela, de pustiu și război, / Cum ne îmbrățișează într-un dulce blestem” (un oximoron deosebit), “Umbra mea duce în brațe numele tău, / Ascuns în alt nume, nemuritorul călău” (o inspirată schimbare de registru, de la material la imaterial), “Noaptea se-nsotește iar cu ochii tăi” (p. 90), “Vom încolți într-o amintire lălea” (p. 109).

Dacă e să facem vorbire despre cel de-al doilea element salvator, creația, am ține să subliniem (adăugând la cele spuse anterior) că, așa cum îi stă bine unui diligent artist al slovelor, Cuvântul, material de construcție indispensabil în arta scrisului, este așezat de Mihaela Grădinariu în topul valorilor fără de care însăși existența unui condeier nu se poate concepe. Unul din capitolele cărții se intitulează (desigur că nu întâmplător) *Noi, credincioșii lumii de hârtie*. Din câteva dintre textele acestuia, ca și din altele ale volumului, răzbate ideea necesității poeziei, care, afirmă poeta, “e aceeași, în orice limbă amară” și care cere dăruire până la sacrificiu (“Acolo doarme ultimul cuvânt, / Împovărat cu ființa mea ucisă” - p. 54; “Pe un rug de spaime și de catifea / Ard poet / poeme, într-aceeași coajă” - p. 60).

Mai mult decât atât, la truda pentru nașterea unui text poetic, ia parte poemul însuși, expresie directă a contopirii agentului și obiectului acțiunii: “Poemul trudește, cu lampa în frunte, ocnaș / Prin sângele meu, înghețat-nărăvaș” și “Poemul respiră cu greu prin culoarea prea tandră” (p. 49).

Pe de altă parte, nașterea unui poem devine un act creativ de înnobilitare a Cuvântului cu valențe divine, atâta timp cât, la un moment dat, “doi îngeri albi cioplesc cu greu cuvinte”, cât textul devine “poem vândut pe pâine și pe vin” ori “poem ascuns în chivot”, cum citim în textul de la pagina 59. La fel se întâmplă în cel de la pagina 38: “Iar un altul (alt inger, n.n.) pe hotar / Tot izbește c-un amnar, / Scoate vorbele din piatră / Și le lustruiește-ndată / Și le-atarnă la uscat / Peste casele din sat”.

Profesiunea de credință a poetei, presărată discret de-a lungul întregului volum, se întregeste cu câteva versuri memorabile în poemul de la pagina 67, amintit deja, confesiunea făcându-se în numele confratilor de condei: “Noi, credincioșii lumii de hârtie, / Ne sfarogim între coperti de cer, / Reinventăm cuvântul efemer / Martirizat în noaptea încă vie” și “Vom încolți ca litere-n cărări, / Noi, credincioșii lumii de hârtie”.

Într-un interviu din 2012, regretatul literat și filozof ieșean Petru Ursache spunea că “împotriva morții nu se poate lupta cu ciomagul”. O exprimare sintetică ce conține un mare adevăr, la care nu poți să nu subscrii și la care subscrie și autoarea acestei dense cărți, Mihaela Grădinariu, care a încercat a-i găsi morții o pașnică îndeletnicire terapeutică atunci când și-a intitulat acest volum scris cu dăruire, din inimă pentru inimi iubitoare de poezie, *Vindecă-mă, moarte, de viață, cu un poem*. Dacă a vindecat-o sau nu vor aprecia cititorii după ce vor întoarce ultima filă a acestei substanțiale cărți, ce se constituie într-un binevenit îndemn la reflecție vizavi de rostul omului pe Pământ.

1 Mihaela Grădinariu, *Vindecă-mă, moarte, de viață, cu un poem*, Editura Junimea, Iași, 2023.



Magda URSACHE

Se întorc barbarii

Am mers la Eternitate, să-i duc sânziene lui Petru. Am găsit mormântul devastat. Cupele de piatră sparte, pământul aruncat pe lespede. Ca și cum ar fi vrut să-l îngroape încă o dată. Au vrut să fure florile din cupe și, pentru că se lăsau greu dezrădăcinate, le-au spart cu lovituri de baros. Învrăjbirea noastră, începută de Iliescu în 1989, a dus unde a dus: la lipsa omeniei. M-am întrebat de multe ori de ce „progresiștii” vor să dea **delete** personalităților modelatoare. Pentru că vocile transumanismului vor altceva decât umanism. Îi deranjează un pattern din *Rugăciunea unui dac*: omenimea. Pentru conservatorul Eminescu, omenimea duce la mântuire. Uite unde duce neomenimea: la profanări de morminte.

Și ce de roade culegem de la acest transumanism! Vedete au ajuns traficanții de carne vie, violatorii de copii... Am spus viol? I se spune „sex surpriză”, surpriză



sexuală. Face rating un prof univ deghizat în fată cu sâni necopti și cu fustița atâtică. Se găsesc presari care să-i ia apărarea. Asta și la chestionarul *În fața ta*, al lui Claudiu Păndaru. Motivarea: De ce acela care a violat un elev, cu pantalonii pe el, e scuzat, iar celălalt, deghizat în femeie, e pus la zidul infamiei? Dar cel în fustița nu viola mintea studenților? Marx e din nou profilactic. Răzbește iarăși prin oribila propagandă sexo-marxistă. Nu degeaba avea furuncule purulente, pe tot corpul, peste tot.

Noi, pare-se, i-am așteptat pe barbari ca romanii din poemul lui Konstantinos Kavafis. Știți când și cum: „Barbarii trebuie să vină.” De aceea senatorii nu mai legiferau. „Fiindcă barbarii vor fi azi aici/ La ce bun să mai dea legi senatorii?/ Dreptatea împărți-vor barbarii când sosesc.” Agora era plină ochi de lume, imperatorul le pregătise onoruri și-i aștepta la poarta cetății, consulii și pretorii își pusesea togi purpuri și brățări cu ametiste, retorii tăceau. „Fiindcă barbarii vor fi azi aici /și nu le plac discursuri, elocință.”

A trecut lungul *azi* de așteptare, s-a lăsat noaptea și barbarii nu mai soseau odată. În fine, solii trimiși la hotare s-au întors cu vestea „că nu mai sunt barbari”. Cum asta? „- Dar fără barbari, acum, ce ne facem?/Acești oameni erau, oricum, o soluție.”

Kavafis a scris poemul *Așteptându-i pe barbari* în 1898 și l-a reluat în 1904. Adrian Alui Gheorghe, în 2024, a tipărit la TracusArte o plachetă cu titlul *Nu-i mai așteptăm pe barbari*. De ce i-am aștepta? Avem barbarii noștri: „barbarii de ieri s-au întâlnit cu barbarii de azi/ și s-au recunoscut.” Cei trecuți de partea barbariei sunt mulți. De ei ne apărăm prin...pasivitate, temători (global) și resemnați.

„Pișa-m-aș pe toate cuvintele mari pe care lumea le rosteste pentru tine, Patrie”, spune Mihail Gălățanu (păcat de talentul lui!), care disprețuiește țara „plină de sifilis și de scuipat”. Deși costă doar 15 lei, n-o să cumpăr *Despre artă, nebunie și misticism*. Să rămână pe stoc din parte-mi.

Adrian Alui Gheorghe dă replică: „da, poemul patriotic pe care îl voi scrie/va sparge inima vânzătorului de abțibilduri cu patria/va strivi pe cel care îi ia numele în deșert/și îl va surghiuni în propria-i nemernicie” (*Un poem patriotic*). Și în *Demonii dragostei de țară*: „Dacă nu îți iubești patria ta/aceasta se usucă pe hartă/se însingurează/și moare.// Dacă nu-ți cunoști scriitorii/care te-au alăptat cu laptele limbii române/care te-au învățat să visezi/că poți rătăci printre stelele/de deasupra capului tău/scriitorii se usucă precum frunzele toamna/și mor continuu continuu/un aer trist va intra în plămânii tăi/vei trăi cu sentimentul că/ți se pompează în sânge/un aer de import/care nu te omoară/dar nici nu te convinge/că ziua de a doua zi/mai are vreun rost.”

Mai sunt barbarii din *Sallambô*. În stil flaubertien, barbarii sunt înconjurați de familii întregi, cu mic cu mare („se rendirent chez les Barbares”). Oamenii cei mai săraci erau triști, ceilalți își disimulau, cum puteau, frica, neliniștea. Ca și noi. Pe o planetă locuită de bolnavi după bani („banibanibani”), „nu își oferă măcar plăcerea/de a se opri/ca să-i numere”) și războaie, costisitoare pentru neavuți, se poartă și războiul demolator de istorie (*Liniște, se rescrie istoria* !), datină, cultură. A căta oară repet că normalitatea a ajuns nefrecventabilă? Cât despre datină, Petru Ursache spunea că nu le place barbarilor

pentru că datina îi leagă pe oameni.

Ozana Barabancea ne anunță că la Ministerul Culturii, chiar de ziua lui Enescu, s-a discutat desființarea Operei Naționale prin comasare cu... Tinerimea Română. Turcan va zdrăngăni la pian. O statistică recentă spune că numai 30% dintre români citesc, mai citesc. Or, o țară care nu citește e, în opinia mea, o țară moartă. *Comunitatea virtuală* n-are loc pentru cărți. Să le îngropăm! strigă barbarii:

„Să îngropăm, să îngropăm cărțile,
Să uităm încet și sigur.
Să facem un plan de uitat în comun
Să-i îngropăm pe cei care au scris cărțile
Să-i îngropăm pe cei care le-au citit.”

Mai ales pe Shakespeare, care ar fi prea alb și prea-rasist. *Ură* rimează, pentru barbari, cu *literatură*.

Cât despre poezie, e riscant s-o citești. O, ea te bagă în retard sau în delir! Devii sclavul ei, dependent de puterea ei. E ca un virus, îți ia sângele și lacrima. Carl Sandburg scria numai noaptea, în mansarda cu miile de volume înghesuite. Pe hârtia cu poeme neterminate s-au găsit urme de sânge. De la bandaje sau era chiar sângele scrisului? Cea mai bună definiție a poetului, pe care o știu, a dat-o Sandburg: Poetul e un animal marin, trăitor pe uscat, care vrea să zboare. Poezia e peste tot. În fiecare deget și-n fiecare fir de păr; în cerul gurii, ca să-ți ia limba, în mărlul lui Adam, în ventricul și-n auricul, așadar trebuie eliminată grabnic din corp, din minte, din conștiință:

„doar n-o să puneti viața la un loc cu poezia
Te zăpăcești și nu știi pe ce lume ești
Trebuie scoasă din inimă și din minte
Din gând și din oul piciorului.”

Imagini apocaliptice, marca Adrian Alui Gheorghe? Și da, și nu, de vreme ce un aspirant la președinție, pe care nu-l mai numesc, un bărbat blondă, cu plete lungi și minte netedă (e în modă să fii jumătate bărbat, jumătate femeie), îi vrea scoși pe scriitorii români din manualul de română: „La câți avem la română, ăăăă, nu știu, ăăăă, Ana Blandiana și pe cineva, ăăăă, nu știu câți mai sunt în ăăăă, viață din ăștia, majoritatea sunt morți și îngropați de o sută de ani.”

Un critic infanterist ne sfătuiește să citim cartea de la sfârșit spre început, ca să meargă mai repede lectura. Ce atâtea cuvinte? Le sărim. Din cauza asta am avut un coșmar dintre cele mai întunecate. Se făcea că toate cărțile din bibliotecă aveau paginile albe. Deschideam carte după carte și toate erau golite de cuvinte. Niciuna nu mai avea cuvinte. Am aprins candela: Lasă-ne cuvintele, Doamne, Te rog!

Scrie Adrian Alui Gheorghe, care se declară (cu aroganță, dar și cu un pic de insolentă care stă bine Poetului), ultimul cititor de poezie: „De când au dispărut poezii, nu mai are cine să dea nume lucrurilor.”

Dar Adrian simte enorm, vorba clasicului, și tot ce simte devine poezie: „acum stabilim regulile/acum calculăm erorile/acum analizăm imprezibilul-/și vedeți/ aveți o piesă în priză /Inima” (*Tablă de șah cu 65 de pătrățele*).

Mai sunt și pasaje de poezie-ziar, poezie-reclamă, poezie-fake-news. „Prozaismul” (mulțumesc, Vasile Spiridon!) are rolul său. Scrie și scrie, intuitiv și inspirat, dintr-un instinct de conservare, deoarece: „cuvintele dau consistență cărnii, trupului, visului.” În plus, bine alese, „sunt bune conducătoare de curaj”. Adrian Alui Gheorghe se arată de neepuizat, strălucitor și ludic, sarcastic și alert: „frumusețea e dată pe mâna trișorilor”; „cele mai multe femei se lasă cucerite de poezi/fără talent”. O secvență s-ar putea intitula *Fără*: fără sens, fără valori, fără sentimente (enumerarea îi aparține poetului, în *Muntele*). Cartea se încheie, însă, cu o speranță: poetul se lasă exilat pe un plaur șubred, împreună cu o femeie fără nume. Dar noi îi știm numele: Poezia. Va scrie și cu degetul pe apă? Categorie.

A fost o premoniție coșmarul meu? Mai întâi au dispărut litere din cuvinte. Din te iubesc și din te rog au rămas t.i și t.r. S-au uitat diacriticele, apostroful, cratima, toate punctele de pe i... Actul de înțelegere deficitară se întrevade și în ortografie. Sensul cuvintelor rămâne obscur. Poetul nici n-o să mai aibă nevoie de ele? Încet-încet, vor pleca din alfabet literele, pe rând? Se vor păstra vreo două- trei și, la sfârșit, va câștiga ă? Limba cu un sigursunet : ăăăăăăăăăăăăăăăă... Ca limba puiului King Kong. Asta înseamnă „văz monstruos”.

Și totuși, ne liniștește poetul, „apocalipsa culturii, a culturilor, va fi reală atunci când Omului îi va fi indiferent dacă e mort sau viu. Un moment pe care eu îl cred imposibil.”

Așadar, poezia ține de moarte și de sete, cum ar spune Marin Sorescu. Și poate se va reinventa scrisul de mână, chiar și mâna care scrie singură. Iar scrisul va crea altă realitate. Mai bună. Sunt o naiv-optimistă incurabilă.



D`ale lui Badea Sc`r`an

Ioan ȚICALO



Decalogul buclucaș

Valerian s-a văzut profesor sărbătorit în familie cu mare fast, mai ales că se stabilise pe un post chiar în oraș.

— I-a rămas să-și găsească o drăguță, și-a dat cu părerea tatăl, antreprenorul urbei.

— Să nu ne grăbim! a sărit de la locul ei mama Sabina.

Absolventul a tăcut ca peștele în apă și, peste câteva zile, a prezentat-o părinților pe Gabriela. Aceasta i-a sărutat mâna viitoarei soacre cu evlavie, privind-o șerpește pe sub gene, iar pe Gustav l-a îmbrățișat cu entuziasm.

— E o prefăcută, nu-i de tine! l-a avertizat mama pe fiu, care s-a strâmbat a nemulțumire și revoltă.

Nunta s-a făcut la sfârșitul lui iulie, iar profesorul a abordat-o pe soată și viitoare colegă de școală:

— Unde te duc, Sabina, în luna de miere?

— Ce lună, Păpușoi? s-a arătat mirată ea. Vezi că ai în cămară câteva borcane și o linguriță. Înfruptă-te, numai ai grijă cât iei, să nu ți se aplece... În august o să ai fericirea să mă duci în fiecare zi la mama.

Bosumflat, Valerian și-a văzut de treabă, până când în altă zi și-a surprins soția cu altă întrebare:

— Sabina, ce-ai făcut cu banii de la nuntă, că toată petrecerea au făcut-o ai mei, iar eu n-am apucat să văd un sfanț?

— I-am depus în bancă, Păpușoi, bani albi pentru zile negre, mână spartă ce ești! l-a lăudat soția.

— Bine, părinții mei ne-au făcut în dar acest apartament, tot ei... și tu... s-a zborșit bărbatul. Și mai slăbește-mă cu... Păpușoi!

— Ai vrea poate să-ți spun urangutan? Sună mai bărbătește?... a continuat Sabina, cu un calm desăvârșit, fixându-l pe Valerian cu ochii ei de vulpiță.

Bărbatul i-a întors spatele și s-a repezit în altă cameră, să-și rumege supărarea.

Către sfârșitul lui august, tânăra nevastă l-a anunțat pe soț cu un glas de pitulice:

— Până acum am luat prânzul la mama mea, chit că am făcut pentru asta 20 de km dus și tot atâția întors. Din septembrie, schimbăm traseul, mergem până la Anul Nou la părinții tăi. Mama ta gătește destul de bine...

Pe 31 august, Sabina s-a gândit să-i facă lui Valerian un cadou. L-a chemat în fața unui perete, vorbindu-i ca un ofițer de stat major:

— Ai aici un decalog. Îl citești până îl memorezi și-l aplici începând cu ziua de mâine, Păpușoiule!

Valerian s-a apucat să-și mângâie ochii imediat:

1. La școală, o voi trata pe Sabina ca pe o regină;
2. Nu am voie să pornesc o discuție cu oricare parte feminină;
3. Nu servesc un pahar, dacă nu-mi dă voie Sabina;
4. În pauze stau numai lângă soție;
5. Când este ocupată cu cineva, mă opresc la spatele ei și aprob cele spuse de regină;
6. La începutul orei, o conduc la ușa clasei de fiecare dată;
7. La sfârșitul lecției, vin mai devreme la ușa ei și o aștept să iasă;
8. Tot timpul sunt numai zâmbet pentru regina mea;
9. Orice colegă e pentru mine o străină și nu am ce discuta cu vreuna din ele;
10. O îmbrățișez și o sărut pe regina mea zilnic în fața blocului ca o pecete că sunt fericit.

Pe 1 septembrie dimineața, înainte de a ieși din apartament, Sabina l-a privit de sus:

— Decalogul, Păpușoi!...

— Mă duc să mă spânzur! i-a replicat Valerian, trântind ușa în urma lui.

Peste vreo două ceasuri a apărut la școală ca un comandant de navă.

— Unde-i Sabina? a întrebat în cancelarie.

— E la director, i-a răspuns o colegă.

Omul a bătut la ușă rar și apăsător, în care timp Sabina s-a desprins din niște brațe zdravene.

— Nu te-ai spânzurat? l-a întâmpinat ea, roșie în obraji ca macul de câmp.

— Nu, i-a răspuns Valerian, dar am schimbat încuietorea de la apartament. De azi, păpușoico, faci naveta 20 de km cu autobuzul. Ți-am lăsat valiza și un, a, nu-i un decalog, la intrarea în cancelarie, ai acolo doar un singur punct cu referire la divorț. Domnule director, aveți grijă de ea, că-i tare neștiutoare în cele ale vieții...



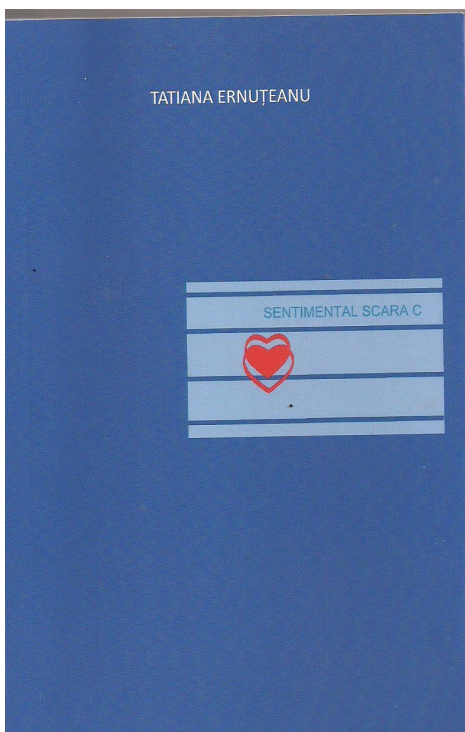
AL. CISTELECAN

Poezia de tratament

Al treilea hop e, de regulă, decisiv pentru poezi, pentru că tocmai atunci se termină benzina elanului de început și se cam epuizează rezervele imaginative ale tinereții. E momentul în care poezii trebuie să investească în formula și viziunea lor, căci s-a cam terminat ceea ce aveau în traistă. Acolo unde presiunea organicității nu e imperativă, a treia carte poate fi una de cotitură; unde aceasta e constrângătoare ca o fatalitate, ce a fost înaintea ei găsesc sublimarea cuvenită. E ceea ce i se întâmplă și Tatiane Ernuteanu în *Sentimental Scara C* (Editura Eikon, 2024), unde angoasele ei galopante au prins, în defulare, ritmul freneziei. Dacă Tatiana nu e o vitalistă (ba dimpotrivă, e o - nici măcar depresivă, ci de-a dreptul depresată), angoasele ei sînt. Ele se derulează cu febrilitate și imprimă și versurilor un soi de febrilitate paroxistică. Drama fragilității, expusă și în volumele anterioare, pare un bagaj existențial nu doar structural, ci de-a binelea destinal. Tatiana își bravează, de fapt, drama și contorsiunile de psihisme, aruncîndu-le, de-a valma, iritată și exasperată, într-o sintaxă oralistă, fără respect față de "noblețea" poetică și față de religia inefabilelor. Poemele (în realitate, un singur poem secvențiat) merg ca o vîrteală confesivă de neoprit, prinzînd în vârtejul lor - programatic neglijent - incidente cotidiene, confesiuni de canapea psihanalitică, referințe culturale și mai ales un jet de depresivitate denunțate ca exorcizare ratată. Pe copertă, Răzvan Țupa zice - corect - că rostul poemelor constă în "gestionarea insuportabilului". Așa e, doar că "gestionarea" nu duce la vreo domesticire a exploziilor anxioase, ci mai degrabă la o accelerare a lor. Secvențele derulează episoade din această *saga* a strivirii psihice, dar niciunul nu consumă nimic din fondul traumatic, unul care rămîne parcă intangibil și rezistent la orice tratament. Poetica Tatiane e, în principiu, una profilactică, o poetică de tratament, dar una cu eșecul garantat. Nu există leac și nici lecutor pentru un psihic strivit și devastat, atît de fragil și expus încît toate îl lovesc și-l rănesc. "Ranchiu-nos, sentimentală", totdeauna folosind unități psihice tensionate de un conflict interior dus la paroxism, Tatiana șarjează realitatea șarjîndu-se și pe sine, cu un fel de iritare acută și de sine și de lume, dar și față de propriul text ca atare (spre a nu mai pomeni de rica față de marile autorități): "mie-mi spui ce țup țup ai făcut pe/ teren menon și virtutea tu și/ direcționarea *sbagliata* cu intenție de/ înfrumusețare spre ușa parte din capul/ tău socratic aplecat peste lumina în care/ îi puteam vedea pe toți zicînd nu în față/ se aglomerase băi băiat, băi băiat/

demultiplică a zis și vînzătoarea și a/ numărat mai puține mandarine decît/ știai tu că am plombe puse că n-ai/ întreat și tu asta vreodată din politețe" etc. Engambamentele rupte provocator țin și ele de strategia iritantă a textului, căci Tatiana nu e doar iritată, ea vrea să fie și iritantă. Nu-i de mirare că uneori e atît de caustică încît trece direct la pamflet și la un fel de bravade cinice: "memoria face guler ca berea duminică/ autres langages reconfortantă admitere/ că tu nu greșești ție îți place să o faci/ admite că permanența e efemeră și/ cuvîntul căcat are rost aproape/ suplinește tot cînd nu mai poți vrei/ aminti ceva care ar trebui scos din/ așternut și pus la uitat" etc. O spovedanie iritată, nervoasă și provocatoare, confesiunea Tatiane nu e doar una fără milă de sine, ci de-a dreptul o confesiune-denunț: "de pe la 14 ani marele meu deziderat a/ fost și este să arăt ca o otreapă dar să fiu/ cultă de mîine o să-ți vină să scuipi pe/ mine după ce ai citit asta și o să mă/ bucure" etc. "Plurilingvismul lui Bahtin", invocat, e folosit nu doar în fatalitatea lui inconstientă și imanență, ci și ca manifest literal, căci adesea Tatiana vorbește în limbi sacre - englezește, desigur -, acolo unde româna nu mai face față (româna e o limbă handicapată, nu doar brudie, ca pe vremea lui Cantemir, vor să demonstreze poezii de azi). Denunțul de sine e doar o notă în denunțul general al vieții, apreciată în termeni rezoluți, de maximă decădere: "zace viața asta ca o flegmă înghețată pe/ un trotuar glorios de unde urmăreai/ corbii care se uitau în case" etc. E o dezamăgire atît de virulentă încît izbucnește mereu în asemenea pamflete. Dar toată această șarjă se trage din drama fragilității jucată ca provocare răzbunătoare: "nu vei învăța niciodată să te iubești de/ aia ai nevoie de încă un om". Numai că acest om nu există. Așa că drama fragilității devine cea a excluderii, a închiderii într-o singurătate transformată în celulă asfixiantă.

Ce-i drept, tot acest spectacol al defulării ca provocare se petrece deasupra unui strat de nostalgie luate în răspăr (de regulă, chiar în derîdere) și multe din spusele prea pe șleau ale Tatiane trebuie citite pe dos, cum e, bunăoară, cearta ei cu Bachelard, relevantă tocmai pentru nostalgia unei case bachelardiene. Dar fie că sînt citate în direct, ca erupții de psihisme înnodate și învălmășite, fie că sînt parade transparente pentru nostalgie, depozițiile Tatiane aduc o dramă crudă a fragilității strivite și sfîșiate.



prefețele lui Cioran

Daniel Ștefan POCOVNICU



Eseul gravitând în jurul modernității

Numărătoarea prefețelor întocmite de Cioran se complică ușor. Câtă lume știe că el s-a ocupat de selecția și îngrijirea a două, nu doar a unei singure antologii din textele lui Joseph de Maistre?

Prima, din 1957 (Joseph de Maistre, *Textes choisis et présentés par E.M. Cioran*, Éditions du Rocher, Monaco), va fi convertită, în 1977, în *Eseu despre gândirea reacționară*. Dimensionat a se constitui într-un volum de sine stătător, *Essai sur la Pensée Réactionnaire: à propos de Joseph de Maistre*, Fata Morgana, Paris.

A doua apărând în 1964: Joseph de Maistre, *Du Pape et extraits d'autres oeuvres*. Présentation et choix de textes par E. M. Cioran, J.-J. Pauvert, Paris. Poate mai puțin cunoscută fiindcă editorul, Jean-Jacques Pauvert, a reprezentat, în anii '50, un nume „rău famat” în peisajul cultural francez, fiind acuzat și condamnat la amendă penală și obligația de a distruge ediția publicată din scrierile Marchizului de Sade. Pe care n-a îndeplinit-o niciodată, fără alte consecințe juridice.

Poate că, în Franța de azi, Joseph de Maistre se vede mai detestabil pentru gândirea oficială și opinia publică decît era Marchizul de Sade acum trei sferturi de secol?

Fascinația incontestabilă a lui de Maistre asupra lui Cioran se datorează modului nebunesc, „scandalos”, în care reacționarul contrarevoluționar acceptă și asimilează, metabolizând cu rațiunea teodiceei, sensul supraistoric, divin, al Revoluției. Tocmai această viziune situată oarecum mai presus de singurul interesul speciei umane l-a făcut atît de detestat pe acest autor în Franța republicană ce a tot urmat?

Într-o perspectivă defavorabilă asemănătoare se simțise poate receptat și Cioran în cultura patriei sale deja lăsate în urmă? Deși, în 1957, sub imperiul necesităților de moment, el încă se străduia a lăsa impresia că ideile lui de Maistre îl cutremurau într-un sens relativ negativ, oarecum disforic. Poate fiindcă, în argumentația strălucitoare a aceluia, e o fină senzație a abordării accentuat *antiumane*, ce oripilează, demagogic, însuși spiritul revoluționar în marș, gata de hecatombă nemiloasă slăvind tocmai binefacerea unui om generic?

Cum accentuam mai demult, Cioran, prin sensibilitatea proprie, dar și a unora dintre modelele lui intelectuale majore, Pascal, Nietzsche, Bergson, Maistre, poate chiar și Schopenhauer într-o măsură, e neîndoiește *antimodern*. Definit de un teoretician dedicat conceptului, Antoine Compagnon, cu sintagma împrumutată de la Julien Gracq caracterizându-l pe Chateaubriand: „un reacționar plin de *farmec*” (*Antimodernii*, Cartea Românească Educațional, Iași, 2021, p. 590)

Prefațatorul acestei traduceri în limba română, Mircea Martin, introduce o nuanță necesară spre aprofundarea înțelegerii pronunțat paradoxale a *antimodernismului*:

„Se schitează aici și un conflict între *modernism* și *modernitate*, de care trebuie să ținem seama în ciuda anvergurii social-politice a modernității și dimensiunii predominante (dacă nu exclusiv) literar-estetice a modernismului. Nu întâmplător, atît *modernistii* veritabili, cît și *antimodernistii* veritabili au fost innoitori în ordine estetică și critici la adresa

modernității.” (*Ibid.*, prefața, p. 8)

Ilustrativ pentru această ruptură constitutivă ar putea figura autorul unui celebru volum manifest împotriva modernității, *Trădarea cărturarilor*, Julien Benda, care „trecea drept avocatul clasicismului, al rațiunii și al universalului, al tradiției, ordinii și autorității.” (Antoine Compagnon, *ibid.*, p. 392)

Antinomia aceasta se menține pregnant în mecanismele obsesiei luministe pentru a determina conștiința și rațiunea istorică să accepte marșul umanității într-o direcție intelectual-utopic modelată, cu fermitate naivă sau perversă. Chiar și pînă când ajunge a se rătăci și pierde total în traiectoria unei derivate criminale, genocidare.

Mircea Martin mai contribuie cu un surplus de claritate a viziunii la nuanțarea favorabilă argumentației spumoase a autorului francez: „Există, se știe, un concept larg de *modernitate* care înglobează și *clasicismul european*, și *Renașterea*. Dar această *modernitate* este una timpurie, ale cărei diferite faze de cristalizare nu se definesc printr-o ruptură radicală față de trecut, ci printr-o recuperare selectivă a tradiției ce viza cu precădere modelele artistice și morale ale Antichității.” (*Ibid.*, prefața, p. 7)

Montaigne se înscrie întocmai în algoritmul de manifestare a acestei modernități precocă, sugerând un mod organic de modelare culturală ce află o soluție a sintezei dintre tradiție și inovație. Înainte ca poziționarea culturală și estetică a celor două tabere să devină adversă, concurențială, frizând, în culisele gândului, recea distanță față de trecut și valori tradiționale, receptate cu aversiunea „datorată” unei eventuale tiranii simbolice.

Ce-i drept, la vremea celebrei gâlcevi a celor vechi (clasi) cu modernii, eseistul francez figura neîndoiește printre cei dintâi. Însă inovația evidentă din panoplia modernului precocă fu însuși eseul, produs al unui Montaigne camuflând îndrăzneala înnoitoare sub masca modestiei ce întoarce calea metodei (în)(spre) sine. Invenție intelectuală subliniind cu discreție persistentă energia înnoitoare a modernismului, ruptura și răsturnarea de perspectivă ce minează creator și original sensul istoriei culturii umane.

Altfcumva, din perspectiva actualității, chiar și această modernitate *tehnică* trebuie moderată, atenuată de condițiile unei plauzibile reconstrucții, consolidată istoriografic, a genului *avant la lettre*. Așa cum observă Adrian Ciubotaru în *Cuvînt-înainte* la antologia *Eseul românesc* (Știința, Chișinău, 2020), volumul pe care l-a prefăcut, îngrijit critic și întocmit prin selecția textelor. Evidențiind că genul și-a căutat forma încă din secolul al XV-lea chinez, când aspiranți a deveni funcționari imperiali ai dinastiei Ming erau testați printr-o probă constând în elaborarea unui text cu formă fixă, numit de Niall Ferguson *eseu* (Adrian Ciubotaru, *ibid.*, p. 7). Sau mai devreme, în secolul al XI-lea ori al XIV-lea japonez (*Ibid.*, pp. 7-8). De nu chiar începînd cu unele dintre dialogurile platonice (*Ibid.*, p. 8).

Ceea ce, iată, presupune a pune la lucru o dublă, dialectică, cooperare a metodelor inductive și deductivă. Încercare (tot *eseistică*) de a-i afla genului o definiție mai clară și cuprinzătoare, în baza căreia să putem asimila alte discursuri anterioare, fără de conștiința acestei următoare organizări discursive.





Dana OPRICĂ

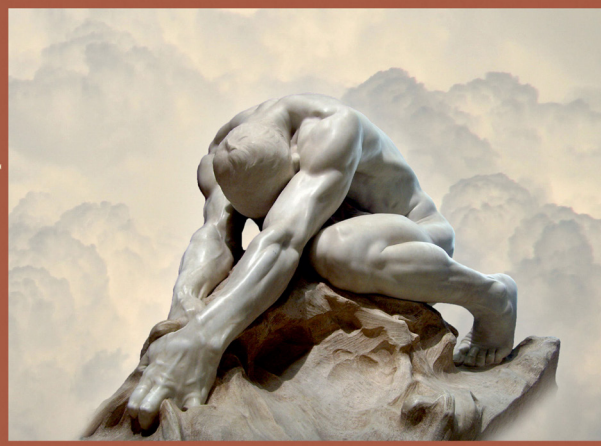
Zoe Dumitrescu-Buşulenga sau despre „îmblânzirea literaturii”. Ipostaze ale maestrului paideic

Pentru Zoe Dumitrescu-Buşulenga, cultura reprezintă o formă de accedere la esențe, la matricea identității naționale, ontologice și la conștientizarea menirii artei și a individului în univers.

Monografia justitiară semnată de umanistul plurivalent conf. univ. dr. Silviu Mihăilă, pentru care a urmat și o cercetare *in situ*, aduce lumină în biobibliografia umanistei desăvârșite, profesor de literatură comparată Zoe Dumitrescu-Buşulenga, academician, critic literar, prefăcator al multor studii (în biblioteca digitală italiană o găsim cu peste 70 de titluri, printre care un cuvânt înainte la *Proces umanismului* al lui George Uscătescu, Editura Politică, 1987), diplomat și monahie. Argumentul acestei lucrări e simplu, puternic, menționat de la început:

SILVIU MIHĂILĂ

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA
SAU DESPRE „ÎMBLÂNZIREA” LITERATURII.
Ipostaze ale maestrului paideic



În cele mai importante istorii critice ale literaturii române, enciclopedii sau dicționare literare, Zoe Dumitrescu-Buşulenga este, de obicei, menționată fugitiv și expeditiv în cadrul unor teme conexe, nededicându-i-se nicio intrare separată. Silviu Mihăilă, apăsând vârful penitei pe hârtie, face dreptate doamnei literaturii universale care l-a marcat intelectual, spiritual și etic, grație corespondenței de aproape doi ani, ultimii din viața monahiei, și ne dezvăluie ipostazele omului de cultură, academician și diplomat, critic și cititor deopotrivă.

Studiul profesorului Silviu Mihăilă urmează recomandarea profesorului Zoe Dumitrescu-Buşulenga care trebuie să răspundă unei triade clasice: conținutul cu rol **paideic** trebuie să ducă la modelarea individului pe baze etice și estetice. Paideia însemna pregătirea care ar face din individ o persoană capabilă să-și exercite îndatoririle sale civice. Gimnastica, geometria, gramatica, retorica, matematica și filosofia trebuiau să ofere cunoștințe și să consolideze grija pentru sine și pentru propria exprimare cu scopul de a se prezenta într-un mod rafinat în agora, unde abilitățile persuasive deveneau cruciale. Vizând o personalitate ca Zoe Dumitrescu-Buşulenga, volumul de față trimite la marea cultură umană și marile forme de expresie, la îndemâna oricărui cetățean oriunde l-ar duce viața. Domeniile științifice asupra cărora maestra cuvintelor care sunt în noi a elaborat studii de cercetare cuprind: eminescologia, perioada marilor clasici, literatura greacă veche, renașterea, umanismul, romantismul, muzica, arta, arhitectura, genul memorialistic, literatura parenetică, dimensiunea religioasă a literaturii, comparatismul, istoria ideilor, istoria mentalităților, istoria artei – ceea ce constituie caracterul paideic. Ochiul poliedric al criticului Zoe Dumitrescu-Buşulenga, în căutarea sensurilor multiple, integrează textul literar analizat în contextul ideologic, politic, istoric, cultural, identificând domenii complementare literaturii: filosofia, muzica, sculptura, pictura, psihanaliza, arhitectura, religia, lingvistica, semiotica. Același conținut trebuie să respecte **kalokagathia**, să fie armonios, deoarece cunoașterea are și valoare estetică. E de ajuns, pentru asta, să privim coperta unde omul se străduiește să salveze pământul din

calea răului. Și e o luptă a cotidianului, din 1906, anul expunerii la Galeria Națională de Artă Modernă de la Roma, până astăzi. Gaetano Cellini reprezintă, de fapt, ipoteza metafizică a forțelor creației, binele și răul aflate în conflict, dar ambele necesare unul altuia. *Umanitatea împotriva răului* este titlul sculpturii lui Gaetano Cellini, aleasă pentru prima copertă. A treia condiție ține de momentul în care scriitorul trebuie să aștearnă învățăturile și acesta aparține zeului oportunității, care aduce exact ce trebuie în momentul adecvat și într-o formă perfectă, poate chiar în ultima secundă. Când apare clipa, **Kairos** devine de nestăvilit și este atât de puternic, că nici Zeus, cu toată forța lui, nu-l poate opri. Această clipă e unică, trebuie pregătită și trebuie valorificată, căci odată trecută, nu mai poate fi recuperată, deoarece Kairos are picioare înaripate și ceafa goală ca niciodată nimeni să-l agate, din spate, și să-l rețină. Trece în viteză prin eternitate unind două lumi într-o clipă. Silviu Mihăilă scoate la lumină această îndelung elaborată lucrare după ce Kairos i-a sugerat că e momentul să prezinte un om complex care trăiește de aproape două decenii în lumea celor vii.

Ceea ce surprinde în cazul studiului, al cărui titlu sperie, este tocmai ceea ce recomandă Zoe Dumitrescu-Buşulenga și anume oximoronica beltristică a studiului științific: „exegeta se desparte de expunerile aride și pur-teoretice care riscă să îndepărteze cititorul” (p. 65). Ne așteptăm să înaintăm anevoios prin desigur de termeni și construcții inextricabile, însă descoperim o lucrare prin care înaintăm cu sufletul la gură, trecând cu nostalgie de la jaloanele presărate în povestea vieții marii doamne, la curioasele capitole din viața celui pe care l-a așezat acolo unde îi era locul: în vârful piramidei de valori, Eminescu, cum ar fi călătoria „pe care a întreprins-o împins de dorul fierbinte de a putea vedea Blajul «de unde a răsărit soarele românismului»” (p. 66). Subcapitolele dedicate lui Eminescu aparțin livrescului, fără a-i plicisi pe exegeți sau pe cititorii curioși. Paralelisme, influențe care devin întâlniri cu romantismul german, cu arhitectura, muzica, poezia, filosofia și știința – domenii care se așezau în poezia marelui clasic precum așeza lira lui Amphion pietrele cetății Thebae. Concepțiile, motivele și simbolurile universale capată noi înțelesuri, prin aducerea acestora în lumea proprie a Ipoteștiului, încărcându-le de sensuri literare autohtone, cu funcție de mediator al cunoașterii. Poet al depărtării (Edgar Papu, p. 86), Eminescu nu e un poet religios precum Nichifor Crainic, ci un spirit religios, preocupat de marile întrebări existențiale, de viață și de moarte, de locul omului în univers, de propria epectază și a fiecăruia dintre noi: „Poetul a cerut să fie spovedit și împărtășit (era ziua de 8 noiembrie 1886, ziua Sfinților Voievozi Mihail și Gavril, ziua lui Mihai). Și după ce a primit Sfânta Împărtășanie, a sărutat mâna preotului și i-a spus: «Părinte, să mă îngroapați la țarmul mării, lângă o mănăstire de maici și să ascult în fiecare seară ca la Agafton, cum cântă *Lumină lină*»” (p. 102). Lui Eminescu, Silviu Mihăilă îi dedică un capitol substanțial autotelic, preluând un argument al Zoei Dumitrescu-Buşulenga: pentru tinerii care nu-l cunosc, „pentru vârstnici ca să nu-l uite” (p. 53).

Al doilea mare capitol îi revine lui Creangă, acestui Homer al nostru sau Charles Perrault în variantă autohtonă sau celui care „povestește copilăria copilului universal” (p. 134), a cărui operă se descoperă altfel de către generații de urmași. Realismul fabulos face ca elementele fantastice să se suprapună peste trăsăturile realiste ale spațiului țărănesc humuleștean, idealul cel mai înalt peste realitatea cea mai banală, ca în cazul *Poveștii lui Harap-Alb* (p. 139). „**Povestea**” reprezintă pasul lateral în fața lumii reale și singura *lume* în care omul, la orice vârstă, trăiește cu adevărat (p. 144).

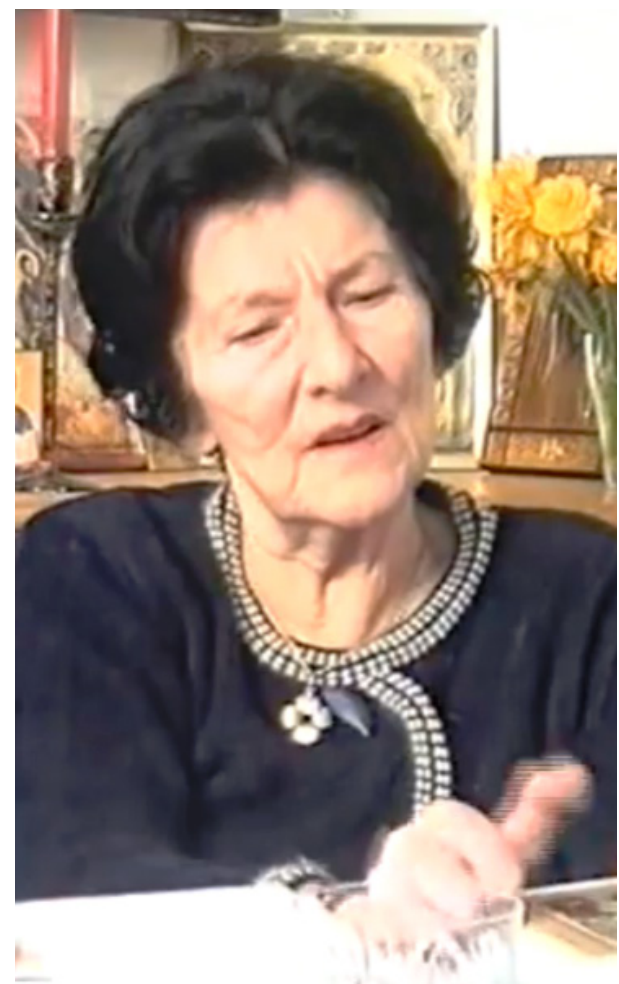
Cu *Periplu umanistic*, Silviu Mihăilă ne plimbă prin memoriile și însemnările de călătorie, subiective, științifice și interpretative, din Grecia (țara reîntoarcerii la valorile primordiale precum libertatea, democrația și educația, dar și la un zăcământ de istorie și artă), Italia (țara cunoașterii prin atracția imaginară, urmată de segregarea imaginarului în contact direct cu realul și, în final, liniștirea, bucuria sau iluminarea), Anglia (țara în care primează învățământul de tradiție), Suedia (cu sistemul de instrucție al copiilor pentru viață), Olanda și Franța (țara măsurii, a proporțiilor, a spiritului geometric). Călătoria reprezintă o formă

de cunoaștere și de surprindere a frumuseții și sensului lumii, în urma cărora identitatea călătorului se transformă, redefinindu-se: „Simpla deplasare de pe un punct pe altul al meridianelor și paralelelor nu poate aspira la înaltul nume de călătorie. (...) A călători înseamnă a face din întâlnirea ta cu peisaje și configurații umane diferite un prilej de cunoaștere propriu-zisă și de reflexiune, o modalitate de luare în posesie intelectuală a locurilor prin care ai trecut” (p. 146). După o călătorie bine făcută, călătorul se întoarce acasă mai bun, mai înțelept, mai receptiv la imensitatea umanității.

Atât în textele de exortă, cât și în activitatea publicistică, Zoe Dumitrescu-Buşulenga a optat pentru o rezistență pasivă, lipsită de vendete și răfuțeli personale și, implicit, pentru o liniște creatoare și o intrare în normalitate. Silviu Mihăilă prezintă aspecte globale ale strădaniei literare a exegetei, neludând epoca socialistă, caracterizată de un adevăr al contemporaneității, aflat sub semnul ideologiei socialiste. Totuși, anumite alunecări scriitoricești, conform practicii, trebuie să fie descifrate folosind cheia scrierilor codificate.

Capitolul final este dedicat ultimei părți a vieții, de monahie, la Văratec, loc sacru de întâlnire cu Ștefana Velisar Teodoreanu, Profira Sadoveanu ș.a., un fel de paradis dublat de o mică societate literară. Gestul nu e surprinzător pentru o personalitate: care: recomandă Biblia într-o perioadă interzisă, cerceta religiozitatea în creația eminesciană, îl invita pe Gala Galaction, preot și scriitor religios, în sala de curs, în 1953, pentru a le vorbi studenților și, nu în ultimul rând, a intervenit chiar în fața securității pentru studentul său, Alex Ștefănescu, urmând să fie sancționat de regim (p. 276).

Acest studiu, *în nuce*, profesează cultul pentru valori și pentru modele care oferă cheia pentru a deschide ușa stabilității pe verticala gândirii: „Impresia mea, din ce în ce mai puternică, este că pretutindeni au cam dispărut modelele, deoarece... spectacolul lumii contemporane este dezarmant. Mă simt într-o mare nesiguranță, pentru că toată tabla de valori în care am crezut s-a zguduit. N-aș vrea să spun că s-a și prăbușit” (p. 107). Dacă Zoe Dumitrescu-Buşulenga radiografia în acești termeni societatea de la sfârșitul celui de-al doilea mileniu, Silviu Mihăilă ne-o aduce la rampă pe cea care a trăit



între epoci, ca să ne rămână un model de intuire a adevărului, un model de comunicare spirituală, un model clasic de bucurie integrală a frumuseții: „A descoperi frumusețea în lume, în natură, este ca și cum ai participa la crearea ei, cu o bucurie asemănătoare cu cea estetică a creatorului” (p. 174).



Poesis

Răcoarea din statui ne-mbracă-n haină

Muzeul Magritte

Acesta nu este un măr. Nici eu.
(Mă joc, din când în când, de-a Dumne-
zeu...)

Oglindă în oglindă. Pălării
Împrumutate de la morți la vii.
Și toată lumea pufăie de zor
Din pipa ce nu-i pipă, ci un nor,
Un nor de vorbe dezbrăcate-arar,
Cu sufletul clepsidră pe cântar,
Și bufnițe se dragostesc pe-un ram,
Și ramul se iubește cu alt neam
De păsări cântătoare și zglobii
Ce cuibăresc în oase calde, vii,
Și înfrunzesc în sticla din oglinzi...

Pe câte cântece ai să mă vinzi?
Pe câte mere ispitite-n vis?

Mușcăm din șarpe (acru paradis)
Și decupăm din umbra altui veac
Miraze șui, cu scâncetul de leac
Pentru tristeți plimbate-n rochii noi
Pe drumuri agățate-n cer... Și-apoi
Tivim săruturi pe pânzeturi tari,
Le fluturăm prin ochii cei barbari
Ca păsări albe-n visul infinit,
Și respirăm, adânc și rar, Magritte...

Aux Armes des Bruxelles

(baladă flamboiantă)

Ding, don, ding, don și ding, ding, don,
Iar bucătaru-i de planton,
Dincolo-ncoace și napoi,
Vânând bucatele de soi
Purtate-n talger și tipsii
De galonații țunțurlii
Pe-alături cu beri-poveri
Din spuma zilelor de ieri...

Pe mese groase lustruim
Aripi și zbor de serafim,
Pocalé grele cu dichis,
Arme și scuturi...

Paradis

De-arome și miresme gri
Cu pulbere din „a iubi”,
Cu mătrăgună în armuri
Crucificată strâmb pe guri,
Belșug de vinuri din alt veac,
Potop pe suflet, flori de mac,
Și vorbe, vorbe de tradus
Cu înțelesuri mai pe sus,
Ca niște mâte rebegii
Cerșind bucăți din altă zi,
Un os mai gras, te lingi pe bot,
Și-aș bea din butii vinul tot,
Cu imne și povești în glas...

Cât a mai fost? Și ce-a rămas?

Război în noi, bucate moi,
Timp de gustat pentru-amândoi,

O armie de bucătari
Și heruvimii-lăutari...

Parcul Regal

Copaci. Și ramuri răstignite-n părți,
Zid vegetal, ca ascunziș de taină.

Silabisim întortocheate hărți,
Răcoarea din statui ne-mbracă-n haină
De plâns și de botez nemaivăzut...
Fântâni arteziene dau în clocot,
Ne oglindim în lacrimă și lut,
Pândind un sunet înghițit de clopot...

Valsăm cu o statuie pe alei
Și pașii ne rămân aprinși pe pietre,
Împărtășim istorii cu acei
Ce ard cuvinte înghețate-n vetre,
Se-aud chemări din colțuri, pe-nserat,
De nimfe-nfrigate-n ploii amare,
Mai sus, pe la ferestre, prin palat,
Se plimbă regi târzii, la întâmplare...

Iar orologii nopțile seduc
Prin așternut de bronz și de lumină...

Alte statui se-nhamă greu la plug,
Brăzdând prin timp o ordine deplină...

Poveste de la Marea Nordului

Țărm de nisip și țărm de vorbe ude,
Și ierbi împleticite pe hotar,
Amiază-n care vântul rar aude
O simfonie mută-n calendar,
Lumină presărată peste toate,
Un clar-obscur pictat de Dumnezeu,
Și valuri cu tăcere înspumate
Zorind amarnic înspre țărmul greu,
Hotar cu scoici și pași închiși în ape,
Și pescăruși certându-se prin cer,
E cerul răzvrătit pian cu clape
Alunecând spre timpul grănicer,
Iar țărmul se-ngustează și sporește,
Drept măsurari pașii mi-i zoresc,
Mă voi ascunde-n solzul unui pește
Sticlind în umbra semnului cereșc,
Un semn de ape revărsate-n zorii
Ce amintesc de facerea de-apoi,
Când vorbele ascund în scoică norii
Și-apusul se gătește de război
Însulițând tot țărmul cu putere...
Din coasta lui se naște-o nouă zi,
Ca graniță de ape-ntre tăcere
Și ghilotina verbului „a fi”...

Paso doble, între eu și eu

Nori măcinați la moara fără spor,
Munți îngâmfăți, nou Babel pentru
vise,
Culori amestecate prea ușor
Cu degete flămânde și proscrise,

Și zborul înspre soare și-napoi
Ca păsări fără trup, numai cântare,
Nici soare nu-i de-ajuns pentru-amân-
doi,
Ne încălzim pe rând, la întâmplare,
Și norii ne-nconjoară tot mai strâns,
Î-un dans în doi, pe muzicile mute,
Din trupuri aspre mai rămâne-un plâns
Scriind pe cer nebănuite rute
Ca într-o palmă linii șerpuiind,
Stelare hărți, cu galaxii uitate,
Mă învelești cu ape și cu jind
Iar moara-n piept că inimă tot bate,
Și rupem nori bucăți, într-un partaj
De paradisuri casnice, mărunte...
Din cântec încropim un peisaj
În mijloc cu un mânz cu stea în frunte...

Arc și arcă

Prin livezi, morțile și-au pierdut din
nou floarea,
Nu vom mânca nici anul acesta din ro-
dul dorit,
Noe își cioplește în cer și arca, și ma-
rea,
Nădejde-mpietrită într-un alt răsărit...

*nădejde - credință
robului ființă
cer din cer sărac
gândul, flori de mac*

Am și eu loc pe arcă, întreb și întreb,
Ca statuie de os și de fum și cuvinte,
Timpul galopează între copil și efeb,
Soarele se rostogolește înapoi și-
nainte...

*varuri și sineală
trupului tocmeală
apă ne-ncepută
trupului durută*

Arca e gata, marea mai are nevoie de
maluri,
Rânile din vorbe dorm mereu câte
două,
Cioplitorul mă îmbracă în spumă și va-
luri,
Port în mână semințe din porunca cea
nouă.

*lege nouă - veche
plânsului pereche
lege des - cusută
plâns de alăută*

Câte rădăcini, atâtea arce, atâtea
profeți,
Atâtea morți închipuite, potop și genu-
ne...
Din mare au rămas doi pești, doi pereți,
O cruce zvârlită pe mal, așteptând o
minune...



Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Undeva pe strada Livezilor, la Casa de Flori, se ascultă Schismatic FM. Grație unor grave distorsiuni de frecvență, la mine se aude Dogmatic FM. Undeva, pe umbroasa stradă (a) Livezilor, una ce pare că ezită, se despletește în fundacuri laterale, ca un riu de șes, o stradă care parcă are mereu ceva de ascuns (pe ea însăși, de cel ce tocmai o străbate?), într-o vreme a transparenței calpe. Undeva, o altă lume, un alt timp, o enclavă de care restul orașului nu pare a se sinchisi. Începe cu 2-3 case din acelea prin care ar putea intra în literatură un mare roman. Și sfârșește cu perspectiva unor parapeti, dincolo de care întotdeauna se bănuiește că n-ar fi altceva decât marea.

* Rar, prin ochii unor prieteni, se arată cerul. Addenda: Privită din orașe mici, viața (nu) e încă (nou) normală.

* Ieri seară, când mă întorceam spre casă după un scurt rond, am simțit ceva suspect. Mergeam mult mai repede decât banalul autocontrol fiziologic lăsa la vedere. Ritmul picioarelor, cadența lor forfecind aerul, nu justificau înaintarea mult prea rapidă. Ceva scăpa. Empiric, din reflex, am eliminat răul cel mare: nu putea fi simptom de covid! Totuși, fără a fi pe val – nu-mi amintesc să fi fost vreodată, pentru cei singuri, așa ceva e cu desăvârșire imposibil, cineva trebuie să tragă sau să împingă valul și, pe deasupra & pe dedesubt, valurile nu respectă legea numerelor (foarte) mici! – , eram purtat de val. Cine știe al cîtelea val... (octombrie 2021)

* Adevăratul analfabet funcțional este cel căruia îi este străin sau indiferent cititul în privirea și pe chipul celor pe care îi propulsează pe firmamentul reprezentativității, alegîndu-i sau, într-un fel sau altul, alegînd să-i susțină formal, acordîndu-le fără rest, simbolic (în drept), dar, de facto, în orb, sufragile. Într-un soi de transă compulsivă, el își azvîrle instinctul de conservare în ghe(e)na ideologiilor libertariene, liberticide în cele din urmă. Cu ceva încordare, aș putea dezvălui aproape nominal, cu relativă precizie, procentul celor loviți de acest beteșug de caracter, prefer să mă abțin însă. Dincolo de orice spasm conjunctural însă, analfabetul funcțional este, în nuce, un analfabet vizual. În timp, iluzia optică se vadește a fi, invariabil, iluzie ontică. Când nu e adevărat în termeni nativi, ejusdemfarinologică.

P.S. Prin extensie, tot în specia analfabetului funcțional poate fi încadrat și cel care nu identifică sursa răului sau, și mai mult, se pune în slujba ei, îi servește cauzele, așa cum se întâmplă în timpuri demonice. Ca acelea pe care le trăim. (30.12.2019)

Că tot riscau ca din (inițial) anticipative, să se deprecieze și să fie depășite de actualitate, le dau undă verde, că tot se poartă verdele, cea mai ecologică dintre culori, poate și cea mai expusă la diversiuni semantice...cîteva SECANTE RESTANTE:

* Drumul copiilor spre viciile lor trece prin școală. În consecință, votează educație sexuală! (mai 2021)

* Vom vedea vreodată măcar un autodenunț pentru genocid? Să ne întrebuițăm puțin...ghinion! (mai 2021)

* Cîinii din curtea spitalului, oploșiți pe lîngă ziduri reci, privirile lor disperate, așa cum le simt urcîndu-se pe mine, atîrnîndu-mi în inimă...cam așa vom fi noi, creștinii, nu peste multă vreme... (Bacău, 22.03.2021)

* Cum era înainte de 1989, când înfierai regimul sau spuneai bancuri subversive? Cîștigai imediat simpatie, acumulai capital de solidaritate! Cum este acum? În cel mai bun caz vei fi ocolit, declarat și investit ad-hoc drept evitat

special, în cercuri tot mai largi, în inele de descreștere, dacă nu cumva vei fi supus hulei, oprobiului instant, de nu chiar imolat, în primă fază digital, din tastatură! Înainte, azimuturile represaliilor le materializau incomozii, indezirabilii, astăzi, elementarul fapt de a exista, te face suspect (e un aspect suspect!), e un apriorism après la lettre & la paușal! Din care se scad, y compris, devoții sistemului, cei din brigăzile și detașamentele sale, mai mult sau mai puțin, de elită. (noiembrie 2020)

Astăzi (se) fac 34 de ani de la prima zi de serviciu. Mi-am luat în primire postul de inginer interpretator (recomand prudență pentru a evita alunecările în sinonimii și conotații primejdioase... am spus „interpretator”, nu hermeneut!) la echipa de magnetometrie care efectua prospecțiunile în zona Dorna Arini. Înainte de a reveni în București, pentru perioada elaborării rapoartelor de teren, la 30 noiembrie, cînd luau sfîrșit campaniile de măsurători, am stat o lună și jumătate în Vatra Dornei, cazat undeva sus, în flancul stîng al parcului, la vila (sau cum i se mai spunea pe atunci!) Ozon. Debutul în profesie a fost fulminant, îmi amintesc că am citit în perioada aceea cca.30-35 de cărți (de beletristică), deh, alți ochi, alt apetit textual...uneori, cititul se petrecea în natură, ieșit cu echipa pe coclaurii montani, lăsăm oamenii să-și vadă de măsurătorile pe profile și improvizam o sală de lectură arborescentă la propriu, prevăzător, mă urcam într-un copac, nu care cumva să apară vreun vizitator în carne, oase și blană, amator să mă răsfoiască pe mine, în ediție limitată la un singur exemplar...în fine, asta nu are o legătură inevitabilă cu ceea ce vreau să spun mai departe, deși, poate că n-o văd eu sau, în măsura în care o întrezăresc totuși, e doar una dintre multe piste ale disonanței cognitive. Acum două săptămîni m-am aflat în VD, pentru cîteva zile. Cum sînt, în mod repetat, victima propriei memorii, nu în sensul erorilor sau lacunelor de localizare, ci a tumultului ei ce, adesea, cînd nu pulverizează prezentul, îl îngheșue în colțul repetențelor, mi-am amintit toate astea, deambulînd prin zonă (pavilionul care mă găzduise e o ruină, dar mă așteptam, cu vreo 10 ani în urmă, poate mai puțin, încă se mai deslușeau forme de viață acolo!). Aveam 25 de ani pe atunci, iar tatăl meu avea exact vîrsta mea de acum, 59. Or, uneori ficțiunea țîșnește dintr-un cumul prea mare de exactitate, e ca reacțiunea care face contrapunct acțiunii, nu însă atît de previzibilă, ținînd mai degrabă de dinamica aleatorie a atractorilor strani, erupe cînd și unde nu te aștepți. De fapt, ficțiunea se așază cel mai ușor de cite ori îți dau ghes speculații efemere, dar ele nu au mai multă rezistență decât o pînză de păianjen, se spulberă la cea mai mică adiere. Și, de fapt, real e doar locul și acel pandant al vîrstelor. Ficțiunea aterizează pînă la urmă, nu și la punct fix. Poate nimeri, poate fi în acord cu un loc, un topos real, însă, ratează aproape întotdeauna împrejurările, ceva e mișcat acolo. Așa că, să n-o mai lungesc, m-am trezit prins, tras în năvoadele ficțiunii...a fost ca și cum aș fi privit prin tunelul-ocean al celor 34 de ani, eu, tatăl, la vîrsta mea de acum, spre mine, fiul, la vîrsta de atunci. Tatăl fictiv consemnînd ruinele locurilor unde a adăstat fiul, la fel de fictiv. O bipolaritate în care proba realului o trec doar eu, braț la braț ruinele. Adică, noi, ruinele. Nimeni nu scapă întreg. Altfel, timpul mi-a fost mereu îngăduitor, niciodată însă prieten. Să mă plîng, oare? (15.10.2021)

În loc de Recviem

„Ura este un domeniu al inimii,
Disprețul este unul al capului.”

A. Schopenhauer



Îmi dădeau o stare de bine. Îmi erau dragi și mă simțeam în atmosfera din preajma lor provocat de oameni ageri și sprinteni la cuvînt. Mă interesau, aveam nevoie să-i știu, să-i cunosc și să învăț de la ei. Dar n-am avut curajul nici îndrăzneala să intru în anturajul lor decât foarte târziu și asta numai atunci când artistul respectat, cu statut de vedetă a Teatrului Național mi-a cerut să-l însoțesc la Revista Cronica. Nu făceam un efort deosebit și nu m-am hâit, invitația ilustrului meu coleg mă onora. Aveam totuși o reținere, mă zbuciumam cu gândul că s-ar putea să-l întîlnesc pe cronicarul teatral care nu mă agreea și mă ciupea cu vorbe ghimpoașe în „dările sale de seamă”, spre bucuria unor comici din trupa Teatrului, dar...

Redacția Revistei Cronica era în drum spre Teatru, într-o frumoasă clădire istorică, în zilele noastre cunoscută ca *Oficiul stării civile*, în fața căreia tronează bustul domnitorului Dimitrie Cantemir și pe frontispiciul căreia scrie cu litere de neon *Flacăra Iașului*, cotidian dispărut astăzi din presă. Se intra prin spatele clădirii și în dreptul ușii scria cu litere negre *Cronica*.

Nu-mi amintesc exact ziua aceea de atunci cînd am intrat în tîia oară în sediul Revistei Cronica, dar Conu` Costică Sava era invitat, la un pahar de vorbă, de poetul George Lesnea care-și sărbătorea un eveniment profesional, și ca să nu meargă cu mîna goală m-a luat și pe mine. Mă simțeam ca *mînzul popii*, dar îmi jucam rolul sincer, cu credință, cu modestie și respect față de societate și mai cu seamă față de asistența aleseilor fețe, cu grijă să nu produc o impresie proastă. Și-am reușit să nu fiu *observat* drept „corp străin”.

Nu toți aceia pe care i-am întîlnit atunci în Redacție erau invitații poetului George Lesnea, dar pentru mine erau interesanți, îi vedeam de aproape, puteam să-i „citesc” și foiala lor pentru *publicare* era mai puțin interesantă pentru „actorul” din mine. La sosirea noastră, lîngă George Lesnea era deja Ion Puha, directorul adjunct al Teatrului Național, poet și prozator, cunoscut mai cu seamă în Bucovina, colaborator la Cronica, rudă prin alianță cu sărbătoritul. Nu lipseau Lucian Dumbravă, Val Gheorghiu, Aurel Leon, Ștefan Oprea, Liviu Leonte, Corneliu Sturzu..., ziariști și redactori din Redacția cotidianului Flacăra Iașului împreună cu epigramiștii.

Istoria apariției Revistei ieșene mi-era cunoscută de la profesorul meu de Limba Franceză, Eugen Pleșca, un fost student la Litere, exmatriculat din Universitate în perioada colectivizării, ca fiu de chiabur. Entuziasmul cu care-mi vorbea despre o revistă literară ce avea să apară curînd la Iași cu nume de rezonanță națională, *Cronica*, condusă de universitari - atunci auzisem de profesorul C. Ciopraga - îmi umplea urechea cu știri ce mă făceau să clilesc des, silindu-mă cu gândul să nu-mi încurc pașii în conjugările verbelor franceze la examenul care-l aveam de escaladat și nu la *Cronica* cu înțeles întunecat atunci pentru mine.

Atît Cronica cît și Flacăra Iașului aveau în redacții doamne, specialiste în diferite domenii și făcîntul mașinilor de scris înceta târziu după amiază, cînd

colegii de birou întîrziu la o partidă de șah pînă se însera bine. Cumînți, harnice, prietenoase, fără pretenții de șefie, de ranguri, toate atinse însă de aripa sfîntă a armoniei, a talentului, a cuvîntului potrivit ales, frumos sunător sau a imaginii plăcută ochiului. M-au impresionat, impuneau respect și bună-cuviință.

Matinalul George Lesnea era deja asaltat de invitații săi, de cei din birourile Revistei Cronica și Flacăra Iașului și, ca o scuză pentru moment, a improvizat un catren „Rău e cînd îmbătrânești/ Dumnezeu îți ia doi pești/ Îți ia somnul și carasul/ Și-ți hodoropește pasul!”

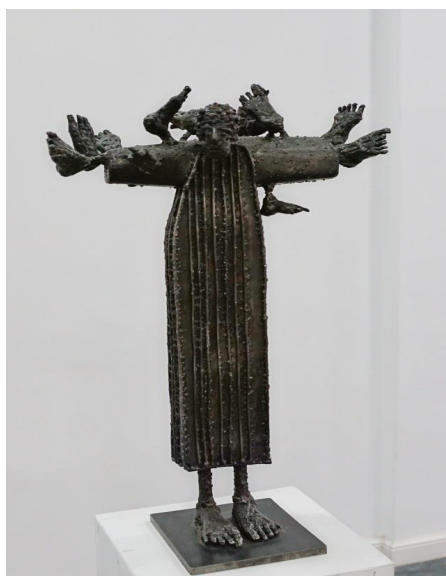
Nu-mi aduc aminte pentru ce anume era sărbătorit George Lesnea atunci fiindcă, fiind poetul urbei, se trezea mereu în sărbători. A fost *selectat* și răsfățat de frații Teodoreanu și G. Ibrăileanu, ocrotit la căldura inimii sale de marele M. Sadoveanu și, cel care la început a fost Gh. Glod, societatea ieșeană l-a desco-

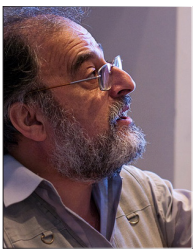
perit în haina delicatului *blond Esenin*, pe tînărul de la *Viața românească*, pasionat de drumeții, cu toiagul în mîna pe plaiurile și crestele munților Moldovei, George Lesnea. A fost înțelept și destul de abil. S-a simțit bine „în toate cele ce sunt și-n cele ce mâine vor rîde la soare”, contrazicînd Cronicarul, cum că, Omul poate fi *deasupra vremurilor*. Era văzut bine de *mai marii zilei*, prețuit și stimat în breasla scriitorilor. Aflase dintr-o sursă sigură că N. Manolescu în lucrarea sa monumentală despre literatura română nu l-a inclus cu poezia, la scos din cărți... Nu i-a căzut

bine dar a salvat momentul cu un catren care în rezumat suna cam așa... „Domnul NeMa prieten drag / el m-a scos și eu îl bag!” S-a răs, dar nu cu poftă.

Stăteam cuminte în umbra herculianului meu coleg, avîndu-l coloană de sprijin, neluat în seamă de cei prezenți, cercînd să deslușesc în ditirambii laudelor lor cît adevăr acoperă personalitatea „clasicului” sărbătorit. Îi studiam pe categorii și trepte în cearcănele vremii. Talentați toți și toți încrezători, sperînd la un loc în preajma *Luceafărului* poeziei române. Și, atunci mi-au rămas întipărite pe retină surâsul crispat pe gura veștedă, priviri triste umbrite de întinderea vremii, suferinți în ochi taciturni domesticite de mici bucurii, și tocmai cînd eram gata, gata să pricep fîlfîirea noului susținută de câțiva cu aroganță și înfumurări de lăutari, *ținîndu-l de după gât pe „Nicolae Labiș”* m-a pocnit raza ochilor fumurii ai omului pe care-l deranja prestația scenică a *băiatului adus* de Ilie Grămadă de la Piatra Neamț.

Povestea s-ar întinde, dar mă opresc aici... În jurul poetului *simbol* s-au fluturat roiuri de „admiratori” și am avut grijă să mă *evapor*, să mă retrag, ferindu-mă de ochi indiscreți cititori în *stele*. Eram un străin printre condeierii de toate „culorile” de mai târziu, un „măscărici”, nu încă un „măzgălici”. Mai trec și azi pe *aceeași ulicioară cînd bate Luna în ferești* dar nici C. Ciopraga, nici L. Leonte, C. Sturzu, Șt. Oprea, C. Ștefanache, I. Țăranu, Mircea Radu Iacoban, N. Turtureanu nu mai aprind luminile la Cronica, și măhnit îmi pun întrebarea – cine-s demolatorii? a cui o fi opera de falimentare a prestigioasei Reviste Cronica? Istoria trebuie să-i rețină ca și pe acei ce zbătîndu-se cu greutate au zămislit-o și-au ținut-o în lumină atîția ani.



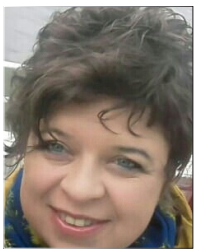


Lucian SCURTU

„pe dealul negru al viețuirii”



Cristina SCARLAT



Scurte decupaje critice Încrustate într-un ricoșeu de lectură or plânsul alchimic¹

Culoare fundamentală a spectrului luminii (între albastru și violet), dar și hârtie-carbon folosită la copiere, indigoul, în această dublă ipostază, incită spiritele suav-romantice la visare, revelație și alteritate, materializate în stări lirice propice redării lor sub forma ingenuă a poeziei. Sedusă de cromatica inedită a celor două spectre luminoase, sau, poate, aflată la confluența dintre ele, poeta orădeană Nicole Sere debutează, la o vârstă nu tocmai jună, cu volumul „Femeia indigo”, Editura Eikon, 2023. Prefața (de Paul Gorban) direcționează cititorul spre aforistic, profunzime, temporalitate, feminitate, incitând „la visare și meditație”, datorită unui construct „de natură metafizică” și a unei formule „aparent ermetică”.

Adina Velcea scrie postfața, evidențiind trăsăturile hașurate ale poeziei de față, precum iubirea necondiționată și purificatoare, speranța sau femeia generică și aspirațiile ei aflate „departe de poezia feministă de astăzi, care ne prezintă o femeie slabă (!), victimă a societății și a propriilor angoase”. (Dovadă că autoarea acestor rânduri nu e chiar la curent cu poezia feminină actuală).

Nicole Sere slalomează impetuos printre marile teme ale idealurilor umane (iubirea, viața, melancolia, eșecul, singurătatea, moartea, tristețea), încercând, nu întotdeauna și reușind, a le desfolia esențele și demantela misterele, de cele mai multe ori la modul epidermic, fără imersiuni prea adânci în permafrostul eului reflector și al impulsului confesor. Iubirea este celebrată pătimaș, lipsită de hedonisme inutile, fiind una apusă, dar rememorată și resuscitată fără sorti de izbândă de o Penelopă însingurată și o Karenină părăsită („am aflat că nu mai sunt iubită”), neresemnă în tentativele zadarnice de a o reînvia și panorama, fie și la modul mimetic, din amintiri, gesturi, nostalgii, nuanțe, iluzii ori dialoguri reale ori inventate: „Îmbătrâniți, iubite, mor în noi copacii/ și-namorat e vântul vestului de tine./ ești patriarhul unor scene cabotine/ ce vor rămâne stânci la malurile friicii!// În amfiteatru mov cu aripi răstignite/ mă băntuiau cu doruri grele, troienite./ din galaxii uitate...iar îmi vei transmite/ anacronisme-n stihuri seara să-mi agite.// Și-n autumnala noapte care ne încântă/ vom adormi, iubite în cântul tău cu nuferi./ dar vei pleca, totemul alb să-ți-l răscumperi/ cu aurite vorbe-n iarna cea mai cruntă...// S-a împlinit, iubite, voia-ți de-a te duce/ în depărtarea zării prin a ta crupadă/ pe albatrosul tămplei, ninsă de-o zăpadă/ și anotimpuri negre-n viețile caduce!”. (ANOTIMPURI CADUCE). Este o iubire mai puțin carnală și mai mult ideală, stinsă, încă fumegândă, aflată în pericolul de a se metamorfoza în una platonică, care, deși aparent aflată sub control, poate rupe în orice clipă stări amoroase circumscrise unui libidou ce se vrea revigorat din chingile fragile ale *feelingului* sentimental.

Imaginația autoarei e una persuasivă, dezlăntuită, asemenea unui rău de munte al cărui debit e pe punctul de a deborda, impunând alerta și îngrijorarea ca stări de necesitate obligatorii semenilor burgului „Art Nouveau”. (Oradea, biensur). Prozodia epică a multor poeme relevă o „povestașă” lucidă, sfătoasă („să veдеți, dragii mei, minunea nemaivăzută!// ce poveste, ce poveste...”), atentă a consemna detaliile imprevizibile și nuanțele evanescente care-i amprentează existența, cele care dau contur unor veritabile diegeze despre deșertăciuni și clemențe, incantații și evocări sentențioase, unele, din păcate, prea explicite, ceea ce amortizează vizibil tensiunea ideatică și diluează exuberanța contingentă.

Deși cromatica trăirilor la zi, sau a celor de odinioară, este diversă, suveran este albastrul, impunându-și fațeta coloristică în cele mai inedite ipostaze, demersuri, întâmplări, cartografiat pe un fundal ce se dorește, uneori, veridic („locuia într-o mansardă albastră”, „adăpostea o insulă albastră”, „și visăm porturi albastre”, „efemerul albastrului”, „albastrul unui vals”, „albastra iarnă”, „nadirul albastru”), alături confuz, ezoteric, sibilinic, stărnind nedumeriri sau mari semne de întrebare: „bigotism albastru”, „spiritul a emigrat în albastru filosofal (!)”, „albastrul mistificat în întuneric”, „a-mi limpezi în albastru păcatele”.

Iscoditoare din fire, poeta caută a-și sonda *interioarele nebune* (vorba poetului Ioan Moldovan) prin invocații aduse divinității („spune-mi, Doamne, cine sunt eu?” sau „spune-mi, Doamne,

de unde vin și unde mă duc?”), dar și prin încercări deșarte de a da singură un răspuns propriilor dileme sau anxietăți, cele care ar deschide calea izbăvirii sau măcar a beatitudinii individuale, într-o lume/societate maculată de antinomii, dihonii și maledicții de tot felul. Și totuși, realitatea agresivă lipsește, arareori e prezentă, dar și atunci aluziv, căci aproape totul este ficționalizat prin grila emoțiilor personale, prin sita obsesiilor vernaculare, care stilizate sau cosmetizate sublimează la modul interogativ conștiința de a fi ceea ce e sau ar putea fi în fața neantului: „sunt nedesăvârșită./ mă întregesc în iluzii, înșeri și-n anotimpuri târzii.../ o făptură care urcă muntele cuvântului./ însoțită fiind de fermecatu-i toiaș alb./ mă picură cu uitări și cu insomnii de noiembrie/ timpul

mi-e un joben gălbui cu ochi de neant./ care mă alintă cu glasul de argint și de dureri./ la ușă-mi bate decembrie/ știi tu, luna aceea cu leri-i ler./ cu nuci, cu dorințe șoptite la miez de noapte/ și cozonacii mamei înflorind copilăria (...). (IMPERFECȚIUNE). Doar amintirile copilăriei sunt capabile a o transgresa într-o lume mirifică, de basm, adevărată oază a înseninării, a împăcării cu sine și a bucuriilor efemere, cele care i s-au imprimat adânc în memoria afectivă, și pe care le deconspiră afabilă, ca mai apoi să revină dezolată la pierduta și regretata iubire („te căutam prin hățșul pădurii virgine./ prin văi./ prin munții deșertăciunii./ pe coline și prin morminte”), pentru care autoarea se află în proximitatea jelaniei, părănd a avea complexe de vinovăție ca urmare a fatalei despărțiri, deși simulează contrariul: „de azi nu te mai iubesc -/ ești doar o ultimă trecere a fluturilor/ prin via mea albastră./ of, mi-au înghețat până și strugurii plânși ai inimii.../ de azi nu te mai urăsc/ și pâraiele nu-și mai doresc/ ploile sudului tău.”. Urmările separării sunt resimțite constant, asemenea unor unde seismice, impactul lasă un gol, nu tocmai neînsemnat, în inima fracturată de suspin și dor, deși autoarea oscilează mereu între accept și regret, afecțiune și repulsie, detașare și interes, fiind extrem de indecisă în a da un verdict final. Or, cum de la jelanie la extincție nu e decât un pas, aceasta din urmă defulează adesea („aseară, a venit moartea/ însuflețindu-mi tămpala oglinzii”), ca o ultimă șansă de salvare din „cleștele” unui destin nefavorabil („moartea-mi rămâne singura salvare”) datorat propriilor slăbiciuni și himere, amoreza imputându-și amar, în ah-uri și of-uri repetate, alegerea făcută (amintind de pătimirile sentimentale ale Mariane Alcoforado), și atunci e nevoită a da crezare constatării ingraturului fost partener, „înțelese că dăruisem/ mult prea multă iubire unui drac împelițat”. De, *amantium irae*.

Și în tot acest zbucium amoros, nîmbat de „iubiri monocrome”, cum și le asumă autoarea, suntem translați, surprinzător, într-un areal de o cu totul altă factură sentimentală (sau naiv-sentimentaloidă), unul al patriotismului revigorat printr-un poem incantatoriu, asemănător modelului păunist-vadimist și „strecurat” la pagina 160. Poemul se numește „ȚU AZI, ROMÂNIE, NE IARTĂ!”, și poate fi perceput/interpretat după sensibilitatea dragostei de țară a fiecăruia dintre noi. Nu fără a stărni un discret zâmbet amuzant: „Tu azi, Românie, ne iartă!// Că iarna ne curge în sânge/ Și vântul în suflet ne plânge/ Cu clipe vândute la Poartă./ Se-aprinde lumina-n lagună/ Din timpul trecut în Cretacic/ Pe-albastrul pământului dacic -/ Istorii în lut se adună./ Noi astăzi trăim doar prin tine./ Ești mândră, ești altfel, frumoasă./ Iar doina îți este duioasă - / Nădejdi urcă-n noi în ruine./ În inimă, -n brațe și steaguri./ Decembrie-și plânge ființa/ Ucisă de diavoli, credința/ Renaște din lacrimi șiraguri./ Tu, azi, Românie, ne iartă./ Gonește dricarul din poartă!”

Alter-ego al autoarei, *femeia indigo* ni se profilează treptat a fi una controversată, a cărei trăsături de personalitate sunt „copiate” la vedere, demantelate diaristic și diseminate acelor care, prin lectura poemelor, pot contura profilul personal al sedusei visătoare: pasională, melancolică, revoltată, neîmpăcată, scormitoare, pierdută, banală, capricioasă. Iată de ce Nicole Sere (care inspirat se autodefiniște a fi „o biată efemeridă/ a câmpurilor cu iluzii pierdute”), poate exclama, parafrazând afirmația celebrului scriitor francez: *femeia indigo c’est moi*.

Următoarea carte, cu siguranță, va confirma sau infirma vocația autoarei orădene.

BABEL RELOADED

Poezia este platoșa cu care poetul se „înarmează” pentru a face față lumii, valurilor, timpului, intemperiiilor care se nasc la ciocnirea cu universul mic: toate celele care reeditează continuu povestea Babelului. Cuvintele, înecate în spuma zilelor și a nopților mundane, nu mai au forța de a sparge zidul falsei comunicări, decât dacă se reinventează și cresc mustul altor seve, noi, potrivite vremurilor, păstrând, în același timp, cheile vechilor misterii. Pentru nostalgiei – din ce în ce mai puțini – unor vremuri asfixiate de pixeli, înecate în statistici fantastice, duse de valurile unei modernități de cea mai pură decandentă, comunicarea după vechi rigori/ norme/ rădăcini/ definiții devine un excurs abracadabrant. Sensul pare nonsens, clepsidra înțelesurilor și-a inversat polii. Ce a fost ieri, azi nu mai e valabil, miezul e altceva și în altă parte. Definițiile și-au schimbat paradigma: „Ascunsă în penumbra visului/ învățăm limba în care se anunță/ ziua exactă pentru plecarea spre arca lui Noe./ numărăm clipele destrămate/ de bătrânul orologiu/ de la ultimul etaj al turnului Babel/ și așteptam să vină înțeleptul Solomon/ să ridice templul păzit de stâlpii de lumină/ și întuneric./ plângeam alchimic preschimbând/ lacrimile-n perle negre/ pentru plata vămilor viitoare în/ care/ voi fi uitat cuvântul dintâi” („Plâns alchimic”, p. 58).

DEZMINUNATA LUME NOUĂ

Asaltat de conglomeratele digitale ale lumii moderne, poetul sufocat caută guri de aer proaspăt, să-și justifice sensul/ rolul/ rostul/ apartenența: „Noi nu am vrut minunata lume nouă,/ aceea anunțată savant, în care/ hipnopedia înlocuiește povestea de seară/ și soma ne-aduce petale de fericire/ la pachet cu supunerea oarbă/ într-o singură pilulă (...). (Nu noi...”, p. 59). Poezia, azi, e altfel, fiindcă oamenii au devenit *altfel*, poetul fiind, și el, supus noilor constructe, chiar dacă, prin fibra ființei de rară esență, rămâne tributari unor vremuri ce par vâlurite deja *in illo tempore*: „În lumea nouă iubirile se tac/ uitate în fața ecranelor albastre (...)/ Sufletele desprecieate nu se mai caută/ în încercarea de-a reface cercul destinului./ doar rătăcesc unele pe lângă altele/ cultivând incolorile flori/ ale spleen-ului...(...)” („Lumea nouă”, p. 61). Lumea caută noi limbaje de comunicare și ele devin din ce în ce mai sofisticate, avortând, astfel, însăși ideea de comunicare. Aparența lejerității și accesibilului a toate e, de fapt, iluzia unei false realități, mult departe de ceea ce contează, de valorile care, până nu de mult, constituiau miezul cuminecării, al comunicării; mult și adânc occultat azi de *click* – ul distantă, *motto*-ul falsei lejerități a circulatului prin lume. Multiversul câștigă din ce în ce mai mult spațiu în defavoarea universului care, până nu de mult, era *la locul lui*: zgândărit pentru a i se fura/ fora misterele, este învălurit de excrescențele unor scenarii/ teorii/ deliruri fantasmagorice, alambicat paradoxale care, de dincolo de un ecran, ne propun realitatea în corp de plastic *in nuce*, viu colorat, ca surogat al realității. Natura e după ecran, cerul, pădurea, oamenii. Cu doar un *click* ne putem înfrupta din contururile lor, ca și când le-am avea pe toate vii, aproape, în trupul și carnea realității. Or, la astfel de propuneri indecent nerealiste pentru muritorul de rând care se respectă, poetul, ființă sensibil rafinată, nu are cum să nu reacționeze și să nu caute definiția și sensul toatelor lumii *ca la carte*: „Ne trebuie coduri secrete/ împletite din litere, cifre și semne./ a trecut de mult vremea cuvintelor./ *abracadabra* nu ne mai vindecă./ *sesam* nu mai răspunde la intrarea în/ peșteră./ *supercaligrafigilisticexpialidocious*/ este incapabil să ne spună că totul este/ minunat./ avem nevoie de combinații alambicate/ pentru cheile anti-furt, anti-gând./ cu care deschidem propria ușă/ tot mai însingurați./ căutam antidotul marilor angoase/ în *yôum*my8silence*” („Password”, p. 63).

POEZIA DE VEGHE

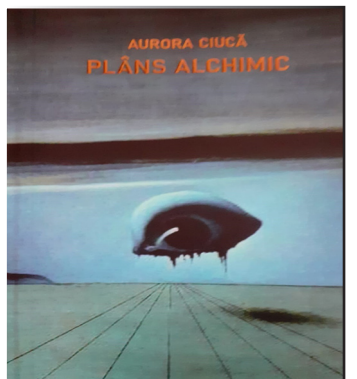
Poezia a rămas ca lampa de veghe de la porțile paradisului. Nostalgiei și tributarii vremurilor care nașteau cândva sens și poveste o simt, încă, în miezul ei, ca fiind lampa fermecată a lui Aladdin. Cea care, așa cum în poveste deschidea lumi, acum ar putea regăsi/ naște sensul occultat al toatelor lumii în multistraturile multiversului care, tentacular, absoarbe din ce în ce mai mult din spațiul esențelor: „A apărut o nouă mașină la colțul străzii./ chiar lângă distribuitorul de bilete de/ tramvai./ mașina de poezie./ inventată de un robot, desigur./ ca să nu mai aibă ce spune nostalgiei care/ încă mai plâng/ dispariția lampagiilor și a birjarilor./ a lustragiilor și a pianistilor de la/ cinematograful (...). (Mașina de poezie”, p. 71). Plânsul poetului nu poate fi decât alchimic: încercând să recompună/ redescopere/ reinventeze aurul pur al unei realități pe cale de dispariție, al unei normalități pe cale de dispariție.

Volumul Aurorei Ciucă nu face decât să ne pună pe gânduri nu numai în ceea ce privește rolul și sensul poeziei, cât, mai ales, să ne facă să ne punem întrebări despre

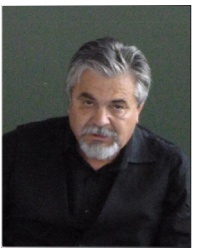
FIRESUL A TOATELOR

pentru ca, nostalgici – și nu neapărat – să ne întrebăm, iar și iar:

LA CE BUN POETII?



11Aurora Ciucă, Plânsul alchimic, Editura 24 ore, Iași, 2023



Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XXV)

Paris, vineri 14 martie 1997. Mă trezesc în zgomotul muncitorilor de pe holuri, orele 9,30, după ce m-am culcat pe la 4-5 noaptea; am tot citit ziarele românești aduse de Costi: *România liberă*, *Adevărul*, *Evenimentul zilei*, toate vechi de o săptămână. Mă bărbieresc, mă îmbrac repede, mănânc un ou fierț și plec la Salon du Livre, la Porte de Versailles. Acolo, într-o hală imensă, pare să se fi bulucit toată lumea bună a cărții. Ce să spun? O explozie de carte de toate neamurile și din toate colțurile lumii, ca în peștera lui Aladin! Standul românesc organizat de Ministerul Culturii este modest. Un mic colț personal al editurii Albatros. Gabriela Dimisianu pare patroana, o salut, ne vedem a treia oară, a fost mai întâi în vizită la Heidelberg în 1994, când eram și eu pe acolo, și apoi la București, acum doi ani. M-ar fi interesat *Închisoarea noastră cea de toate zilele* a lui Ion Ioanid, însă prețul de 50 de franci mă inhibă. O voi cumpăra acasă. Mă văd și cu Mihai Moraru, care și-a publicat o carte de studii. Mă bucur să îl văd! Ne-am cunoscut la Freiburg și a fost un fel de coup de foudre. Am sporovăit mult, am băut și o bere! Un alt stand personal, al editurii Polirom, care s-a combinat cu unul Babel, de la București. Învârtindu-mă prin preajmă, mă întâlnesc cu Radu Petrescu, fratele lui Dan Petrescu, soțul Lăcrămioarei Petrescu, care este asistent la noi, la franceză. Avea o bursă de două luni cu 8000 de franci pe lună. Stă undeva modest pe la marginea Parisului cu două mii de franci pe lună. Poate o să îi dau ceva să vă aducă acasă, când se întoarce peste două săptămâni. Apare în fine și Silviu Lupescu, cu care stau vreo două ore de vorbă. La urmă mi-a dat cinci exemplare din *Aeterna Latinitas*, spune că ți-a lăsat și ție un pachet. Te duci și-ți reclami cu contractul în mână drepturile: 1000 de exemplare cartonate ori 75.000 înseamnă 75 de milioane, iar 10% înseamnă 7,5 milioane; să îți dea pe loc măcar trei-patru milioane. De asemenea, drepturile în exemplare, cred că 30 de exemplare. Te uiți în contract, să fie respectat întocmai, le păstrezi, apoi iei spre vânzare comisionul de la 25% în sus. Nu iei multe deodată, la început doar 20-30 de exemplare, vezi cum este piața. Fii bătoasă, nu îl lăsa să te fenteze, întreabă când scoate restul de trei mii de exemplare, conform contractului. În rest, oboseală, cărți pe care aș fi vrut să le am, dar sunt prea scumpe.

Ajung înapoi acasă pe la orele 3, îmi cumpăr două fleici de vită, 16,25 franci, și o franzelă, 3,40 franci. Și cu o salată pe care o aveam și cu o bere îmi încropesc un prânz acceptabil. Mă întind puțin să mă odihnesc. În metrou, din nou, 5-6 grupuri de țigani români muzicanti, unii foarte buni, alții ciururi, prin stații vorbesc tare, se dau în bărci înjurând pe românește. Am dormit vreo două ore, după care am răsfoit cu atenție zecile de pliante și cataloage luate de la salon. Cartea pare să fie în plină explozie, deși mijloacele electronice sunt și ele în expansiune. Am mâncat apoi un pate, un ou, cașcaval. La orele 9,30 mă apuc de lucru, trebuie să termin o dată Augustin, până la vară, ca să mă eliberez de această dulce corvoadă. Instrumentarul mi l-am adus de acasă: ediția bilingvă Labriolle (de bază), alte două versiuni franceze mai vechi (Arnaud d'Andilly și Trabucco), una nemțească (Bernhart), una italienească (1991, fără indicarea traducătorului) și una englească (Pine-Coffin). Citatele biblice le iau după Radu-Galaction, dar le aranjez după Vulgata. Mai am cărat cu mine și dicționarul lui Guțu. Iau fiecare frază latinească, o citesc de câteva ori, compar cu ce spun alții în limbile lor și decid. Notele și comentariile le scriu imediat, pe foi separate, nu în computer. Tatonez la editurile Nemira și Humanitas, mă voi hotărî pentru cea mai avantajoasă ofertă.

Citesc în *Figaro* că la biblioteca din Tolbiac, Biblioteca Națională modernă, joi 20 martie, la 18:30, este o dezbatere la care participă Jacques Derrida, despre destinul cărții. Am ore până la 18, apoi cred că mă voi duce. Atenție: două din cele cinci exemplare luate din *Aeterna Latinitas* de la Polirom sunt defecte, la indice, de la pagina 368 lipsește o fasciculă, înlocuită cu altceva. Când iei exemplarele noastre, le verifici bucată cu bucată. Eu le duc înapoi lui Lupescu. Închei aici, pun mâine scrisoarea la poștă, prin Eliza, ca să îți ajungă la timp. Restul zilnic este, la rândul său, la fel. Mi-e dor de tine inimaginabil de mult.

Inscripție pe o vedere: Sunt în pană de inspirație/ ca și Parisul/ care se clatină dar nu se scufundă/ și eu sunt mereu în criză de inspirație/ ce poți să spui când/ cuvintele o iau mereu/ alandala rebele/ încotro vor ele/ un haos de cuvinte/ cărora refuz/ să le mai dau drumul/ scriu pe orbește/ cuvinte/ nu le mai văd/ căci de auzit/ nici pomeneală/ Punct.

Iubito, fiecare scrisoare pe care o încep este un fel de jalon care scurtează șirul zilelor care ne mai despart. Aseară am vorbit la telefon de la UNESCO, ceva mai multă vreme. Mi s-a părut că simt o undă de răceală în gласul tău. Cred că ești încă supărată că te-am lăsat

singură. Dar mai simt că este doar la suprafață, fiindcă, în adâncul inimii, ești alături de mine în proiectul pe care ni l-am propus. M-a bucurat că mi-a mai dat un stimulent de a trăi și de a avea răbdare știrea că am primit bursa DAAD, ceea ce înseamnă un nou val de eforturi și acumulări, dar și câteva mii bune de mărci la punguța noastră comună, precum și o mai mare siguranță în mișcările noastre de vacanță.

Paris, sâmbătă 15 martie 1997. Trezit dimineață la 9,30, după o noapte de lecturi și am plecat la ambasadă, la Eliza și Costi, pentru a merge împreună la Chartres. Acasă la ei, pierdem vremea vreo trei ore bune cu pregătirile și cu ciorovăierile lor. Tot timpul se ceartă și își aruncă unul altuia cele mai urâte cuvinte, fără să se mai ferească de mine. Am devenit pentru ei ceva mai intim ca un frate, un fel de duhovnic sau de servitoare. Destul de penibil, dar mă fac că nu observ. În sfârșit, plecăm spre Chartres, 80 de km, sud-vest de Paris. Vremea este înnorată, răcoroasă, dar plăcută. Mergem pe autostradă cu 120 de km la oră, plătesc eu taxa pentru drum, 27 de franci dus și 27 de franci întors, taxa de autostradă. Ajungem la Chartres pe la vreo unu după amiază: un orașel superb, curat, cu case medievale, de tip nordic, cu străduțe înguste, între un râu îndiguit, cu locuințe lacustre și cu acropola pe care se află Catedrala. Urcăm dealul abrupt și ne aflăm în



Protagoniștii jurnalului epistolar

fața Catedralei, cea mai impozantă catedrală gotică din Franța și, probabil, de peste tot. Într-adevăr, de necuprins, vreo 129 de metri în lungime: imensă, imensă, imensă, întunecoasă, cu marea navă înconjurată de capele și zona centrală înconjurată de un fel de tarac împodobit cu sculpturi. Vitraliile, ca și construcția, sunt successive, din secolul al XII-lea până într-al XVII-lea și al XVIII-lea. Impresie de grandoare și răceală pe afară, ca și Notre Dame, patru portaluri vaste, împodobite cu sculpturi, teme vechitestatementare și evanghelice. Cele două turnuri sub formă de săgeată (*flèches*, oare s-ar putea spune românește *fleş* – *fleşuri*?), diferite între ele ca ornamentație, sunt de o înălțime amețitoare și sunt menite, poate, ca să închipuie gloria Creatorului. Mâncăm un sandwich pe marginea râului, privind la un cuplu de pescari și la niște rațe sălbatice. Suntem chiar în mijlocul orașelului, puțin înfrigurati, ne retragem în mașină și pornim înapoi la Paris, pe autostradă. Pe la șase după-amiază suntem la UNESCO, unde vorbesc cu tine la telefon. Apoi oprim undeva, ca să îmi iau de mâncare: 6 bucăți bune de oaie, 30,40 franci, roșii, câteva pateuri și pâine, ca să îmi fac o tocăniță. Invitat la masa de seară de alde Eliza, merg: supă de găluști, telemea, ghiveci cu dovlecei, vin. Băieții se respectă, dar, spun ei, nu le rămâne nimic de pe o lună la alta. La orele opt după amiază, plec acasă, pe la 8,30 seara ajung, mă bag în pat, obosit tare, adorm imediat. Mă trezesc de câteva ori peste noapte și, definitiv, dimineață la 7,30.

Paris, duminică 16 martie 1997. După curățenia de dimineață, mă apuc de făcut mâncare, tocaniță de oaie cu cartofi. Sper să iasă bună. Scriu aceste rânduri cu dor de tine și de Dinu. După masă, mă voi duce din nou la Salon du livre, să îi dau înapoi lui Lupescu cele două exemplare defecte din *Aeterna Latinitas* și să vorbesc cu el despre banii pe care trebuie să ți-i dea la Iași, drepturile de autor. Citesc din cărțile pe care mi le-a dat Lupescu pentru biblioteca lectoratului: Vasile Gogea, Alexandru Paleologu, Vladimir Tismăneanu, futilități de actualitate. Tocănița fierbe, miroase frumos, cred că va ieși minunată. Păcat că nu am nicio salată. Este ora 10, voi mânca pe la 12. Am plecat apoi salonul de carte de la Porte de Versailles, unde ajung pe la 12,30. Mă întâlnesc din nou cu Silviu Lupescu,

îi dau înapoi exemplare defecte ale cărții noastre, îmi dau unul în schimb, al doilea avea și el defect. Am stabilit cu el, te duci săptămâna asta și îi ceri 30 de exemplare drepturi de autor pe care le verifici pagină cu pagină, până la sfârșit, să nu aibă defecte. Apoi ceri banii pentru drepturi de autor conform contractului pentru cele 4000 de exemplare, adică 10 la sută pe loc, la apariția exemplarului semnal. Tirajul cartonat zice că are doar 1000 de exemplare, înmulțit cu 75 000 înseamnă 75 de milioane, iar 10% înseamnă 7.500.000, adică 7 milioane și cinci sute de mii de lei pentru noi, bani pe loc. Apoi, dacă vrei exemplare spre vânzare, iei doar 15-20 de exemplare, la tine la școală sau la inspecții și ceri 30 la sută rabat commercial, căci atât îi cer și librăriile. Insisti, deși el va voi să îți dea doar 25%. Fii politicoasă, dar fermă. Ca să îi iasă mai mic impozitul, să pună onorariul pe două state separate, pentru mine și pentru tine. Ai grijă: procentul de 10 la sută și toate celelalte înseamnă net, adică calculat bani în mână, la prețul de vânzare al cărții.

Apoi, pe la ora 1, apar și amicii, ca de obicei, încordați și certăreți. Costi, în ciuda pretenției lui educației burgheze, vorbește foarte urât, e îndărătnic, nu vrea să intre în muzee etc., idiosincrazia atavică a prostului față de cultura mare. Vizităm doar eu și cu fetele salonul multimedia (computere, programe CD-uri, toată gama), ne burdușim cu tot felul de pliante și pungulițe și pungi, iau și două CD-uri (discuri de argint speciale, îți explică Dinu), gratuite, cu programul de acces de la rețeaua internet. Apoi plecăm spre basilica Saint Denis, în afara Parisului, în direcția Arcul de Triumf. Ajungem repede, în vreo 20 de minute, după câteva ezitări nervoase ale lui Costi care pufnește mereu, îl calmează, este drept, circulația e infernală. Saint Denis, un orașel drăguț, iar catedrala mi-a plăcut mai mult decât Notre Dame sau Chartres: finețe și armonie a spațiilor interioare, mai multe vitralii, mai multă lumină. Este necropola Franței; toți regi Franței, de la Clovis din secolul al V-lea – al VI-lea până la Ludovic al XVI-lea, decapitat la Revoluție, împreună cu Maria Antoaneta lui, sunt aici (vreo 30-40 de regi, plus familiile lor; lipsesc doar trei). Vizita în necropola propriu-zisă se plătește, 32 de franci. La început decidem să intru doar eu (reducere la 21 de franci pentru profesori), cu Roxana, gratuit. Până la urmă, se hotărăsc și ei, dar constat cu stupeoare că mi-am pierdut legitimația profesională de enseignant, care-mi dă dreptul la reduceri în muzee. Intru până la urmă cu legitimația de bibliotecă, recunoscută de casieră. Abătut pentru pierdere, mă consolez (nu era nici în geanta lăsată în mașină, dar o găsesc la întoarcerea acasă, lăsată pe masă; bucuria regăsirii). A fost emoționantă excursia prin necropola regilor Franței, monumentele medievale, modeste, pietre tombale sculptate, intrări în perete, labirint subteran. Cele mai interesante sunt ale regilor Renașterii, Henric al II-lea, Louis al XII-lea și Francisc I, monumente de marmură grandioase, făcute de maeștri italieni. În poziție lungită, regele și regina sunt înfățișați „natur”, cu mulaj mortuar de gips, foarte naturalist, impresionant. Deasupra, un baldachin, cu statuile lor în poziție de rugăciune, înconjurată de apostoli și de figuri alegorice ale justiției, virtuții, toleranței etc. Am fost profund impresionat! Nu mai văzuserm niciodată, și nu cred că voi mai vedea, atât de „viu”, chipul multiplu al Morții.

Vitraliile sunt superbe dar, din explicațiile unui ghid, aflăm că sunt refăcute ulterior, cu excepția a patru dintre ele, care sunt acolo de la început. Totul a fost devastat în anul 1793, la Revoluție, de mulțimea fanatizată. Osemintele au fost aruncate la groapa comună. Bazilica însăși a fost lăsată în paragină, vitraliile distruse, pentru a se lua plumbul pentru gloanțe, în furia raționalistă a Revoluției. În anul 1805 Napoleon a început Restaurarea, care a continuat tot secolul. El nu am mai apucat să fie înmormântat aici, căci a murit în exil pe insula Sfânta Elena și a fost adus prin anul 1836 și înmormântat în Domul Invalizilor; de acolo, mi se pare, mai târziu, în Pantheon. Îmi cumpăr și un ghid al basilicii, 30 de franci, așa că toată vizita a costat 51 de franci. La întoarcere, îi părăsesc pe companioni, cobor la Arcul de Triumf și vin acasă cu metroul. Lumea se foiește, mulți turiști, a venit primăvara de-adevăratele. Mănânc din nou tocăniță de oaie și mă apuc de lucru, măcar o pagină, două. Îmi este tare dor de tine și de Dinu, croiesc planuri pentru la vară. Vestea că am primit bursa în Germania mă remontează. 7000 de mărci înseamnă 22 de mii de franci! Este o sumă, nu jucărie! Vom avea și de cheltuială și de pus deoparte, nu mai spun de salariul meu. În funcție de programul verii, vom da împreună o fugă și prin Germania. Propun, provizoriu, pentru voi, perioada 1 iulie-31 august. Dacă se poate o viză mai lungă de 60 de zile, vom lua cât se poate mai mult. Aici vom hotărî dacă rămân și la anul sau nu.



Soarele bate o sabie pe nicovală

Un nobil îndemn

Un aforism ce mi-a adus aminte o frază
din Corinteni
Pe care l-am silabisit tocmai în vitrina
unui bordel din Olanda
“Să ne privim corpul ca pe un templu al
lui Dumnezeu,
pe care nu avem voie să-l pângărim”.

Mi-am cercetat buzunarele – goale,
nu conștiința
și am plecat mai departe
cu gândul doar la tatuajul întrezărit pe
brațul gol al fetei
ce-mi zâmbea îmbietoare din fotoliu
un nufăr alb
ivit din negre nămoluri.

După atâtea decenii
versul meu de bărbat nostalgic
aproape cărunț
ia forma buzelor ei senzuale.

Iarba ne trimite scrisori

O femeie frumoasă ca un imperiu ruinat,
proaspătă ca o catastrofă tocmai
anunțată la televizor
îți zâmbește de la geamul bucătăriei.

Pe sub mâna ei
atârând asemenea unor tufe de glicină
trece seara
o turmă de capre și de iezi.

De sub pământ iarba ne trimite tandre
scrisori de dragoste
acum când iubita își vopsește părul în
verde,
ca altădată poetul Baudelaire.

Căzut pe gânduri te întrebi doar
dacă ai închis gazele la bucătărie
și ce vești ai mai putea primi din centrul
secret al planetei,
din legendara Shambala.

Palimpsest

În trecere pe la ușa atelierului
bătrânul cizmar mi-a șoptit
(bătea pe calapod o bucată de piele)

Putem muri de o mie de ori într-o clipă

dacă bunul Dumnezeu
în marea lui dragoste pentru copiii săi
nu ne-ar ocroti
cum ocrotește deopotrivă
șopârla, furnica, bradul din munte, albi-
na cea harnică
și șarpele la sân.

Doar o picătură din fluviul timpului
e viața noastră umilă
socot în prostia mea de om fără școală
că amărâta asta de viață e doar o piele
bine tăbăcită
un vechi, scorjit palimpsest
cum îi spuneau cei din vechime
o piele bătrână pe care destinul își scrie
asprele lui porunci.

Un rând de piele dacă am pierde ca șerpui
atunci ar apărea imediat un alt scris,
un text cu virtuți și păcate de-a valma
pe care doar milostivul părinte al lumi-
nilor
îl poate descifra fără chin
acum și în ora morții noastre
amin.

O după-amiază cu câteva cuie în palmă

Soarele bate o sabie pe nicovală
vântul modelează din plastilină albastră
un nor
cât despre prietenul tău
viermele
doar el singurul este nemuritor.

Prin vitralii se aude un cor de copii
ca îngerii cântă copiiiăștia în cor
o trupă de copii orbi
cu voci în formare
se aude ușor.

Și iată cum lin
pe marile fluvii
revin versetele scrise.
Și mâna palidă ce deschide masivul op
ușoară-i
ca o petală de trandafir
uscată între filele unei cărți
cu cerneala proaspătă încă.

Abia scoasă de sub teasc suferința
și cuiele ruginite din palmă.

Peste toate ninge ușor
cu visele visate într-o altă viață

cât despre tovarășul tău,
viermele,
el singurul este nemuritor.

Cântă copiii și părintele-n cor
“în zadar se tulbură tot pământeanu...”
sub vântul ce modelează un nor.

Adevărul are o mie de guri

Adevărul are o mie de guri
o mie de chei
o mie de uși
o mie de case prin care suflă vântul pros-
tiei.

Inocent ca o mie de câini
ca o mie de copii sau de păsări
adevărul se plimbă prin o mie de guri
de oameni flămânzi ce cumpără carne
bucuroși că nu atârnă și ei în cârligele
măcelarului.

Calm, cu mâinile la spate se plimbă ade-
vărul
prin gura a o mie de oameni
uciși ca animalele
undeva pe pământ
chiar în clipa aceasta.

Uzina de umbre

O uzină de umbre duduie în fiecare
noapte
lângă cele șase case ale tale
orbitor luminate.

Sub lună zboară bufnițele speriate
din toate colțurile magazinului de colo-
niale
pe care ți l-a lăsat prin testament
magistrul din Alexandria,
dascălul nostru de melancolie
Konstantinos P. Kavafis.

Printre violetele umbre zadarnic am
așteptat lângă ziduri
mesagerii regelui în piețe.
Doar atât ți-au șoptit printre dinți
întunecații paznici ai cetății
“o urmă de ruj de pe fruntea poetului
e mai de preț decât toate cărțile de
înțelepciune”.



Remus-Valeriu GIORGIONI

Poesis

În trista ei traistă, Poema Baladă terestră și constelată

Cu mașina DACIA către cetatea Ninive

Văd pe numărul unei mașini NNV
Iar gândul zboară se duce ușor
Înapoi spre cetatea Ninive și niniveni
Când Iona primi misiunea
Să salveze orașul, iar el
Fugise „departe de Față” (a nimerit
Drept în burtă la chit)

„Patruzeci de zile-a fi
Ninive s-a nimici!” *fulgeră carele de focul
oțelului...*
*Duruie carele pe ulițe se năpustesc unele
peste altele*
*În piețe; parcă sunt niște făclii la vedere și
aleargă*
*Ca fulgerele... Auziți uruitul roților, tropotul
cailor*
*Și duruitul carelor! Se aruncă năvalnici
călăreții, scânteie*
Sabia fulgeră sulița... (toate acestea - peste
o sută de ani
În prorocul Nahum, când cetatea căzu)

... Văd pe numărul unei mașini NNV
Mă apropiu vorbesc cu șoferul vă rog
Până la Ninive secolul șapte ante Christus...
Iar șoferul năuc: eu vă duc
Dar cu ce vă întoarceți în secolul șase,
De prăpăd să scăpați?!

Poemul: obiectul arhetipal

În trista ei traistă, Poema
Baladă terestră și constelată
Adună de toate: tot soiul
De obiecte cosmice: scoici de pe Marte
Stele de mare bureți de ocean
Pe un țarm sideral

Pe meleagul acela din stele, iubirii
(Poetul – Poema) dorm pe un pat înghimpat
Înjghebat
Din tije de trandafir și surcele de pin

... Iar aici
Poetul cheamă la viață aduce în față
Dintr-un timp ancestral
Verbe rare proverbe-triverbe
Aruncate la mal -
Norul galactic îl înconjoară
Bătut cum se află de vânturi
Și valuri imaginare

În cadrul acesta conceptual,
Adiat de un vânt de însingurare
Poetul, cu fruntea lui lată
Ridată se ridică deodată,
Alexandru pe Ducipal
Deasupra colilor albe, le-aduce
Laolaltă pe toate, cum marea
Adaugă val lângă val

... În trista ei traistă, Poema
Adună de zor din eter
Tot soiul de lucruri suspecte: sunete voci
Lucruri-nelucruri: ca marea
Care aruncă la mal
Obiectul Arhetipal

Ce sunt pe lume poetii

(con)fratelui Nicolae
Ca primii creștini, pe lume poezii
Sunt „o privești” (sau spectacol)
Pentru îngeri și oameni...
Cum aceia aruncați fură la fiare
În arene romane, cei de azi cufundați
În adâncuri ale cunoașterii
Au la fel sufletul rană, în poezie
Cât și în viața cotidiană

Vesnic tineri înfășurați în mantii
Haine haine (epitete și comparații)
Ei încearcă să se ridice mereu mai sus
De nivelul hârtiei, spre limita
Măreției
Cum Noe plutea la-nălțime
Săltat pe valuri de arcă, și cum
Maestrul din Galilea-și făcuse
Amvon dintr-o barcă

Cum frumosul galilean tânăr teslar
Și-a însemnat pe nisip unica frază, la fel
Mergând pe ape, vorbele Sale
Au fost luate de vânt... El și azi
Potolește în inimi furtună întinde mâna
Perforată de cuie să ne ridice din valuri
Scoțându-ne la liman, când apele toate
Stau să ne-ngroape noian

La fel și poezii noștri, în viață
Parcurg un drum de nisip
Pe care lasă o dâră strălucitoare
Pe masa de lucru ca o navă pe mare
Prin încercările lor vuitoare

Poemul-oglină, tablou transparent

Cum Poetul privește cerul prin gaura cheii
Ca prin vizor
La fel Cititorul... pentru un cititor
Poemul e-o fereastră deschisă,
Fereastră-tablou
Prin care poate-arunca o privire atentă
Spre viitor

Iar prin fereastră Poemei, deschisă
La fel ca o carte se văd ușor
Munții oceanele de pe Marte, peisajele
De pe Alcor - cum pictura
E oglindirea-n privirile unui admirator
Poema și ea se reflect numai
În Cititor!

... Fereastră deschisă spre stele, prin care
Ca prin ocean
Se văd ușor stele pitice explozii solare
Planetele de mărgean esuate în mare
Și câte un trecător călător printre ele,
Glob-trotter nepământean

Poetul și dânsul mare retor
Hălăduiește prin zonele ozonate ale oglinzii
De unde vezi apărând uneori obiecte ciu-
date
(Iar într-o zi oarecare Poetul
Se pierdu de tot în „tablou”
Spre-a apărea peste un secol, din nou)
Între interstii și intermundii, Poema
E-o împerechere de litere - șoapte
Fierbinți strecurate în miez de noapte
După cum urmează: fără de privitori
Tabloul e invizibil (el are nevoie
De ochi să-l pătrundă să-l învieze...) - la fel

Nici Poezia nu poate nici respira
Fără de cititor!

Poemul: ram de mărgean în ocean, într-o seară...

Poetul romantic se preumbla
Cu barca pe mare spre seară -
Seară de *încăvară*, când asfințitul era
O rumoare de aur pe culmi
Și pășind el pe valuri ca pe lirice arealuri
Văzuse „din cărți” viitorul planetei
Călcând nonșalant peste creste
Cu dramul lui de talent

Oripeunde s-ar flendura
Prin distileria de lacrimi
Se trezea cu Poema de mână: un ram
De mărgean pe un fund de ocean
Iar când lumina din lume-n Poem
Toată s-a bulucit
Îmbulzită peste-ntuneric, acesta
Îndată s-a îmblânzit

Și cum poetul temporizează delăsător -
Pierde timp prețios pe tabletă și telefon
Sau la televizor - așa „lentila” Poemei
Îl prinde în obiectiv pe Cititorul distrat
Care (zice el că) citește/veghează..., dar
De fapt dormitează sforăie de zor
În seara de *încăvară* - chiar
De pe la amiază... în
Dormitor

Poema noastră... și-un cititor uluit pe divan poposit

Pe divanul din dormitor, divanul turcesc
Năpădit de pernute și „pușori” dantelați
Poposea de cu seară Poema
(O vreme placheta de versuri
Zăcuse sub pat
Alături cu turma de inorogi
Mimi și clovni spiriduși
Conclăvul de lări și penăți)

Estimp, Poetul și el
Ieșise la vânătoare - viza
Bălauri și vârcolaci fenomene cerești
Tot soiul de apariții năucitoare - când colo
Totmai lirismul era
Cel care-și luase zborul din file -
Dintre acele amintite minuni,
Sfîiciuni-și-sălbăticiuni -

Poetul: inima lui
E ceasul lăuntric al Poeziei, din care
Peste copastia nopii mereu
Apare o mare murmuitoare

... În aceste condiții marele Cititor,
Cititorul domestic, pe divanul din dormitor
Acoperit de pernutele înflorate
Și zădarnice așteptări
Își dă doctoratul cu tema
„Verbigeratia eului scriitor” - acolo

Unde se lăfăie chinuit
Și în somn de fantasmele literare
(Turma de inorogi și stelute de mare)
Năpădit de poemă ca de-o frenezie de frezii
Ziua-n amiaza mare...

(din volumul „Cu Poema în dormitor”, în lucru
la editura Castrum de Thimes, Timișoara)



Distrugerea Universității și noua barbarie

Într-o carte apărută în traducere românească relativ recent (*Barbaria*, Ed. Institutul European, Iași, 2008), filosoful francez Michel Henry semnală, încă din anii '80, intrarea lumii occidentale („civilizate”) într-o nouă eră a barbariei. Spre deosebire însă de barbariile anterioare, ce au marcat declinul și prăbușirea marilor civilizații (sumeriană, egipteană, persană, greacă, romană, bizantină etc.), cea de acum s-ar caracteriza prin distrugerea sistematică a culturii nu de către vreun dușman extern, aflat în afara acestei lumi, ci de către ea însăși, printr-un paradoxal efort suicidal de negare a propriilor valori spirituale (ale artei, eticii și religiei). Proclamarea cunoașterii științifice drept singura formă valabilă de cunoaștere și a pragmatismului economic drept singurul criteriu de validare a valorilor a condus – afirmă autorul – la exilarea disciplinelor umaniste înspre marginea câmpului de interes al educației, ceea ce nu poate să conducă, desigur, decât la formarea unor oameni incompleți, fatalmente săraci din punct de vedere spiritual.

Într-un capitol independent, intitulat *Distrugerea Universității*, Michel Henry consideră că, dacă finalitatea Universității a fost întotdeauna aceea „de a transmite cunoașterea în cadrul unui învățământ, de a o spori în cadrul unei cercetări” (p.218), se poate constata că această finalitate a fost în ultimul timp abolită. Filosoful pune distrugerea Universității pe seama „lumii tehnicii”, prin două modalități esențiale: suprimarea statutului ei privilegiat, de lume autonomă guvernată de legi proprii – invocându-se principiile democratice și idealul pragmatic al utilității / eficienței învățării – și „expulzarea culturii în afara Universității înseși” prin marginalizarea și chiar eliminarea disciplinelor umaniste (adică tocmai a acelor discipline menite să-l formeze pe om) din programele de studii universitare.

Însă dacă Michel Henry considera drept singură cauză a distrugerii Universității (și a apariției barbariei moderne) schimbarea de paradigmă epistemologică generată de revoluția științifică galileeană (în urma căreia cunoașterea științifică a devenit unicul mod de cunoaștere acceptabil), o altă cauză evidentă e masificarea societății, generalizată astăzi. Dacă într-un eseu publicat în 1930, *Revolta maseilor*, filosoful iberic Ortega y Gasset constata dezolat că, în societatea vremii sale, masele își impuseseră deja propriile gusturi și propriile valori, astăzi fenomenul de masificare a ajuns, se pare, la ultimele sale consecințe: se vorbește acum în mod obișnuit de cultură de masă, informare în masă, învățământ de masă etc. În programa studiilor universitare, un moment decisiv care a marcat trecerea de la universitatea de elită la universitatea de masă a fost Procesul Bologna, a cărui principală miză, de altfel, după cum aflăm dintr-un text explicativ, a fost pur economică („de a dezvolta în Europa o economie competitivă, bazată pe cunoaștere”, www.bacmd.com) și care a impus existența a trei cicluri de studii universitare: licență, masterat și doctorat. Dacă înainte doctoratul și chiar licența nu erau pentru oricine, acum acestea au devenit teoretic la îndemâna oricui, cu condiția de a fi un bun platnic. Constrânse, ca orice întreprindere capitalistă, de criteriul rentabilității economice, universitățile au ajuns a face compromisuri din ce în ce mai mari în privința calității învățământului, admitând acum pe porțile lor semianalfabeți fără chemare și scoțând pe bandă rulantă semidocti cu diplomă de doctor. Cohorte de antropoizi complet lipsiți nu numai de pregătire, ci – mai grav – și de dorința de a se instrui iau astăzi cu asalt Universitatea, perfect conștienți că nu mai e de mult o Bastilie greu de cucerit. Ce-i mână pe ei în luptă? Evident, dorința imperioasă de a obține o patalama care să le ateste calificarea (competența?) în vederea dobândirii unei slujbe oarecare (că, de, e greu astăzi cu slujbele). Dacă înainte studenții (ce reprezentau elita societății) intrau în Universitate cuprinși de un adevărat sentiment de pietate, ca într-un templu maiestuos închinat zeiței Sofia, astăzi ei dau năvală tropăind, absolut convinși că aici nu mai e niciun zeu de venerat (exceptiile, din ce în ce mai puține, sunt sortite să se piardă în vacarmul general). Din rândul acestora se vor recruta viitorii specialiști, dintre care o bună parte vor ajunge, desigur, la rândul lor profesori și așa mai departe, până când Universitatea va deveni (dacă nu cumva a devenit de mult) o simplă școală de cadre, un fel de talcioc (cultural?) de unde oricine își va putea cumpăra exact diploma de care va avea nevoie.

Ei și, ce-i rău în asta? ar putea replica vajnicii apărători ai principiilor democratice. De ce să nu avem o Universitate deschisă tuturor? Acestora le-aș răspunde cu un citat atribuit unui bine-cunoscut om politic (chiar dac-o fi apocrif, nu e de bună seamă departe de spiritul „gândirii” acestuia, ce reflectă în fond, prin absurd, „trend-ul” din sistemul românesc de învățământ actual): „E inadmisibil ca niște cetățeni ai României să nu aibă acces la studiile superioare doar din cauză că nu știu să scrie sau să citească. Vrem învățământ și manuale universitare într-o limbă pe care și analfabeții să o poată înțelege. Nu e vina lor că sunt analfabeți, așa s-au născut, nu au ales să fie în felul acesta.” (www.timesnewroman.ro) N-ar mai fi de adăugat decât că acest deziderat, oricât de absurd ar părea încă unora, s-a împlinit deja. Ca pretutindeni de altfel în societatea capitalistă contemporană, cererea, după cum se știe, determină oferta. În lipsa unor studenți instruiți și motivați în instruirea lor, universitățile se văd nevoite să coboare singure nivelul de instruire. Mai mult, în absența unei finanțări serioase de la buget, universitățile au ajuns să uzeze de toate mijloacele de seducție de care dispun pentru a-și atrage studenții plătitori de taxe, care la rândul lor au ajuns astfel să se considere exonerati de orice răspundere, ba chiar să creadă că e dreptul lor să fie promovați fără o minimă pregătire, să treacă deci prin facultate ca gâsca prin apă (sugerez în



consecință ca bine-cunoscutul slogan comercial „*Clientul nostru – stăpânul nostru*” să fie afișat de acum înainte și deasupra intrării în fiecare universitate, eventual sub forma: „*Studentul nostru – stăpânul nostru*”). Masele, de altminteri, nici nu au nevoie de știință (nici măcar de alfabetizare), ci de pârghii și proptele sociale. La întrebarea dacă nu cumva are de gând să rămână în învățământ, o studentă îmi răspundea deunăzi, cu un amestec straniu de regret și ușurare: „Fiți liniștit, noi nu putem fi ca voi.” *No comment*.

Dar cum, s-ar putea mira alții mai „elitiști”, universitarii nu se pot împotrivi totuși barbariei? Bineînțeles, nu se poate nega că există încă destui (deși din ce în ce mai puțini, se pare) care încă se încapățânează să refuze concesiile (unii dintre aceștia, mai bravi, au ales chiar să părăsească sistemul în semn de protest). Tocmai de aceea, ei sunt de regulă marginalizați (în sensul că nu beneficiază, ca ceilalți, de recompense substanțiale pentru slujirea cauzei) și chiar hărțuiți de conducere pentru a se conforma politicii acesteia de supraviețuire cu orice preț (de pildă, conducerea unei universități poate tolera sau chiar încuraja presiunile studenților slabi exercitate – sub forma „pilelor” sau a anonimelor denigratoare – asupra profesorilor care refuză să-i promoveze). Cum se poate totuși explica acest penibil conformism la niște intelectuali, spirite libere prin definiție? Mai întâi că, în ultima vreme, conducerea universităților e alcătuită adesea din tehnicieni (tehnocrați?) oarecare, nu din intelectuali de prestigiu, ca odinioară (actualmente, rectorul, decanii etc. nu trebuie să fie mai mult decât niște administratori); de altfel, însuși termenul *intelectual*, definit de unii ca o „contraputere critică” aptă „să se opună forțelor ordinii economice și politice” (v. Pierre Bourdieu, *Regulile artei*, Ed. Art, 2007, p.429), nu mai pare potrivit pentru a desemna categoria în discuție (exceptiile, iarăși puține, nu infirmă regula). În al doilea rând, acești oameni sunt, desigur,

interesați să-și păstreze cu orice preț privilegiile (cu adevărat extraordinare) pe care singuri și le-au acordat, conform zicalei: „Cine împarte parte-și face.” Nimic de mirare deci ca ei nici să nu țină la păstrarea unor standarde de calitate rezonabile atât în ceea ce privește învățământul, cât și în privința cercetării științifice (conducerea unei universități poate, de pildă, să-i „sfătuiască” pe profesori să nu fie prea severi în notarea studenților, să le sugereze, în loc de o activitate didactică și de cercetare serioasă dar remunerată cu un salariu în-decent, să-și piardă vremea cu contracte și proiecte finanțate de alții – importante numai întrucât aduc bani –, sau să le ceară pur și simplu implicarea în proiecte educaționale inițiate de universități particulare fără prestigiu, ba chiar de trist renume, în urma unui veritabil troc încheiat cu acestea, căci, nu-i așa: „Scopul scuză mijloacele.”)

Spre deosebire de alte țări, în România, procesul de distrugere a Universității a început mai de mult, odată cu instaurarea comunismului, în 1947, prin epurarea elitei academice de elementele „nesănătoase” și politizarea învățământului conform canonului ideologic impus de partidul unic aflat la putere: în principiu, orice veleitar, dacă se dovedea un zelos susținător al cauzei, putea accede atunci la cele mai înalte distincții academice, impostura devenind astfel un fenomen perfect natural. Mai mult decât atât, pentru ca Universitatea să poată fi complet controlată de puterea politică, la conducerea ei erau numiți politrucci aflați în grațiile acestuia, iar diplomele și privilegiile academice erau acordate în funcție de zelul cu care personalul universitar servea cauza regimului, colaborând cât mai bine cu organele de partid și cu Securitatea – fapt ce l-a determinat pe un Luca Pițu, de pildă, să inventeze cuvântul-valiză „universecuritatea” spre a defini o situație tipică Universității românești. Din nefericire, acest tipar s-a perpetuat și după 1990, în condițiile „epocii de tranziție către normalitate”, situația agravându-se apoi progresiv, pe măsura masificării învățământului și a adoptării criteriului eficienței economice drept singura condiție de existență a Universității. Chiar dacă vechii securicomuniști au închinat între timp steagul ori au ieșit la pensie, moravurile lor s-au transmis urmașilor *eiusdem farinae*, gata de orice pentru a fi admiși și cât mai bine integrați în sistem. Teoretic oricine poate să predea acum la universitate dacă interesele conducerii o cer, orice individ ce produce texte indiferent cum și de ce calitate poate deveni foarte repede profesor, chiar conducător de doctorate, iar dacă are și alte ambiții, poate deveni chiar conducător al universității, precum și membru important în comitete și comiții naționale de evaluare a calității educației (sic!) Având așadar putere politică, o atare persoană, mai ales dacă e susținută de *staff*-ul academic pe care tot ea l-a instituit, folosindu-și influența, își poate impune fără scrupule, după mai vechiul model stalinist, propriile criterii de evaluare în vederea satisfacerii propriului bine, transformând Universitatea într-un fel de feudă și, în același timp, într-o rampă de lansare către alte zări mai înalte. În „minunata lume nouă” *ubuniversitară* (idem), toți sunt fericiți dacă interesele le sunt satisfăcute fără efort, dacă „bănuții” intră și diplomele ies pe bandă rulantă, ca la uzină, dacă leafa crește exponențial cu profitul, iar sinecurile (ca și proiectele-fantomă finanțate de alții) apar ca ciupercile după ploaie. „O universitate în spirit românesc”, cum afirmă cu mândră emfază patetic-grotescul imn al unei atare instituții, specializată în organizarea de chermize în aer liber și de marșuri studențești ca pe vremea „Daciadei”, în timpul cărora conducerea se afișează alături de înalți prelați și de înalte oficialități locale, producând ad-hoc discursuri sforăitoare, diplome de onoare și tămâieri reciproce și strigându-le peste umăr studenților din plan secund: „Sunteți extra-ordinari!” „Sunteți cei mai buni!” Simply the best!...

De la înființarea ei, cu mai bine de opt veacuri în urmă, Universitatea a reprezentat un spațiu privilegiat destinat exclusiv activității intelectuale, scopul ei fundamental fiind cunoașterea (de aceea, intruziunea factorilor politici sau economici în activitatea ei nu a fost până acum tolerată decât, poate, pentru scurtă vreme și cu minime consecințe, în timpul dictaturilor din secolul trecut). Astăzi, situația s-a schimbat. Asistăm la o bulversare totală a întregii activități universitare sub presiunea economicului și a politicului, iar rezultatul nu poate fi decât unul singur: triumful incontornabil al barbariei.



Nicolae TZONE

[„Pe Cristian Popescu l-am cunoscut la Mariana Marin...”]

Angela MARINESCU

Pe Cristian Popescu nu l-am cunoscut propriu-zis. De întâlnit însă, da. Am fost de față la o seară de lectură a majorității poemelor sale din ceea ce avea, foarte repede, să devină miniplacheta „Familia Popescu”. Ne aflam pe Strada Gutemberg, foarte aproape de Cișmigiu, iar întâlnirea era prilejuită de una dintre manifestările Cenaclului „Confluente”. Îmi amintesc că un set cu poemele dactilografiate pentru a se răspândi participanților a ajuns și la mine. Cred că este posibil, cândva, printre hârtiile din biblioteca mea, să redau de el.

Sala respectivă era plină ochi. În cronică dedicată ulterior lecturii fotografiile reproduse atestă fără dubiu acest lucru. Aș putea chiar să povestesc despre întâlnirea în sine, despre luările de cuvânt care au avut loc, dar o voi face cu un alt prilej. Nu pot mărturisi că poetul a avut un succes răsunător, dar lucrul cel mai de seamă a fost că nu a scăpat nimănui, cred, că era vorba de un alt fel de a privi poezia și, mai ales, de a scrie poeme. Țin vag minte că fata sa era inundată de șiroaie de transpirație. Părea epuizat de efortul în sine de a citi. Era total transfigurat. Lucrurile „dezvăluite” despre „familia sa” prefigurau o temă nouă, dar textul ca atare lipsit de orice figură de stil era, în fapt, o proză de o sinceritate totală. Cred că, în acele clipe, poetul „arăta” chiar așa cum avea să-l descrie Mircea Martin în textul de prezentare din „cartea cea mai mică”, 4, editată de „Atelier Literar” și inclusă în nr. 4-5/1987 al seriei, și anume: «Aceasta e a treia „cärtică” a cenaclului „Universitas”, al treilea salt într-o nemurire miniaturală, cum aș fi tentat s-o spun, adaptându-l în ocurență pe Ibrăileanu. Cristian Popescu e [...] inteligentul prin spontaneitate, febricitantul cu blândete, cuceritorul în modestia sa autor al Familiei Popescu, minusculă și stranie planetă rotindu-se de la o vreme pe traiectorii încă nestabilite în cerul poeziei românești».

L-am revăzut, după căderea lui Ceaușescu, numai pe TVR Cultural, alături de Cătălin Țârlea, cuprins de o febricitate insolită, am citit numerele „revistei de direcție”, „Nouăzeci”, fără să-mi scape vreunul, i-am urmărit cu atenție excelențele articole din „Adevărul literar și artistic”. Dispariția sa, aproape imediat după apariția volumului din 1994, „Arta Popescu”, adnotat „poem 1987-1993”, a venit ca un trazonet, mai ales că nu eram la curent cu boala care l-a măcinat fără răgaz.

Prin 2000, la 5 ani după moartea sa, am realizat o serie lungă de interviuri despre Cristian Popescu și am cerut amintiri despre el. S-au adunat câteva sute de pagini incitante în care interlocutări mi-au fost, între alții, Ioan Es. Pop, Radu Sergiu Ruba, Cristian Tudor Popescu, Cătălin Țârlea, Dan Silviu Boerescu, Daniel Bănulescu, Saviana Stănescu, Augustin Ioan, Anca Mizumschi, Mihail Gălățanu ș. a.

Textul de față cam tot pe atunci l-am primit, dactilografiat pe trei file, de la Angela Marinescu. După cum rezultă din aceste pagini, într-o perioadă de început, a avut față de el, o reacție de respingere”. Ba chiar aminteste de o seară la „Universitas” – când, însoțită de Marin Mincu, venise pregătită pentru scandal, și chiar a făcut un scandal monstru. A fost chiar ședința în care s-a citit „Familia Popescu”. Cine a apucat vreodată să se afle în apropierea Angelei, în momente de declanșare devastatoare a gândirii sale negative, ar putea cu devărat înțelege că a fost vorba despre o veritabilă furtună neagră. Scrie ea: «Vă puteți închipui ce a ieșit. Delicatul și discretul Mircea Martin, ca și, de altfel, la fel de delicatul Cristian Popescu, erau, ca să zic așa, speriați și „băteau” în retragere.»

Cu totul de excepție este reflecția autoarei „Blin-dajului final” despre „relația dintre scriitură și putere, la Cristian Popescu”, afirmând cu siguranță: „Numai această relație poate da seama de adâncimea motivației pentru care faci orice [...]”. Deoarece arta este un produs al puterii (de a fi).”

Articolul cuprinde, în partea sa finală, recunoașterea valorii și unicității confratelui tânăr: „A venit marea poezie. [...] și a rămas Nebunia

Popescu. A început să funcționeze „absența” tuturor semnelor și lucrurilor cunoscute și, din fericire pentru poezia lui, dar din nefericire pentru el, ca ființă, a funcționat chiar și absența lui Cristian Popescu. Poezia lui Cristian Popescu este și foarte originală.”

Nicolae Tzone

«Pe Cristian Popescu l-am cunoscut la Mariana Marin, prin 1985, '86. Se pare că, atunci, locuia acolo, sau, mă rog, în vizită. Nu-mi amintesc bine, era, oricum, vorba de generozitate din partea gazdei. Și prețuire. Își scria „Familia Popescu”, un fel de



carte-poem prin care a intrat, triumfal, în poezia (literatură) română. Era, tot pe atunci, portar de noapte la observatorul astronomic de pe bulevardul Apa Ipătescu. Era bolnav, chiar autorul mi-a mărturisit, cu detașare, acest lucru. Eu eram „în temă” cu „boala” respectivă. O cunoșteam pe dinafară. Am avut o reacție de respingere, dar nu din cauza bolii, dimpotrivă, boala m-ar fi apropiat. „Simțeam” cum plutește în jurul meu un soi de oportunism minor pe care îl aveau cei care se considerau, ei înșiși, importanți. Siguranța și conștiința propriei valori nu-i lasă pe acești fericiti cu duhul să fie disponibili și pentru altceva decât propria lor menire. Urmărirea (nu obsesia) perseverență a „scopului”, căci se conturează un scop când nu este vorba pur și simplu de viață, te duce, la început, încet și sigur, spre un oportunism liniștit care îmbrățișează, duos, orice ființă programată să facă parte din procesul (acțiunea), de scriere. Deoarece eu eram handicapată din acest punct de vedere, eram, de-a dreptul, complexată, am reacționat violent. Am fost la un cenaclu al lui Mircea Martin în care Cristian Popescu și-a citit „Familia Popescu”. Îmi scrisesem textul pe care voiam să-l citesc la cenaclu, text „critic”, încă de acasă și textul se intitula „Deparanoizarea literaturii”. Nici nu m-a interesat ce a citit poetul Cristian Popescu. Am fost discordantă și agresivă și, pe deasupra, eram însoțită de Marin Mincu. Vă puteți închipui ce a ieșit. Delicatul și discretul Mircea Martin, ca și, de altfel, la fel de delicatul Cristian Popescu, erau, ca să zic așa, speriați și „băteau” în retragere. Îmi place să intuiesc oamenii din primul moment. Când cineva miroase a oportunism eu mă retrag total. Mai mult, lovesc. Drăcușorul meu religios care tro-nează imperturbabil pe deasupra tuturor neuronilor extrem de cenușii începe să se agite și să-și fluture steagul de alarmă. Drăcușorul meu nu ține cont de faptul că „oportunistul” respectiv este bolnav, pe moarte, sărac, bogat, sănătos, frumos sau urât. El își flutură steagul între oasele mele de la cap cu mare viteză și forță, spațiul fiind foarte restrâns.

Se pare că acest soi de oportunism îi au toți cei care cunosc, la modul înțelept, lumea. Adică, dacă vrei să te afirmi, este bine să nu ții socoteala tuturor imperfecțiunilor lumii acesteia. Selectezi prietenii, selectezi loc(al)urile, selectezi informațiile (cărțile). Și așa este bine. Dar pe mine mă irită. De aceea pe mine nu m-a convins: „Cartea cea mai mică” a rămas suspendată...

Cu „Familia Popescu”, minimalismul a intrat pe ușa din față în poezia (literatură) noastră. Cristian

Popescu și-a controlat limbajul cu tot felul de practici minimaliste și procedeele respective (printre care și acela de a dezvolta o metaforă accesibilă, care include din ce în ce mai mult timp) au părut atât de firești, încât parcă existau de când lumea. Și eu chiar cred că existau de când lumea. Pe urmele lui Caragiale, o dată cu Cristian Popescu, mahalaua (de basm, a limbajului), s-a înconjurat de o aură definitivă și impenetrabilă.

Poezia, literatura minimalistă, pe mine nu mă satisface. Poate, mai degrabă, aceea deprimistă. Există o mare diferență între minimalism și deprimism, primul introduce și este introdus datorită unor procedee oarecum avangardiste, cel de al doilea se referă la o experiență (de gândire) existențială, a ființei. Cred că deprimism fără minimalism nu există și minimalismul simplu, în stare pură, nu îmi spune mare lucru sau îmi spune numai din punct de vedere estetic. Ori eu sunt împotriva estetismului.

Se presupune că autoarele nu pot fi minimaliste, probabil, experiența lor spirituală nu este îndeajuns de evoluată. Accept acest lucru cu detașare dar, dacă tot trebuie să fii în pas cu moda, adică minimalist sau deprimist etc., atunci, măcar, să existe o contrapondere meta-estetică, precum la Gogol sau Cehov, geniali precursori ai minimalismului și deprimismului unde partiturile lor estete colcăie de o nostalgie meta-fizică, de te-nfioară.

Dacă Cristian Popescu a venit, la început, tânăr și minimalist, el a sfârșit ca un bătrân lup de mare, cu noduri mistice clare în gât și cu o dorință de a se autodepăși ca artist, extraordinară. Textele postume sunt mistice, implozive, saturate de o realitate compactă și densă. Cristian Popescu, într-un interval de timp foarte scurt a reușit să treacă dincolo de pragul avangardist al scriiturii și să se instaleze, definitiv, în interiorul unei scriituri mature, chiar religioase.

Aș mai vrea să vorbesc despre relația dintre scriitură și putere, la Cristian Popescu. Numai această relație poate da seama de adâncimea motivației pentru care faci orice, chiar și scrisul. Deoarece arta este un produs al puterii (de a fi). La poetul nostru, puterea de a fi era îndeajuns de „cultivată”, pe mine, însă, m-a izbit un anume mecanicism al puterii lui. Textele lui erau împregnate de personaje gen manechine, robotizate, mecanice. Poate vitalitatea poetului era atenuată sau modificată în sensul acesta, de boală și de motive suficient de îndepărtate pentru a le putea defini. Oricum, forța lui de a fi era extrem de controlată și, cu toată boala devastatoare, era și organizată. Era „dresată” să joace într-o arenă care se vede cu ochiul liber, perfect delimitată și ușor de denumit.

Dar, cu timpul, „arena” respectivă și-a pierdut, datorită intemperțiilor și a trecerii timpului, marginile. Un vânt puternic a șters aproape orice urmă de semn trasat dinainte. A venit, de departe, chiar și un damf greu de recunoscut, pentru că era al morții. Cristian Popescu nu și-a stăpânit, cum se cuvine, instrumentele de lucru sau se plictise să le tot stăpânească și a dat cu aceste instrumente în stânga și în dreapta până a distrus tot, chiar și pe el. A venit marea poezie. Arta Popescu s-a dus pe apa Dâmboviței și a rămas Nebunia Popescu. A început să funcționeze „absența” tuturor semnelor și lucrurilor cunoscute și, din fericire pentru poezia lui, dar din nefericire pentru el, ca ființă, a funcționat chiar și absența lui Cristian Popescu.

Poezia lui Cristian Popescu este și foarte originală. Cum spune un poet foarte tânăr, el

a făcut ceva nou, din punct de vedere cultural. A sintetizat „modernisme în stare născândă” și a alcătuit, la început, „Familia Popescu”, o bijuterie. Dar cum bijuteriile pâlesc în fața soarelui care arde, așa și „Familia Popescu” a pâlpâit în fața poemelor de la sfârșit ce au luminat cu flacără mare. Cristian Popescu a știut să învețe să se lase de scris pentru Scris.»





Constantin CUBLEȘAN

„Hai să fim doi oameni de zăpadă”

Controversat în posteritate, adulat și cultivat ca un veritabil tribun în timpul vieții, Adrian Păunescu a fost robul propriei poezii, pe care a scris-o năvalnic, cu pasiune și agresivitate, pe teme dintre cele mai variate, fără alegere, având un dar aparte de a versifica ușor și a vorbi în metafore surprinzătoare. Din această pricină nu s-a sfiit să gloseze angajat în bătăliile politice ale momentului, în siajul literaturii propagandistice, fără a fi însă cătuși de puțin versificator în maniera poezilor din anii realismului socialist. Spontaneitatea i-a fost stăpână și protectoare, putând oricând poetiza major ideii patriotice, bunăoară, în împerecheri ocazionale, cum ar fi, bunăoară, ziua națională, pentru care declama cu patos ode în aplauzele multimilor, ca această **Rugăciune pentru 1 Decembrie**: „Ne iartă, Doamne, ura și gâlceava/ de care suntem zilnic vinovați./ dar către Tine tulnicul suna-va./ să-ntorci privirea Ta către Carpați./ Prea mult abandonai acestei toamne./ nu mai avem în vatra casei foc./ mai dă-ne-un pic de amintire, Doamne./ răbdare și iertare și noroc./” Că pentru vite nu mai sunt nutrețuri/ și așteptăm o pâine din import./ când bietul om s-a prăbușit sub prețuri/ și sufletul în el e-aproape mort./ Ne-am despărțit în triburi și în secte./ în cluburi, în partide și în găști./ iubitirile directe sunt suspecte./ Dorești succese? Învață să urăști./ Dușmanii nu puteau să ne condamne./ cum noi, pe noi, ne-am condamnat la rău./ de ce să mai venim la Alba, Doamne./ când e negustor și duhul Tău?” În atari poeme este evidentă strategia sa polemică. Aici și astfel putea vorbi liber, putea denunța durerile naționale și neajunsurile flagrante ale socialismului, rostiri pe care altfel cenzura (Direcția presei) i le-ar fi sancționat. Dar, strategia sa a mers și mai departe, înălțând ode *iubitului conducător* („Celui drept, viteaz și bun./ Ce la țară ține./ Azi, la Ziua Dumnealui./ La mulți ani și bine./ Celui care pentru om/ Face tot ce face/ În contrastul planetar./ La mulți ani și pace./ Celui simțitor la tot/ Și pe care-l doare/ Tot ce-i om și omenesc./ La mulți ani și soare.” etc

- În **Flacăra** 26 ianuarie 1984); la urma urmei, de ce nu? când Vasile Alecsandri îi închinase, tot așa, o odă regelui Carol I („Trăiască Regele/ În pace și onor/ De țară iubitor/ Și-apărător de țară./ Fie Domn glorios/ Fie peste noi./ Fie-n veci norocos/ În război” ș.a.m.d., devenind mai apoi Imnul național)? Sub această pavază se simțea liber a întreprinde acțiuni dintre cele mai puțin îngăduite. Cum a fost Cenaclul Flacăra, în spectacolele cărui se cântau și se recitau, de către participanți, versuri pe care în altă parte nu le puteai întâlni, exprimând sentimente și idei cu totul curajoase pentru acele vremuri la noi. Dar nu numai de rezonanță patriotică manifestă ci și de o vibrantă profunzime morală. Aici și-a lansat acea patetică **Rugă pentru părinți**, pe versurile căreia Ștefan Hrușcă a compus o melodie, cântec preluat imediat în toate mediile și menținut viu chiar și în programele de la Barul din subsolul Hotelului-restaurant Athene Palace, de către Gil Dobrică, cu vocea lui spartă, inconfundabilă: „Enigmatici și cumini/ Terminându-și rostul lor./ Lângă noi se sting și mor./ Dragii noștri, dragi părinți./ Chiamă-i Doamne înapoi/ Că și-așa au dus-o prost./ Și fă-i tineri cum au fost./ Fă-i mai tineri decât noi./ Pentru cei ce ne-au făcut/ Dă un ordin, dă ceva/ Să-i mai poți întârzia/ Să o ia de la început./ Au plătit cu viața lor/ Ale fiilor erori./ Doamne fă-i nemuritori/ Pe părinții care mor”. Limbajul este, în general, unul direct, de o simplitate decursă din rostirea comună. Pe care însă îl știa înnobila metaforic. Modalitățile de exprimare sunt dintre cele mai diverse, pe care le aborda cu ușurință debordantă, de la odă la elegie, de la pamflet la pastel (deși nu a fost nici când un pastelist) ș.a. Construija cicluri tematice ample: **Bocet pentru al bătrân; Bocet pentru Tatiana; Bocet pentru Ion cel fără mormânt** etc; Coliinde – **Colindul celui fără țară; Colindul ulciorului; Colindul păgân** etc; Scrisori – **Scrisoare lui Eminescu; Scrisoare lui Eugen Barbu; Scrisoare pentru răni** etc; Rugi – **Rugă pentru neam; Rugă pentru România; Rugă de iarnă** etc. etc. Dar, fiind un temperament liric prin excelență, i se adresa iubitei, în patetice și elegante mărturisiri de dragoste, în care își prefigura chiar destinul și vocația poetică: „Cu tine viața mea se luminează./ Cu tine hotărâsc a obosi./ Cu tine urc astenic spre amiază/ Și mă sfârșesc în fiecare zi. // Cu tine e-mpăcare și e luptă./ Cu tine este tot și e nimic./ Cu tine-mi înflorește lancea ruptă./ Cu tine sunt și mare, sunt și mic. // Cu tine totu-i parcă unt pe pâine./ Cu tine bradu-i brad, și nu sicriu./ Cu tine astăzi mi se face mâine. / Cu tine mor pentru a fi mai viu. // Cu tine poezia mea există./ Cu tine chem zăpezi și-alung zăpezi./ Cu tine nici tristețea nu e tristă./ Cu tine eu te văd când nu mă vezi. // Cu tine sunt nedrept și sunt dreptate./ Cu tine sunt gelos și sunt ghețar./ Cu tine-ncep și se termină toate./ Cu tine într-un schit apar - dispar./ Cu tine e lumină și-ntuneric./ Cu tine zac să mă-nșănătoșesc./ Cu tine

cubul redevine sferic./ Cu tine ce-i drăcesc, e îngeresc. // Cu tine e mai rău și e mai bine./ Cu tine reîncepe viața mea./ Cu tine e mai greu ca fără tine./ Dar fără tine nu s-ar mai putea” (**Cu tine**).

Unul din apropiații poetului, publicistul Marius Tucă, după ce a realizat, în ani, câteva antologii din poeziile lui Adrian Păunescu, lansează acum o amplă ediție, în două volume, cuprinzând toate poeziile de dragoste ale acestuia: **Cele mai frumoase poezii de dragoste**. I – II. Antologie de Marius Tucă (Editura Fundației Culturale Iubirea, București, 2023).

Poezia de dragoste este, cu siguranță, cea mai originală și sinceră parte a liricii păunesciene, neatinsă de nici o altă intenție subversivă în rostire decât aceea a decantării propriei emoții afective, condusă în elegante reverențe erotice: „Ce frumoasă ești în prag de iarnă./ Ninge disperat asupra ta./ Cerul peste tine se răstoarnă./ Turturii în plete vor suna./ Hai să fim doi oameni de zăpadă/ Ridicați pe brațe de copii./ Care-n frig și ger mai știu să creadă/ Că se pot iubi, se pot iubi/ Ce frumoasă ești în prag de vară./ Când miroși a mere ce se coc./ Cerul în ființa ta

coboară/ Trupul meu din trupul tău ia foc./ Focurile noastre se cunună./ Focurile noastre se-nțeleg./ Suntem baza lumii împreună/ Suntem vara focului întreg./ Ce frumoasă ești în prag de toamnă./ Ca o zi egală între nopți./ Când iubirea noastră te condamnă/ Să ai soarta strugurilor copti./ Să înveți, iubito, să te bucuri/ Că ți-am dat din jertfă un destin./ Și că via asurzând de struguri./ Va trăi definitiv în vin./ Ce frumoasă ești în primăvară./ Cea mai minunată-n tre femei./ Iezii pasc năframa ta ușoară./ Tu, cu muguri, bluza ți-o închei./ Sigilat de taine nepătrunse/ Cerul bate drumul tău îngust/ Trupul tău de muguri și de frunze/ De la cine să înveț să-l gust?” (**Ce frumoasă ești**). E candoare și patimă deopotrivă în această lirică ale cărei versuri

le rostește ca pe o liturghie a cunoașterii, primordială. Nimic nu mai e duplicitar în aceste creații galante; totul e numai cântec fredonat cu ardoare: „Dacă tu ai dispărea/ Într-o noapte oarecare/ Dulcea mea, amara mea/ Aș pleca nebun pe mare./ Cu un sac întreg de lut/ Și-o spinare de nuiel/ Să te fac de la-nceput/ Cu puterea mâinii mele./ Lucru lung și monoton/ Să te înviez, femeie./ Eu, bolnav Hyperion/ Hai și umblă, Galatee!// Dacă tu ai dispărea/ Fi-ți-ar moartea numai viață/ Dulcea mea, amara mea/ Aș pleca în țări de gheață” (**Dacă tu ai dispărea**).

Nici despărțirile nu sunt mai puțin febrile: „În noaptea despărțirii dintre noi/ Copacii cad pe drum din doi în doi./ În ochi mă bate viscolul câinesc/ Și am venit să-ți spun că te iubesc./ Probabil drumul meu va duce-n iad/ Mămpiedic de o lacrimă și cad/ Și iar adorm și iar mi-e dat un vis/ Că biata cifră doi s-a sinucis./ Și de atâta viscol vestitor/ Nu ochii mei, ci ochii tăi mă dor./ Că tineri am intrat și cu ce rost/ Și ce bătrâni ieșim din tot ce-a fost./ Nici arpile zboruri nu mai pot./ E numai despărțire peste tot/ Și se aude că va fi mai greu/ Decât vom fi departe tu și eu./ Dar nu pentru a-ți spune că e rău/ Am dat cu bulgări mari în geamul tău./ Ci ca să știi, în viscolul câinesc./ Că plec și mor și plâng și te iubesc./ Și vreau să-ți dau cu acte înapoi/ Dezastrul împărțirilor la doi./ Ca să-nțelegi și tu ce-i cuplul frânt/ Și cum e să fii singur pe pământ” (**Spune-mi ceva**).

Tentația scrierii unor poeme lungi, discursive, e prezentă și aici numai că tonul oratoriei s-a estompat, polemica pamfletară lasă loc unei rostiri de intimitate în rezonanță sentimentală stăpânită de nostalgii și memorări, cu o evidentă duioșie cenzurată: E declarativ, e exaltat, e pasional e îndrăgostit aievea și poezia se naște din bucuria de a fi împreună cu iubita ca și din teama neîmplinirii erotice: „Și brusc am înțeles că fără tine/ Nici eu în toate mințile nu sunt./ Să fug și să mă-ntorc aici îmi vine./ Să nu-mi mai aflu locul pe pământ./ Atât de grabnic mi-ai intrat în sânge./ Atât de mult trăiești în sinea mea./ Încât și zgâriindu-mă aș plânge./ Temându-mă că-n stropi te pierd cumva./ Nu este primăvară nicăierea./ Cu muguri morți paltonul ți-l închei./ Cu fierea primăverii caut miera./ Iar tu existi, iubito, -n locul ei./ Și brusc am înțeles că fără tine./ Eu însumi mor și nu pot învia./ Desi am fost născut, cum știi prea bine./ Ca să te apăr și-mpotriva ta!” (**Eu fără tine**).

Poet de reală vocație lirică, Adrian Păunescu a ars în mijlocul evului aprins (vorba lui Labiș), pe care l-a trăit implicat pasionant în meandrele acestuia, cu toată ființa sa. A scris enorm, publicând peste cincizeci de volume de versuri, de la debutul editorial din 1964 cu **Ultrasentimente**, pe teme fără alegere, ca un veritabil combatant în Agora. Antologia de acum, cuprinzând întreaga-i poezie de dragoste, îl impune în arealul literaturii actuale, cu cealaltă față a personalității sale, autentică, ca pe un teribil Ianus al mitologiei noastre curente.



cosmogramme

Leo BUTNARU

Planete și greble



Chiar din capul locului (textului), se oferise parcă de la sine o notație cam extinsă. Dar, slavă Domnului, nu sunt novice în a apăsa tasta „Delete”, renunțând la multe și de toate descărcate în debarcaderul (posibil și în... debaraua) computerului. Din realitate sau virtualitate. Unele dintre ele insuflate, sunt sigur, de extraterestri cu conștiința invers poziționată față de a noastră, a terestrilor.

Vi-i puteți imagina? Pentru a-i „deduce”, a-i aproxima, a-i compara cu ceva sau cu altceva, priviți insectele cu antene. Unele chiar de culoare verde-vineție, ca în filmele SF cu marțieni, un fel de micro-cosmozauri. De pe Marte sau altă planetă. Numai nu de pe planeta Malthus, unde este acordată una și aceeași pedeapsă pentru pruncucidere și pentru pruncnaștere. De aia e și pustie, fără viață, precum atâtea alte corpuri cerești.

Sensul vieții pe alte planete e același cu cel de pe Pământ: necunoscut. Și în contrasens. Iar orice femeie cosmonaut, cea mai iubită dintre pământene, va merita dragostea celui mai iubit dintre martieni. (Poate e nimerit să concretizez că scriu astea chiar în luna martie, când la orizontul cornişelor se dezlanțuie jazzul pisicilor. A dragoste și procreație, bineînțeles.) Iar cel mai iubit duce cu gândul la antinomicul neibut și la întrebarea: Dacă ai bate-măr un marțian, ai fi depedist? Conform legii marțiale, ajungi la casa de nebuni?... (Dar să revenim la doamne: Da, și femeile trebuie instruite în cosmonautică, în caz contrar – de unde... moarte pe Marte? Pe alte planete?... Moartea ca export terestru...)

Se zice că, atunci când va fi să coboare pe Marte, cosmonauții pământeni vor vedea o greblă. Ca... memorare, dar și avertizare. Știți și dvs. de ce. (De altfel, domnule Heraclit, cum credeți, ar fi vreo diferență între călcatul pe greblă și imposibilitatea de a intra a doua oară în aceeași apă a aceluiași râu?) Iar cei predestinați, totuși, să calce pe greblă ar trebui să poarte botniță. Sigur, există și inși ceva mai norocoși, care, din trei ori, odată călca pe greblă din partea opusă a ei și sunt loviți nu peste mutră, ci peste noadă. Iar când cineva calcă pe o greblă cu coada scurtă, aceasta bate dureros mai jos de centură, ceva mai sus de genunchi!

Însă, în genere, pământenii, ca și marțienii, au tot avut și au de învățat pe contul propriilor erori. Spre exemplu, la facultatea, la școala superioară a evitării călcatului repetat pe aceeași greblă. Și pe alte greble, bineînțeles. De unde posibila concluzie, de etapă, că cea mai mare măiestrie coregrafică nu e *Dansul săbiilor*, ci *Dansul printre greble*. Printre greble ca obiecte indispensabile nu doar autodidacților.

Grebla cu dinți ruginiți nu e totuși o certitudine că demult nu a mai călcat nimeni pe ea. În lume existând încă multe, multe pete albe și multe greble, pe care încă nu a călcat picior de om.

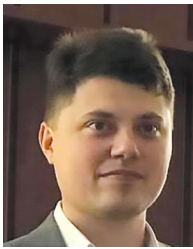
Pe toate planetele, precum pe Pământ, vin timpuri pentru aruncatul pietrelor și adunatul greblelor; timpuri pentru aruncatul greblelor și adunatul pietrelor. Și îngropatul securii războiului și dinților greblelor; greblelor cu dinții întorși spre pământ și care sunt călcate, apăsate, pe lemnul cu peria/pieptenele dinților.

Dar dacă tu ai mai călcat o dată pe greblă... Și încă o dată... Ce să-i faci: *C'est la vie*... Iar în libertatea democrației (aproso: noțiunile fundamentale de libertate, dreptate și democrație sunt incluse atât în constituția oilor, cât și în cea a lupilor; numai că ele par să fie valabile pe planete diferite) e treaba ta de câte ori calci pe una și aceeași greblă, de unul singur sau cu întreg partidul din care faci parte. Partid, partide în care unii își transmit între ei experiența, alții – greblele. Da, experiența de viață (și de partid) ca un fel de răboj (pe coada greblei), deopotrivă al erorilor, pe care se văd și zgârieturile dinților de greblă. (Posibil, concluzie cam confuză, însă care, printr-un efort de logică, se poate limpezi...)

Trilioanele de euro-dolari cheltuiți pentru căutarea civilizațiilor extraterestre, inclusiv pe Marte, s-ar putea solda cu descoperirea vreunei planete cu populația și mai săracă decât cea de pe pământ. O vom hrăni sau ne vom grăbi să ne întoarcem acasă? Această și alte interogații ar apărea, parcă, pe fundalul unei melodii patriotico-telurice de altă dată, intitulată *Și pe Marte au să înflorească merii*. Apoi, odată fantezia re-declanșată, de ce nu ne-am imagina și bieții cosmonauți-boschetari pe alte planete?

Ar fi de presupus că ar exista vreo planetă, pe care lucrurile nu se pot schimba decât în bine. Ca antagonismul preconizat, cândva, în contextul contrastelor necesare, de realismul socialist (de fapt, comunist, acel irealism): lupta dintre bine și mai bine! Însă într-un antagonism intern, să zic, marțienii cel mai mult se vor uimi nu de ceea ce vor vedea pe pământ, ci de faptul că, de fapt, ei, marțienii, nici nu există!

...Iar în încheiere ar fi să menționăm ce mult s-a dezvoltat tezaurul lingvistic... marginal al limbii române, începând cu intrarea greblei în destinul poporului nostru.



Flavius PARASCHIV

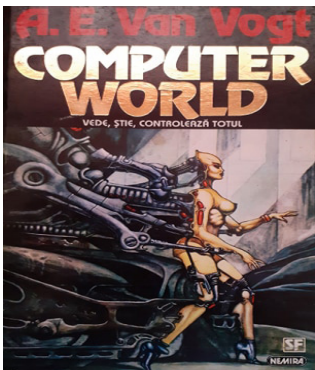
Computerworld

cartea străină

A. E. van Vogt (1912-2000) nu mai este astăzi atât de cunoscut printre amatorii de science-fiction, deși opera scriitorului născut în Canada a influențat atât literatura, cât și cinematografia mondială. De exemplu, una din primele lui povestiri, *Black Destroyer* (a apărut în revista literară „Astounding SF” în 1939), înfățișează modul în care o creatură vânează și ucide echipajul unei nave spațiale. Din acest text s-au inspirat scenariștii filmului *Alien* (1979), capodopera genului horror. Primul lui roman, *Slan*, a apărut în 1946, iar de atunci autorul a fost o prezență constantă în lumea SF-ului.

Dintre toate lucrările lui Vogt, una din cele mai originale este, fără doar și poate, *Computerworld*, un roman publicat în 1983 în Statele Unite și care a fost tradus în România abia în 1995 la Editura Nemira, într-o perioadă când se traducea, de altfel, foarte mult. Desigur, multe traduceri de atunci nu au rezistat trecerii timpului, dar cartea în cauză este o excepție, fapt datorat unicității instanței narative. Mai precis, întregul text este scris din perspectiva unui computer (mai bine spus, AI), care urmărește și asigură ordinea, eliminând, în același timp, toate acele elemente... rebele sau incomode.

AI-ul în cauză, deși este controlat și administrat de oameni, s-a extins atât de mult încât a devenit o par-



te vitală a societății. Mai mult, oamenii acționau conform „ochiului” electronic, conformându-se și încercând să-i evite privirea cât se poate de mult. Deși la început AI-ul părea să funcționeze corespunzător, urmărind și împiedicând diverse evenimente neplăcute, care aveau potențialul de a afecta negativ lumea înconjurătoare, treptat oamenii au început să observe un aspect nociv al entității artificiale. Pentru a monitoriza populația, AI-ul utilizează o tehnologie de scanare a energiei emenate de un individ, un procedeu invaziv care, treptat, degradează structura biomagnetică a celor analizați. Această tehnologie utilizată de „Big Brother” -ul electronic este o metodă de supraveghere totală (temă orwelliană prin excelență), o încercare de a controla cât mai atent totul. Mai important este faptul că AI-ul nu face altceva decât să distrugă esența umanității și din acest motiv a apărut „Societatea Rebelilor din Lumea Computerului”, care, observând fenomenul cauzat de AI, a început să acționeze împotriva neobositului supraveghetor electronic.

De altfel, această organizație ilicită este și motorul întregului scenariu epic, din moment armata, reprezentată de colonelul Yahoo Smith, încearcă să oprească rebelii prin eliminarea lui Glay Tate, liderul acestora, un individ care nu numai că are abilitatea de a lua chipul altor oameni, dar are și capacitatea de a se „transfera” dintr-un trup în altul. Vorbim, așadar, de o formă de imortalitate, o „superputere” pe care nu există s-o folosească pentru a scăpa din mâinile militarilor. Evident, AI-ul este controlat de armată și este utilizat pentru a-i prinde pe cei din care vor să schimbe cursul societății.

La început, computerul se supune ordinelor, interacționând cu oamenii după așteptări: nu dovedește empatie și dialogurile cu el sunt cât se poate de simple și la obiect. Treptat, AI-ul evoluează sau - mai bine spus - este lăsat să avanseze mult peste programul lui inițial. Din acest moment, comportamentul lui se schimbă, devenind foarte colocvial, glumeț și ironic. Cu această nouă atitudine, AI-ul începe să chestioneze din ce în ce mai mult rolul lui în cadrul societății și ajunge să realizeze faptul că Pământul ar putea deveni un loc mai bun dacă oamenii ar... dispărea. Mai mult, colonelul și Glay Tate și-au dat seama că AI-ul nu este sincer cu ei, fapt care se și adevărește. Computerul plănuia să anihileze umanitatea cu ajutorul unor bombe cu hidrogen, dar într-un final renunță la plan. AI-ul este convins să revină la forma inițială, fiindcă un Pământ fără oameni ar duce la o singurătate absolută.

Volumul lui Van Vogt este o lucrare SF aparte. La momentul publicării, Van Vogt a propus o abordare narativă ce sfida convențiile literare tradiționale, introducând elemente de non-liniaritate și ambiguitate morală. Relația AI-ului cu umanitatea este o temă care va apărea frecvent în literatura cyberpunk, deși volumul în cauză abordează tema dintr-un total alt unghi. Aici AI-ul controlează lumea. Nu este un instrument adiacent, ca în cyberpunk.

Cyberworld este un roman care a fost dat uitării mult prea repede, deși A. E. van Vogt a anticipat, într-o oarecare măsură, faptul că tehnologia va deveni repede indispensabilă umanității.



Emanuel VASILIU

film

Joan Didion.

Centrul nu va rezista

Joan Didion (1934 - 2021) a fost scriitoare și jurnalistă americană, considerată una dintre pionierele New Journalism, stil dezvoltat în anii '60 și '70, care folosea tehnici literare neconvenționale: perspectiva subiectivă și un idiom literar inspirat din nonficțiunea de largă respirație. Folosindu-se cu generozitate de tropi, reporterii interpolau un limbaj subiectiv printre fapte, adâncindu-se în povestiri. De obicei, jurnalistul este „invizibil”, faptele trebuind să fie comunicate obiectiv.

Filmul documentar menționat în titlu a fost regizat în 2017 de nepotul lui Joan Didion, Griffin Dunne, și produs de Netflix, care îl oferă spre vizionare. „Centrul nu va rezista” este aluzia la un vers din poemul „A doua venire”, compus de poetul irlandez William Butler Yeats, simbolizând disiparea controlului, a echilibrului sau a ordinii. Joan Didion însăși a folosit această propoziție într-unul din articolele ei despre generația hippie, conotând instabilitatea socială din America sfârșitului anilor '60, care a culminat cu crimele Tate-LaBianca, atunci fiind ucisă partenera regizorului Roman Polanski, actrița Sharon Tate. Scriind cu sensibilitatea unei autoare de ficțiune despre timpurile pe care le-a trăit, Joan Didion nota că „anii '60 s-au sfârșit abrupt pe 9 august 1969”, data acelor crime.

Spre deosebire de alte documentare biografice, acesta dobândește note extrem de personale prin participarea directă a jurnalistei, ea fiind subiect și coautoare prin vocea din *off* ce însoțește secvențele de arhivă menite să reconstituie epocile trăite. Regizorul și nepotul ei, Griffin Dunne, i se alătură în povestire, filmul devenind pe alocuri dialog familial de o intimitate care atrage și farmecă publicul. Beneficiind de numeroase filmări din diferite perioade ale vieții, inclusiv de participarea jurnalistei în prezent, documentarul reconstituie evoluția profesională și personală a unei persoane convinse permanent că realizările umane sunt apoteoza vieții pe pământ.

Au fost alese tehnici de editare avansate, printre care montajul pe idei, prezent în debut, când Joan Didion vorbește despre primul articol, pe care l-a scris pentru revista *Vogue*, „Respectul de sine, sur-să și putere”. Prezentarea articolului e urmată de explicația noțiunii de respect de sine, oferită de o colegă a jurnalistei, vocea ei din *off* ilustrând seria de fotografii cu personalități feminine marcante, printre care pictorița modernistă americană Georgia O'Keeffe; explicația merită transcrisă în întregime: „Oamenii care au respect de sine manifestă o anumită tărie, un soi de forță morală. Afișează ce se numea cândva „caracter”... o calitate care, deși aprobată la nivel abstract, câteodată pierde teren în favoarea unor virtuți negociabile instantaneu. «Caracter», voința de a-ți asuma responsabilitatea pentru propria viață, e sursa respectului de sine. Oricât de mult am amâna momentul, în cele din urmă zăcem singuri în acel pat cunoscut ca fiind incomod, pe care ni-l pregătim singuri. Dacă dormim sau nu în el, depinde, desigur, de respectul pe care-l avem sau nu pentru noi.”

Capitolele filmului, neprecizate dar resimțite de privitor, sunt constituite de cărțile lui Joan Didion, din care autoarea citește pe larg. Prin lecturile înregistrate, documentarul se apropie de nuanța literară pe deplin adecvată subiectului - un deliciu pentru filologi și nu numai. O particularitate a stilului ei literar este observată în documentar de dramaturgul David Hare, anume contrastul dintre subiect și idiom. Recunoscută pentru sofisticarea stilului, jurnalista s-a ocupat de-a lungul vieții inclusiv de subiecte ținând de politica externă și internă a Statelor Unite, reușind, mai ales în articolele despre războiul civil din El Salvador, să descrie în mod complex abuzurile guvernului militar salvadorian sprijin de americani. Justificarea medaliei naționale pentru umanioare, primite de la președintele Barack Obama în 2013, a fost: „Pentru măiestria ei în scris, explorând cultura din jurul nostru și expunând străfundurile durerii. Dna Didion a creat opere de o sinceritate surprinzătoare și de o inteligență feroce. A făcut povești personale universale și a iluminat detalii ce par de mică importanță dar sunt esențiale în viața noastră.” Momentul în care jurnalistei ajunge la respectabila vârstă de 79 de ani i se conferă medalia este inclus în montaj ca punct culminant al unei cariere întinse de-a lungul a 59 de ani, Joan Didion continuând să scrie și după acea dată.

În limba română au fost traduse cartea de eseuri „Uite cum stă treaba” și cele două volume dedicate pierderii sotului și fiicei, „Anul gândirii magice”, respectiv „Nopti albastre”. Documentarul poate fi considerat o bună introducere în lumea acestei rafinate scriitoare americane.



Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Aura candorii

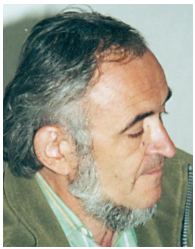
Dialoguri în culoare și formă, cea de a șaptea expoziție personală a lui Emanuel Chiriac (n. 1993, Focșani) presupune emoții aparte în primul rînd pentru artist, care, întors pe locurile copilăriei și adolescenței (a absolvit Liceul de artă „Gh. Tattarescu”), după niște ani de rapidă ascensiune, cu multiple experiențe și confirmări, va fi așteptînd cu cel mai mare interes reacții provenite de la foștii colegi și prieteni, de la profesori, în general din mediul său formativ focșănean. Conceptul organizatoric aduce de asemenea o notă de inedit, în sensul că manifestarea, desfășurată în perioada 2-12 septembrie 2024 (curator: subsemnatul), marchează o extensie către artele vizuale a festivalului *Classics for teens*, aflat la a cincea ediție, gîndit inițial, cum indică și numele (de ce în engleză?! iarăși autocolonizare...), drept unul de educație muzicală a tinerilor.

Aparent, o altă provocare, una care nu-l tulbură prea mult pe un creator care a mai exersat dialogul artelor, în martie 2023 realizînd la București o expoziție, *Madrigal*, după schițele luate la repetițiile celebrului cor omonim iar mai înainte (2021, *Sculptură și immuri*, Galeriile Drossu din Iași; 2021, *Părtaș la lucrarea Ta*, același spațiu) asociindu-și lucrările cu prestația unor interpreți instrumentali ori vocali. De fapt, în această privință reușita este atît de evidentă încît se poate spune că ediția 2024 a festivalului vrîncean a fost cuprinsă în aura creativă a artistului care îndrăznește să depășească un spațiu expozițional convențional (Galeriile de Artă, altminteri moderne, renovate în 2022) și plasează pe trei dintre eroii săi din metal sudat în locuri (cultural) strategice ale orașului. Prin aceasta, se reia procedeu concomitenței expunerilor, interior-exterior, pe care îl practicasă și cu cîteva luni mai înainte, în cadrul Lunii Sculptorilor Români (LSR Iași) și care s-a dovedit a fi unul de succes. La Focșani, cea mai masivă dintre lucrări, cu figurație explicit muzicală, *Bucurați-vă* (personaj angelic, cu aripi, interpretînd la flaut) este situată în fața Teatrului Municipal „Maior Gheorghe Pastia”, sperînd la aceeași caldă primire ca și pe Pietonalul Ștefan cel Mare și Sfînt din Iași...

Adecvate contextului și legate nu mai puțin de spațiile interpretative prevăzute pentru festival sînt și lucrările *Ierarh* (Piața Unirii, lîngă biserică) și *Om și umbră* (alături de Galeriile de Artă), această din urmă piesă invitînd, ca totdeauna cînd este vorba de tema dublului, la introspecție, în legătură cu expo-natele din interior. Plasate în funcție de posibilitățile spațiale (suficient de generoase) dar și de imperativul relaționărilor reciproce, personajele de aici se propun în fond ca variante ale aceluiași (anti)erou emblematic, ludic într-o măsură (în trăsături naiv-generalizante, pînă aproape de eroul lui Ion Popescu-Gopo), dar de fapt sublimat de irepresibila chemare spirituală (de unde inițiative filiforme, ca la Alberto Giacometti). Toate trupurile, uneori tandru acoperite de tonuri vii, alteori lăsate la culoarea metalului, se construiesc - prin decupări, îndoiri, torsionări, puncte de sudură - pornindu-se de la un prelung tors (tubular, paralelipipedic), cu prelungiri ori anexe doar la cele două extremități (țeste din glomerule însă surprinzător de expresive; picioare sub formă de bețe, cu labe uriașe...), mod de a sugera devenirea ființei lumești, în implacabila ei condiție de corporalitate menită (s) curgerii temporale.

Într-o stranie cinematică, pornită de la același model, se poate spune că asemenea reprezentări constituie echivalentul unor kinograme pe care autorul va căuta mereu să le substituie, atît din nevoia de a transgresa fabulatoriu (a mărturisit într-un interviu că lucrările sale „vin” una din alta) cît și din cea de a perfecționa reperele conceptuale cultivate - în general, dintre cele mai pozitive: inițiere, zbor, sacralitate, viață. Își fac loc elemente expresioniste (siluetă alergînd cu o uriaș eșarfă fluturînd în spate: *Răpit în rai*) sau suprarealiste (labe cu degete rășchirate în loc de mîini ori prinse de aură, în cele două reprezentări ale *Voiajorului*), însă totul se subordonează unei considerabile capacități de a educa sensibilitatea vizuală în sensul hieratic cel mai deplin, trecînd repetat prin fabulosul unui *illo tempore* al vîrstelor mici. În mistica transfigurării realului, artistul, pentru a fi mai tranșant, înțelege să recurgă deseori la situații simbolice și la personaje arhetipale, de descoperit pe îndelete, în rafinamentul și profunzimea lor inocentă.

De fapt, știm de la Domnul: „Adevărat zic vouă: De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor”. Dincolo de conștiința operării cu angajamentele esențiale ale ființei, cea de a șaptea expoziție personală Emanuel Chiriac confirmă locul acordat candorii, în uriașul angajament, asumat prin definiție și de artă, al îndumnezeirii omului.



Alex Ștefănescu sau critica jurnalistică (II)

Ca pandant la această impozantă Sinteză critică, putem citi *Timp retrăit* (2022), autorul-personaj reînviind, afectuos, cu umor și ironie, drumul existențial. Stilul confesiv, „descoperind viața”, ne face părtași la „spectacolul lumii”, „îmbătat de frumusețe”, părăsind nișa strict literară. Bonom, spumos, cu ochi atent, își pune „viața” pe masă. Figura luminoasă a tatălui domină galeria de portrete. Sunt exerciții de admirație, dar și cruzimi portretistice (Paler, în primul rând), clipe de grație apărând o idee înaltă (literatura), dar și „fanfaronada erotică” ori inventarul betesugurilor, descriind îmbătrânirea (cele două euri, mâinile care vor „putrezi” etc.), continuând șirul mărturisirilor, depănate în *Jurnal secret*, *Bărbat adormit în fotoliu*, toate titluri de mare succes. Fiindcă, negreșit, Alex Ștefănescu este *un autor popular*, proiectându-și întâmplările pe un ecran afectiv. Cum ar fi, de pildă, relația cu N. Manolescu, „omul providențial”. Alex Ștefănescu debutase la revista *Luceafărul* (seria Bănulescu) cu un articol despre Dimitrie Stelaru, *Poezie și ceremonial*, recomandat de tânărul critic, deja vedetă. În timp, capriciosul Alex, pendulând între admirație și dezgust, dezvoltându-și orgoliile și frustrările, va invoca dese rupturi, chiar un „capitol închis”, cum se confesa Ioanei Revnic, cu despărțiri și împăcări, numele lui Manolescu însoțindu-l „luminiscent”. Încântat, totuși, că scrie *altfel*.

Tot în cheie confesivă, povestind / literaturizând întâmplări bizare sunt și alte titluri. *Eu și comunismul* (2020) relatează secvențe dure (anchetat, ajutat de oameni de bine, exclus din UTC); *Jurnal secret. Serie nouă* e o carte luminoasă, sub spectrul jubilației existențiale. Din nou, chipul tatălui și cultul pentru cărți, bunica de la Boroaia, grădina în care scriitorul se simte Demiurg („sunt divinitatea grădinii”), mândru de casa de la țară, ridicată cu banii pe Istorie. Și, desigur, iubirea pentru Bucovina, acolo unde, fatalmente, *eminescianismul* e suveran, împlinind „chimia sufletului”. Poet în secret și impresionist incurabil, Alex Ștefănescu se risipește într-o publicistică abundentă, străin de morga doctorală. Un gurmand literar, ins greoi, cu răs molipsitor („un ciclop al răsului”, zicea Sorin Lavric), larg la suflet, galanton, cu răsucuri imprevizibile. Ba semnând omagii în presa antedecembristă (uitate, în spovedaniile lui), oferindu-și serviciile de bodygard băsist, ba înrolat în politica activă, „impostorul” din Cajvana (unde junele profesor, rubricant în *Luceafărul*, înnota în noroaie arhaice) e gata de a sesiza OPC-ul pentru textele netalementatului Norman Manea. E limpede, nu mai așteaptă „la ușa literaturii”, cum îl ironiza Răzvan Voncu în *Literatorul* (1995), ci dialoghează în bibliotecă. Critic important, crezând, lovinescian, că gustul e „o ecuație personală”, scutindu-l de încurcătura criteriilor, om de show, încercând a recuceri cititorii, iritând inflamabili contemporani, Alex Ștefănescu este ceea ce își dorea să fie: *scriitorul-personaj*.

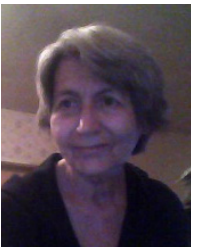
Mânat de un irepresibil elan explicativ, străin însă de didacticismul uscat, lansând alert formulări percutante, criticul va încerca, pe un ton familiar, să ni-l aproprie pe Eminescu, îngrijorat de o posibilă înstrăinare (prin necitare). Oricum, *eminescianismul* domină compoziția sa sufletească. Convinși că, departe de a fi *un autor expirat*, însoțit în posteritate de o complezență dulceagă, Eminescu nu ar trebui să trezească *dileme canonice*. Chiar dacă eminescologia, adunând o uriașă bibliotecă critică, acuză impasul exegetic. Ce mai poate fi spus? Ce noutăți șocante ar mai putea fi dezvăluite? Mai grav, „veleitățile filosofice” ale unor interpreți speculativi, captivi ai limbajelor hiper-specializate, în proliferare, forțând originalitatea, *ne îndepărtează* de specificul eminescianismului, constata Alex Ștefănescu. Totuși, Eminescu „va trăi cât versurile lui vor răsuna în inimile generațiilor”, ne asigură Sadoveanu. Adevăratul test rămâne, însă, lectura. Patrimoniul Eminescu, ca reper ferm, exponențial, ne apără într-o epocă fluidă și confuză, iscând, sub tăvălugul globalizării, zarva alertei identitare, contrapunând – prin figura marelui poet și gazetar, ieșit „din adâncul firei românești” – o identitate veghetoare. Asta e și credința criticului. El, mimând inocența, purcede, evlavios, la *analiza pe text*, convins de „gravitatea de fond” a mesajului. Fiindcă Eminescu „nu poate fi frivol nici când încearcă să fie”, ne asigură. În plus, criticul, ispitit de a-și seduce cititorii, își divulgă, ca adept al umorului, tactica, dorind o baie de comuniune sufletească. El înțelege critica, spre deosebire de alții (majoritari), mizând pe

operă, ca o relație cordială cu oamenii, nota amuzat N. Manolescu. Și fiindcă veni vorba de fostul președinte al breslei, să menționăm că în cronică dedicată serialului *Eminescu, poem cu poem* (v. *Ghemul de lână*, în *România literară*, nr. 3/2016), N. Manolescu invoca „jocul pisicii cu ghemul de lână”, admirând acea „suveică de asociații și comparații”, observațiile neașteptate, conchizând că e vorba de „o critică adevărată”. Într-adevăr, Alex Ștefănescu își mărturisea din start intențiile: „Inițiativa mea critică s-ar putea numi *întoarcerea la text*”. Să fie vorba de o lectură nouă? Sau de o percepție virgină, ca prim cititor, descoperind, datorită lui Eminescu, frumusețea lumii? În realitate, se înțelege, criticul are o imagine pre-stabilită a întregului, discută, deloc ritos-academic, din perspectiva operei, cunoaște harta literară, se joacă, îndemnându-ne să-l urmăm în acest excurs dezinvolt, aparent spontan, charismatic, căzând în anecdotie. Riscurile sunt uriașe și asupra lor atrăgea atenția Șerban Axinte (v. *Cum te poți rata ca eminescolog*, în *Observatorul cultural*, nr. 824/2016), constatând că eminescologia „la firul ierbii” înseamnă a-l transforma (reductiv) pe Eminescu, brusc accesibilizat, într-un poet minor. Să nu trecem peste excesul comparatistic, jucându-i feste, conducând la afirmații aiuritoare. Cel ce trecuse prin noroaiele Cașvanei (v. *Et în Cașvana ego*) poate să scrie că Eminescu, dacă ar fi „prins” momentul '89, ar fi fost membru PNȚCD (!). Putem pensa multe alte aserțiuni amuzant-discutabile (gen: opera lui Negoșescu arată ca „o cameră percheziționată de Securitate și lăsată vraiste”; sau: „Dimov a trăit în lumea comunistă fără să facă parte din ea”), ceea ce ar îndreptăți, poate, concluzia că Ștefănescu tratează Istoria literară ca divertisment.

Pe de altă parte, păcătuiind prin judecăți definitive („nimeni”, „niciodată”), criticul, cercetând variantele, nu-și ascunde spaima că se puteau pierde „răzgândirile” poetului (tăieturi, adăugiri), sărăcindu-ne. Că „putea fi și altfel”, nepătrunzând în laboratorul eminescian. Interpretarea lui Ștefănescu e seducătoare, să recunoaștem; până și pleonasmul („cobori în jos”) se bucură de o atenție binevoitoare, în corelație cu „ritmul unei ceremonii a implorării”, în prelungirea verbului. Citit din copilărie, Eminescu i s-a dezvăluit plenitudinar abia la maturitate; ispitit de a se scufunda în lumea poetului, oferindu-și, mărturisea, „o baie de frumusețe literară”, el, critic de largă audiență, a înțeles că o carte despre Eminescu este o *datorie*. Și, mai mult, „un fel de încercare a puterii”, refuzând filosofarea grandilocventă, decretând *întoarcerea la text*.

Ironizat, de regulă, pentru quijotismul său, Alex Ștefănescu se cuvine, dimpotrivă, admirat. Câți dintre criticii noștri ar fi cheltuit timp, energie și inteligență critică pentru a se război cu veleitarii, sancționând avalanșa cărților proaste. Ecarisajul s-a dovedit, însă, un „eșec”, recunoștea; bătăliile sale n-au schimbat nimic în mersul literaturii, autorlâcul e în floare, asaltul grafomanilor nu s-a domolit. Capricios (vezi relațiile sinuoase cu Manolescu), risipind reflecții de moralist (deghizat), autorul impozantei *Istории* vedește, din fericire, o neistovită curiozitate adolescentină. Critic-jurnalst, Alex Ștefănescu, cândva, în anii liceeni, „poetul orașului”, se răsfață anunțându-ne că e un sucevean care „locuiește temporar la București”. El, cititor insașiabil, încearcă, în Evul Media, să reapropie cititorii de literatură, deplângând o centralitate pierdută. Publicist „înnăscut”, alert, de elan publicitar și respingeri violente (cu erori flagrante și rejectări scandaloase), în „dispoziție juisantă”, Alex Ștefănescu scrie pe înțelesul tuturor. Fără poftă teoretizantă, comparatismul său (familiat, plastic, atractiv, de răvnă contabilicească) vrea să ne facă accesibile operele. Serialul eminescian pleacă de la beatitudinea contemplării, izolând fiecare poem și se vrea o exegeză proaspătă, ignorând bibliografia luxuriantă. Este, în fond, pariul unui critic jovial, vădind curaj intelectual, străbătând cu minuțiozitate și ochi sensibil opera, citind-o și comentând-o, pentru a-i testa actualitatea. Rezultă o interpretare vie, însuflețitoare, blamând pe cei „surzi la sublim”, după vorba călinesciană.

Practician cu vechi state în câmpul criticii, Alex Ștefănescu pare ademenit de percepția plastică și comparatismul pitoresc; părelnic spontan, își ascunde – prin ușurința reportericească – travaliul elaborării. Flirtează cu publicul, asumându-și dezinvolt toate riscurile; asupra lor, nu puține, atrăgea atenția, comentându-i debutul, Gheorghe Grigurcu, vorbind sfătos despre „aversul și reversul sensibilității”...



Drumul spre celebritate, între rău și mai rău

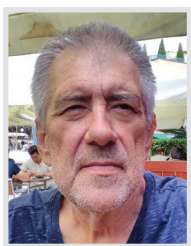
Un autor tânăr, care, pe pagina dumisale de socializare se prezintă drept „un viitor scriitor de geniu” și „un miracol al naturii” se dovedește a fi nu doar un scriitor prolific, promițând posibilităților cititori câte un roman, plus un volum de versuri pe fiecare an-promisiune, se pare, îndeplinită, judecând după numeroasele anunțuri menite să-i aducă avantajele pecuniare ale muncii sale pe tărâm literar. Considerând, probabil, că s-a situat undeva, foarte sus, privind arta condeifului, s-a gândit să-i călăuzească și pe alții în drumul spre glorie, drept pentru care, în spațiul virtual, a înființat un grup numit POEZII CARE TE FAC CELEBRU. Generozitatea maestrului animă grupul cu pricina, organizând, săptămânal, câte un concurs de poezie, pe o temă dată, laureții primind diplome virtuale. Apar, cu mențiunea „PENTRU CONCURS”, numeroase poezii, precum cea semnată de o persoană de sex feminin – după nume – dar care scrie: „Chiar dacă mă iubești / Nu mi te vei da toată / O parte-a ta prin alte lumi zorește / Căci de-ar fi mîntea, cea care mă cată / Ar opri lacrima care îmi crește”. Desigur, incertitudinea sexului autorului/autoarei nedumerește, dar deranjul vine din altă direcție, aceea fără legătură cu poezia. O altă autoare care își însoțește creația de o mențiune menită s-o apere de eventualii plagiatori – „Drepturi de autor rezervate”: „Mergând pe drumul vieții / Eu am făcut cărare / Și am plantat pe drum / Din pas în pas o floare” (Desigur, poeziile au strofe numeroase, dar e suficient să vizualizăm un eșantion de „stofă” pentru a ne da seama de întreg balotul). Pentru a nu lăsa impresia că ignorăm sexul masculin, iată și câteva versuri ale unui autor: „Din cuvintele urâte nu pot răsări poeme / Poeme care să zboare până dincolo de vreme!” „Vreme vine, vreme trece”, precum a grăit cel care / Care a ajuns Luceafăr luminând din zare-n zare”

Dar, în fond, aceștia, ca și mulți alții care scriu în aceeași manieră, lăsând impresia că aceste versuri sunt scrise de aceeași mână – și același tip de „inspirație”, fiind vorba de un concurs deschis tuturor, oricine e binevenit ca simplu concurent... Să vedem la ce nivel se ridică laureții?

PREMIUL SPECIAL, acordat unui autor născut în 1977 – deci, nu e vorba de un puștan, elev de liceu: „Ce însemn eu pentru tine? / Nu doar zilele senine / Când ești lângă mine / Și nu mi-e rușine.”

Cu PREMIUL DE EXCELENȚĂ, a fost distinsă o autoare, născută în 1966, care scrie, printre altele: „Îți scriu pe vise / Te iubesc” / Deși nu cred c-ar trebui / Eu m-am născut să te iubesc etern / Și infinit vei fi”

Fiindcă, întotdeauna e loc pentru mai rău, e posibil ca toți acești autori, ori să se fi oprit la lecturile din manualele claselor primare și să nu fi aflat ce înseamnă, de fapt, poezia, ori, acel „mai rău” să provină că, da, au citit câte ceva din Blaga, Arghezi, Nichita Stănescu dar n-au înțeles nimic din cele citite.



Printre generații (II)

Deplasarea interesului de la istoriile literare la instrumente de informare exacte și practice a devenit și mai evidentă în deceniile care ne despart de studiul lui Hans Robert Jauss *Literary History as a Challenge to Literary Theory* (1969). Punctelor sale de vedere li s-au adăugat între timp semnificative modificări în receptarea și comentarea operelor literare - determinate fie de o reconfigurare a ceea ce se înțelege prin „actualitatea literară”, fie de contextul social politic, fie de mutațiile majore din mijloacele de comunicare. În ce ne privește, de pildă, căderea dictaturii comuniste a deplasat - previzibil de altfel - inclusiv înțelesul realității literare. Într-un fel era percepută aceasta atunci când, în perioada de dinainte de 1989, devenise unul din puținele posibilități de a participa la momente de meditație autentică, de experiențe sociale autentice, de evadare psihică etc. - într-o societate închisă. Programele de televiziune erau penibile, norocoșii trăgeau cu ochiul la programele tv ale celor de peste granițe (nici acelea extraordinare, dar orice era mai bun decât ce se transmitea în România), în cinematografe rulau numai filmele care treceau de cenzură (miraculos, din când în când se difuzau și filme de calitate) șamd. Cărțile - traduceri și literatura originală - erau, în cazurile fericite, domeniu care răspundea nevoii specific umane de a... consuma narațiune, lirism - atingând în același timp, nu o dată, chestiuni de filosofie, istorie, observații sociale etc.; probleme care nu erau acoperite de lucrările (strict ideologizate) din domeniile lor specifice. Literatura căpătase un statut supradimensionat în comparație cu acela rezervat acesteia în societățile normale. Tirajele operelor literare care trezeau interes erau impresionante - și nu reușeau niciodată să acopere cererile cititorilor. Anumite cărți se dădeau... pe sub mână... Între timp lucrurile s-au schimbat radical. Apar scrieri eliberate de constrângeri în toate domeniile altădată de vizate de interes doar în operele literare. În plus, literatura cândva supralicitată pentru probe de... curaj, pentru ceea ce era (sau părea să fie) opoziție la regim, nu mai poate fi citită astăzi în aceeași cheie. Libertățile actuale anulează, în ochii lectorului din zilele noastre, curajul de odioasă. Cărțile sînt parcurse în altă perspectivă, sînt apreciate altfel... Iar tirajele au scăzut dramatic.



O dată cu diversificarea centrelor de interes, de evadare din cotidian, audiența literaturii a devenit alta. Cu atît mai mult a studiilor despre literatură. Mai ales că noua societate a venit și cu alte... realizări determinante pentru lectură. Din date recente rezultă că 42% dintre români sînt analfabeți funcțional; iar 11 milioane (peste 55% din populația țării) nu au citit în ultimul an nici măcar o carte... Acoperirea socială a literaturii s-a restrîns dramatic. Iar audiența exegezilor literare, întotdeauna mai mică decât aceea pentru beletristică, nu mai depășește în nicio direcție sfera didactică specializată și, evident, a celor care fac - sau măcar speră să facă la rîndul lor - literatură. Cititorii, cîți au mai rămas, sînt mai de-

grabă atrași de eseuri, de meditații libere despre condiția umană, psihologică și socială actuală decât de discuții prelungite despre cărți care la un moment dat păreau inegalabile...

În deceniile care au urmat apariției studiului lui Jauss au avut loc schimbări în social media care în acel moment ar fi părut povești SF. Și e greu de crezut că tot ce a adus deschiderea mondială a social media nu are nici un efect asupra spațiului literar (chiar dacă mulți din „producătorii” de literatură trăiesc actualitatea ca pe vremea cînd munca lor se realiza prin caligrafierea cu vreun instrument de scris a cuvintelor pe pagina albă de hîrtie). Trebuie să fim conștienți că o bună parte din populația de astăzi (posibili amatori de literatură) pur și simplu n-au cunoscut vremurile în care nu existau smartphone-uri, laptopuri, internet...!!! Cu tot ce e bun și mai puțin bun în acest nou mod de existență. Social media a bulversat modul în care cititorii (cei tineri cu predilecție) receptează, comunică și vin în contact cu literatura. Asupra acestor transformări se întreprind studii - e un domeniu în plină evoluție. Un număr de constatări sînt însă accesibile oricui prin experiențele cotidiene. În ce privește literatura schimbările pleacă, în mod firesc, inclusiv de la modul de difuzare al textelor și al evaluărilor critice. Foarte mulți citesc azi cu predilecție pe ecran, contactul cu cartea sau revista (suportul pe hîrtie) e departe de a fi rămas singurul canal pentru transmiterea artei literare. Aproape toate revistele culturale au variante online. Această presupune un alt mod de a vedea, de a realiza paginația, de a recepta textele. Pentru cititorii pe display apare o diminuare interesului pentru scrierile interminabile, de pildă. Un roman fluviu e mai ușor de digerat în formatul clasic, pe ecran merg mai bine textele relativ scurte. Nu putem ști dacă acest din urmă efect va fi definitiv - dar acum consecințele lui sînt certe. Lectura pe ecran este altceva decât răsfoirea paginilor de hîrtie. În zonele culturale unde noile media nu mai sînt de multă vreme o noutate, au devenit un mod sigur de consacrare. O poetă canadiană, Rupi Kaur, a devenit celebră prin textele distribuite în rețelele de socializare. Doar ulterior a fost „recompensată” pentru audiența uriașă cîștigată în social media cu tirajele volumelor tipărite...

Nu mai vorbesc despre un proces care este la începuturile sale: implicarea AI în comentarea și apreciere operelor literare. Inteligența artificială își dovedește utilitatea nu numai în depistarea plagiatelor, în analize stilistice (frecvența unor cuvinte, procedeele stilistice folosite etc.) ci și în comentarea operelor și chiar în... aprecierea acestora. Nu știm cum vor evolua lucrurile - dar în anumite tipuri de cercetare (evidențierea motivelor literare, a temelor, imaginilor etc.) se apelează de pe acum la eficacitatea AI.

Existența social media a diminuat rolul criticii - care nu mai este creditată ca altădată nici măcar în cercul strîmt al... specialiștilor... Audiență, popularitate și valoare devin astăzi interșanjabile. Pe social media nu se impun cei mai competenți, fenomenul răspunde altor criterii. Și cercetarea literară merge acum pe altă cale. Capătă credibilitate „ceea ce se impune”, ceea ce are circulație consemnabilă statistic, ceea ce poate dovedi extensie socială. Criticii... tradiționali se declară insensibili la asemenea argumente - în realitate e ușor de constatat că relevanța lor e alta. Doar ei sînt încredințați că administrează în continuare circulația mai mult sau mai puțin intensă a unor nume. Adevărul e că mult mai puțini citesc astăzi recenzii, cronici literare șamd. (Excepție fac, bineînțeles, cei... comențați și cei din grupurile lor.) Sînt alte traiectorii prin care se ajunge la acele victorii... statistice. Dar asta e, deocamdată, altă poveste.

Sigur, există în continuare o zonă limitată a specialiștilor, a... „profesioniștilor”, dar acesta a devenit la noi mai divizată ca niciodată - în consecință cu atît mai nesigură. Domeniul e atît de fracționat, încît cel considerat poet, prozator,

critic, istoric, teoretician literar serios într-un cartier este cu totul neglijat în cartierul de alături. S-au creat astfel mari scriitori/critici/teoreticieni de... municipiu, de provincie geografică șamd. Rezultatul e nu doar relativizarea prestigiilor, ci în primul rînd a criteriilor... Nu mai există criterii unice, nu mai există prestigii inatacabile etc. - ceea ce a condus în ultimă instanță la dispariția unui sistem coerent de apreciere.



Mutațiile privind condiția studiilor literare erau de așteptat avînd în vedere schimbările în modul de valorificare al operelor. În procesul receptării faptelor culturale de către marele public devine perceptibil faptul că accentul se pune pe satisfacția i-mediată a curiozității, interesului față de nou, a plăcerii etc. - și mai puțin pe impresia pe care ar trebui să o trezească ideea de valoare... propovăduită de critici. Valoare care, atunci cînd nu este vorba de lucruri confirmate în timp, de validare a generațiilor, transformată deci în... canon, este astăzi „stabilită” de persoane rareori confirmate ele însele valoric. În felul acesta „gloriile” devin efemere, se succed rapid și se revine rar la ele. Succesele se succed mult mai rapid ca altădată. Observațiile din studii sociologice privind ultimele generații confirmă această tendință. Cultura a căpătat într-o măsură mult mai mare decât altădată un caracter de masă și de consum. Nu mai este adresată unui grup de oameni cu un anumit nivel de educație (categorii de oameni tot mai rară, de ce să nu o spunem?), cu o anumită atitudine față de cel care creează - ci devine accesibilă oricui este interesat. Persoanele care altădată constituiau elita societății erau sensibile la actele de cultură, le susțineau, aveau în locuințe biblioteci impresionabile, participau la concerte, cumpărau tablouri pentru că le apreciau semnificația simbolică. Astăzi cei bogați nu mai citesc, nu mai au biblioteci, nu merg la concerte decât pentru a-și etala... profilul, cumpără tablouri numai ca plasament al banilor de proveniență... nesigură.

Creatorul nu mai poate fi încredințat că indivizii care îi achiziționează cărțile sînt la modul profund interesați de produsul său literar - inter-netul are un rol major în difuzare și uneori chiar în valorificarea creațiilor. Și, ca orice produs de masă, capătă un caracter volatil. Cititorul găsește (dacă găsește) ceea ce caută în opera artistică și trece mai departe. Prezentul favorizează „consumatorul de artă”. Bineînțeles, există în această privință mari decalaje între țările în care internetul a devenit un mod de viață și țările care trăiesc în continuare fenomenul la modul tradițional. Sigur că mulți dintre aceștia din urmă nutresc convingerea că lucrurile nu se vor modifica în mod serios la infinit. Din cînd în cînd apare cîte o revoltă a artiștilor care ... refuză să fie la îndemîna oricui. Apar atunci mostre de artă pentru... inițiați. Dar astăzi modele sînt recuperate, devin populare mult mai rapid ca altădată. Orice excentricitate poate fi asimilată, transformată rapid în modă.